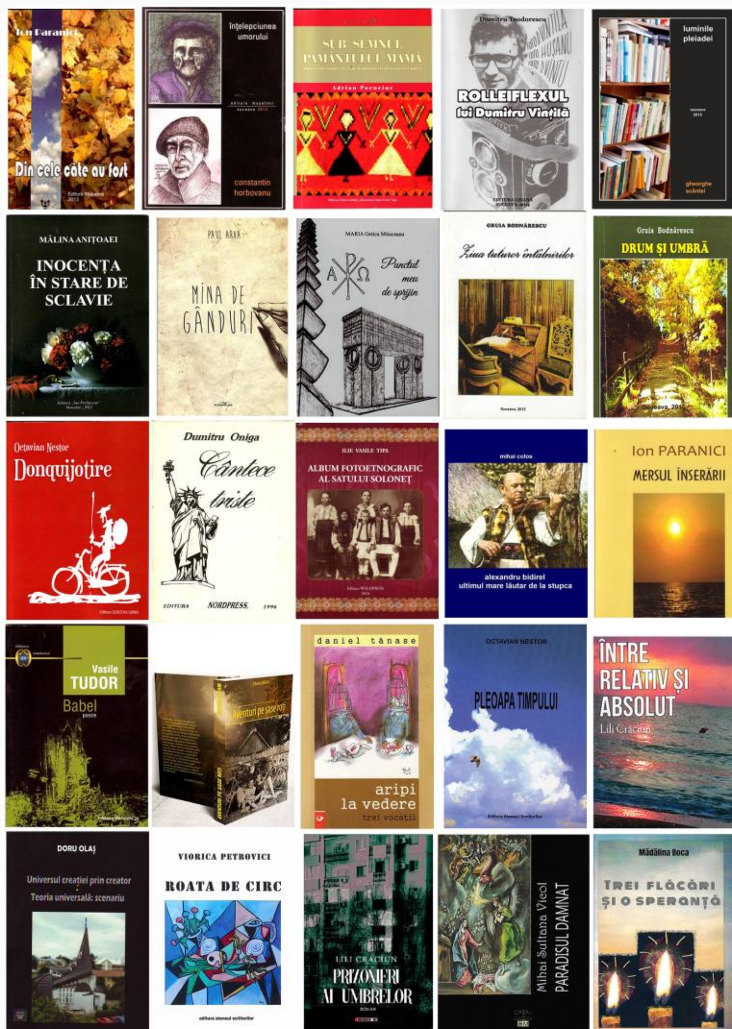
Ion Drăguşanul

Cronici sentimentale. Cărţi

Ion Paranici

sau revolta înţelepciunii

Ion Paranici, „poet prin ceea ce scrie, fie poezie, fie tablete de ziar” (Emilian Marcu), „întemeietor de valoroase cărţi” (cum scria Ion Paranici despre cărturarul Ilie Dan), şi-a scos, discret, pentru a o împărţi prietenilor şi, deci, şi rafturilor bibliotecilor, o splendidă carte de înţelepciune, „**Din cele câte au fost**” (Editura „Muşatinii”, 2013). „O carte de împăcarea cu lumea şi, deopotrivă, de nelinişti, însoţite de bucuria că, din toate câte au fost, trăieşte respectul”, cum îmi scria, în dedicaţia de pe coperta de gardă, în recentul decembrie.

Structurată pe patru teme mari („Timpul mărturisitor”, „Destin de statui”, „Muzica – „pusă în scenă” la Casa Cristian” şi „Supus literei de tipar”, cartea domnului Ion Paranici reprezintă, în primul rând, o revoltă a înţelepciunii, dar şi o înţelepciune a revoltei, din partea unui „ziditor de cuvinte” remarcabil, deci a unui om cu o tulburătoare „vocaţie întemeietoare”, a unui nume al cetăţii”, în faţa căruia, de când mă ştiu, eu mă plec şi cu evlavie, dar şi cu dezarmantă dragoste.

Ion Paranici, omul ursit atavic să priceapă că „istoria se învaţă şi se trăieşte, întreţinându-i lucrarea”, deşi viaţa avea să-i arate, uneori cu mult prea multă brutalitate, „cum se trăieşte starea de jenă”, într-un târg „cu mult prea puţine statui”, dar cu o ignorată redutabilă aristocraţie a frumosului, care păşeşte serafic prin paginile cărţii şi care divinizează aerul pe care îl respirăm.

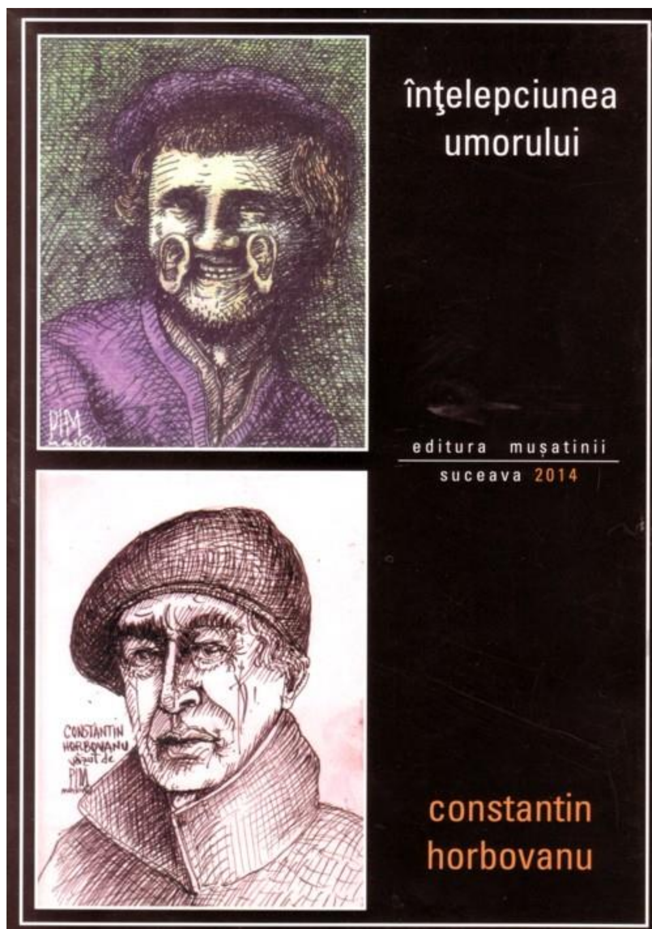
„Supus împătimirii jurnalistice”, Ion Paranici a „pus cuvinte şi idei la lucru”, le-a „făcut să se bucure sau

să se încrunte, să mediteze şi să pledeze pentru întruparea binelui”, într-un timp social al jalnicei alienări, în care „neodihna condeiului, a cuvântului aspirând la cerneala de tipar” par să piardă din sacralitate. Iar ideile întovărăşesc păşirile lui Ilie Dan, Grigore Ilisei, George Sidorovici, Dimitrie Loghin, Mihail Iordache, Mihai Iacobescu, Mircea Motrici, Radu Mareş, Mircea A. Diaconu, Ion Carp-Fluierici, George Damian, Ioana Nistor, Grigore Vieru, Toader Hrib etc., într-o „stare a permanenţei” care îndepărtează definitiv „culoarea urâtă a nedreptăţii” lumeşti din spaţiul şi timpul care îi aparţin lui Ion Paranici.

„Încotro mergeţi, domnilor? E momentul dezmeticirii! Istoria, timpul nu mai au răbdare”, se aude starea de nelinişte în „convingătoarea expresie artistică” din fiecare „literă a cărţii”, carte de mărturisire şi carte de închinat, deci un fel de „luciditate a dialogului” refuzat de „o vârstă” a civilizaţiei urbane sucevene din ce în ce mai alienată, mai netrăitoare, dar şi carte care va dura, pentru că merită, pentru că duce cu sine, în viitorime „oameni ai Sucevei (şi nu numai) dăruiţi artei, culturii, care au trăit sau trăiesc din rostirea frumoasă şi înţeleaptă”.

După trei cărţi de poezie poezie şi după tot atâtea cărţi de remarcabilă publicistică, Ion Paranici înseamnă o existenţă reală şi durabilă, care şi-a construit „cetatea sufletului, cu toate ferestrele deschise (Emilian Marcu), aşa cum înseamnă şi un reper însemnat „din cele câte au fost” sunt şi vor fi jaloane sigure ale spiritualităţii bucovinene.

Constantin Horbovanu

Tulburătoare frescă
a târgului provincial

Dincolo de aparenţele acestei lumi, oarecum triumfală, există micimea fiinţei umane, adică o zbatere existenţială ciudată şi, oficial, refuzată, caracterizată, în primul rând, de suficienţă, de resemnare, de licăriri fărâmiţate de bucurie şi de o dezlănţuire năucitoare de efemeritate. Lumea aceasta, pe care o dosim, cu tenacitate, în subconştient (nici măcar în intimitatea sufletului nostru nu ne-o asumăm) este o zbatere neglorioasă, în care zâmbetul, dar şi omenescul, în general, capătă, ca trăire, dimensiuni epopeice, omul, bietul om, împovărat de vremelnicie, izbutind evadări neglorioase, dar pline de uman şi de umor, care-i permit să devină stăpânul clipei, dar cu făloşenia proprietarului de veşnicie. Lucian Blaga spunea că în fiecare dintre noi stă pitit câte un atentator la autoritatea Marelui Anonim, iar instinctul revoltei se manifestă prin brutalitatea cu care încercăm să impunem, celor din jur, propriul eu, cu micile lui plăceri şi făloşenii, cu ridicolul veseliei banale, care descinde mai ales din situaţii, dar şi dintr-o dezinvoltură a precarităţii limbajului.

Lumea aceasta şi, totodată, lumea aceea, nefiresc de aceea, splendid zugrăvită, cândva de Saltâkov-Şcedrin („Târguşorul Okurov”, „Mlaştina Glupovenilor” etc.), este, de fapt, universul ctitorit, prin descoperire şi redefinire, de către umorul românesc, în ciuda faptului că o bună parte dintre povestirile lui Gogol, ale lui Aleko Konstantinov („Bai Ganiu”) sau ale lui Şalom Alehem („Halal de mine, sunt orfan”, de pildă), sugerează universalitatea hazoasei nimicnicii a societăţii omeneşti. Iar în umorul românesc, suceveanul Constantin Horbovanu ocupă un loc distinct, probat prin cartea

„Înţelepciunea umorului”, o carte construită, în ciuda diversificării distincte a genurilor (cugetări, proze umoristice şi epigrame), în spiritul unităţii unui roman bine chibzuit şi inedit înfăţişat semenilor.

La o lectură atentă, cugetările lui Constantin Horbovanu întrezăresc, în sensul conturării, o adevărată pleiadă de personaje, care au sau doar vor să pară că au ceva de spus, personaje cu greutate, aproape filosoficoase, care definesc lumea cu metode aforistice („Praful nou distruge istoria veche”, „Nu-mi pare rău că îmbătrânesc. Numai să nu fie în zadar”, „Spre deosebire de minciună, adevărul se naşte o singură dată” sau „În viaţă, nu regreta ce n-ai făcut. Regretă ce-ai făcut în mod regretabil”), aşa cum există şi personaje gen Gâgă, care rostesc adevăruri importante, printr-un enunţ aparent banal, deci tradiţional pontos („Omul care nu latră muşcă”, „Omul pentru oameni este lup. Dar pentru lupi?”, „E atât de statornic în.. .nestatornicie!” sau „Nevasta blândă zgârie rău!, spunea un celibatar”). Se identifică, în astfel de cugetări, inspirat înşiruite, un adevărat dialog al orgoliilor pământeşti, orgolii care se vor dezlănţui, cu adevărat, în prozele umoristice, care au nevoie de asamblare, în modul nostru de a le recepta, dacă vrem, cu adevărat, să retrăim istoria ultimilor patru decenii ale Sucevei, târg provincial moldovenesc în care nimic nu se schimbă, în ciuda faptului că apelativul „tov.” sau „tovarăş” a fost abandonat cu cel al statutului de stăpân, de proprietar, adică „domn”.

În prozele umoristice, reperele importante ale vieţii provinciale sunt asociaţia de locatari, crâşma, revelionul şi familia, în universul acesta intim (al familiilor sucevene) ivindu-se, arar, personaje cu

adevărat luminoase şi dinamice: copiii. Horbovanu are o complicitate afectivă dezarmantă cu copiii, soldată cu o adevărată încărcare energetică, lesne tansferabilă cititorului.

Personajele, începând cu personajul-autor, construit voit ca un reper cenuşiu al unui univers cenuşiu, au, în ele, resemnarea românească, admirabil sesizată de Gabriel von Spleny, dar şi de pe nedrept uitatul prozator Em. Grigorovitza, o resemnare deghizată, perdeluită cu bucuria nesemnificativului, deci cu umor. Personajele aparţin şi definesc proletcultismul, cu „valorile" lui desuete, menţinute, din păcate, şi în prezent, şi în viitorul apropiat, devastatoare, pentru civilizaţie, dar nu şi pentru provincialism, fiind iniţiativa, care promovează autoritatea şefilor de asociaţii de locatari sau a băncosului Titi, personaj care face colaje-întâmplări din bancurile vremii, asupra unei lumi arţăgoase, dar fidelă iniţiativelor obşteşti, prin care deja se simt potenţate până la importanţă.

Genul acesta de umor, care şi-a trăit anii de glorie în perioada cunoscutei reviste „Urzica", umor în care cotidianul şi, deci, obştescul, reprezintă repere de bază, are, în Constantin Horbovanu, un exponent bucovinean singular, umorul Bucovinei fiind, de-a lungul vremilor, fie pamfletard (dar cu numai doi reprezentanţi, adică Mihai Teliman şi Ion Grămadă), fie epigramistic (gen în care au excelat George Voevidca, Vasile Bogrea, Eusebiu Hotinceanu şi Apolo Bolohan). Înrudiri discrete pot fi aflate doar cu câteva dintre povestirile lui Em. Grigorovitza, deşi primul traducător şi editor al operei

eminesciene în spaţiul german, nu s-a dorit şi umorist, dar înţelesese că umorul poate reda cel mai bine „lumea măruntă”, cum o numea Iorga, a cotidianului fără de pretenţii („Omul păţit”, de pildă).

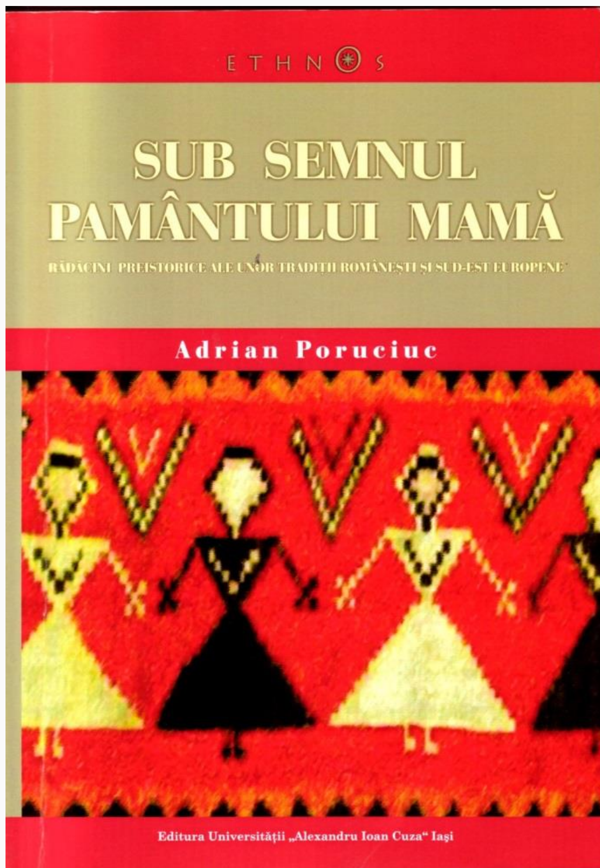
Prozele umoristice ale lui Constantin Horvovanu, ca şi cugetările lui, probează „înţelepciunea umorului” românesc, dar şi al horbovanismului în sine, remarcabile fiind „Angelica” (prima proză pe care a publicat-o în „Urzica), „Ceasul”, „Ghetele”, „Lovituri”, „Imaginaţie”, „Nimic paranormal!”, „Papucii, la uşă!”, „Răzbunarea”, „Soarta preşedinţilor”, „Să nu mai laşi uşa deschisă!”, „Abaterea de la un principiu”, „Biletele de la Amara”, „Maşina de cusut”, „O soacră model”, „Viaţi paralele” şi aşa mai departe, deci părţile constitutive ale unei tulburătoare fresce a târgului provincial, ursit unui conservatorism anihilator pentru toţi vecii, şi târgul, dar şi conservatorismul, numindu-se, printr-o nedreaptă, dar eficientă ursire, Suceava. Târgul Sucevei, cel fără de memorie, cel de după gloriile de odinioară, cel care seamănă, cum sugera Wickenhauser, cu o regină părăsită, care-şi acoperă, cu vălul cotidianului anost, vestigiile ofilirii, suprapuse hidos peste frumuseţea-i măreaţă, de altădată, pentru care atâţia împăraţi şi regi s-a bătut cu încrâncenare.

Epigramele, cu premii importante obţinute la concursuri de umor din ţară, cu rare excepţii de agresivitate civică („De Moş Nicolae”: În loc să vină, stă năuc / Moş Nicolae şi se spune / Că daruri n-are unde pune / Fiindcă tot… cizmele conduc!”), înseamnă, adesea, extensii ale cugetărilor („Dilemă modernă”: O

Evă, cum cuvinte n-am / Din alea, fără de perdea, / S-a rupt din coasta lui Adam / Şi s-a lipit de… coasta mea!), păstrând armonia provincială a unui umor dezarmant şi care nu creează probleme.

Beneficiind de ilustraţiile artistului plastic Mihai Pânzaru-PIM (29, în interior, plus 2, pe coperţi, deci un adevărat… album de caricatură!), cartea „Înţelepciunea umorului”, de Constantin Horbovanu, înseamnă o primă apariţie, şi editorială, dar şi creatoare, a unui gen literar care nu a făcut epocă în Bucovina, cel umoristic. Tocmai de asta, împătimit consumator de umor fiind, am ţinut să apară această carte, pe care o salut fără rezerve, ba chiar cu un entuziasm pe deplin conştient de susţinerile sale.

Adrian Poruciuc

O operă provocatoare

O carte cu adevărat importantă, „***Sub semnul pământului mamă***”, de **Adrian Poruciuc**, a apărut recent la Iaşi (Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, Colecţia „Ethnos”), cu modestia premeditată că opera aceasta, care ţine indiscutabil de filosofia culturii, ar fi doar „un studiu arheomitologic, un domeniu care include arheologie, mitologie comparată şi folclor” (Marija Gimbutas[1]).

Adrian Poruciuc, deşi ignoră existenţa, în spaţiul spiritualităţii planetare, a lui Lucian Blaga (iar „Trilogia cosmologică” valorează infinit mai mult decât operele tuturor „autorilor recenţi”), cutează să ia în discuţie, mai curând cu metodele lui Nicolae Densuşianu, decât cu cele ale lui Mircea Eliade, nedumeririle savante deja clasicizate despre „edificiul spiritual al neoliticului” şi problemele „supravieţuirii tradiţiilor religioase precreştine” în folclorul românesc, dar şi recursul la Mircea Eliade, pe care îl comite Adrian Poruciuc, ignoră faptul că „timpul preistoric s-ar caracteriza prin procese specifice, adânci şi lăuntrice, aparţinând conştiinţei umane”[2], exprimând, în fond „adeziunea… la unul sau altul dintre scenariile mitice, la una sau la alta dintre imaginile exemplare”[3], exprimând, deci, „amprentele unui stil” (câmpul stilistic şi, în fond, primul fapt stilistic)[4].

Optând pentru rudimentul *folk-lore,* inclusiv pentru savantismele desuete ale „ştiinţei” respective, Adrian Poruciuc riscă o aserţiune ambiguă, dar care a provocat, de-a lungul ultimelor două veacuri, încrâncenate dispute: „În timp ce mulţi autori recenţi au

considerat că folclorul pare, de multe ori, să reprezinte mitologie în decădere, Nillson a perceput (corect, cred) faptul că folclorul conţine aspecte mai arhaice decât mitologia propriu-zisă”[5].

Dacă prin mit vrem să înţelegem naraţiuni precum legenda lui Perseu, la care autorul face referire, în care se găsesc în exces „motive de basm (*folk-tale motifs*)”[6] sau „antichităţi populare”, cum le numea arheologul William J. Thomas, în 22 august 1846, când lansa, în revista londoneză „Athenaeum” ambiguitatea *folk-lore*, observaţia poate fi corectă. Dar asta înseamnă, de fapt, mitul? Nu cumva el este însăşi „matricea stilistică”, deci un fel de amprentă cosmică definitivă, „anterioară gândirii umane”[7], dar care diferă de la popor la popor funcţie de capacitatea metafizică a populaţiilor respective? Nu cumva „arhaicul”, anterior mitului, înseamnă, de fapt, însăşi mitul în conţinutul lui metafizic, celebrele *folk-tale motifs* ale legendelor de tip elen însemnând, de fapt, „mitologie în decădere”, deci „degenerescenţe ale datului primordial”[8], cum opina Guenon?

Continuu să cred că mitul, în primordial, era marcat şi condiţionat de „limbajul ritmicităţii”, deci de exprimări simbolice multiple şi diverse (semn, sunet, gest), care caracterizează ritualul menit intrării în armonie. Pe de altă parte, rămân partizanul lui Lucian Blaga şi în materie de interpretare, cel care susţinea că „nu e recomandabil, când încercăm să examinăm şi să definim mentalitatea popoarelor sau spiritul unei anumite

culturi, să pornim la drum cu noţiuni prea condiţionate de perspectivele epocii noastre”[9].

Mitologia elină, mai curând legendă decât mitologie, „cu lumea ei dramatică şi plină de tâlcuite întâmplări, reprezintă un tip de plăsmuire, în care elementele naturii primesc, printr-un joc fantezist, o umanizare estetică a lor”[10].

Adrian Poruciuc, prin însăşi titlul cărţii sale („***Sub semnul pământului mamă***”), deja refuză un adevărat postulat al filosofiei culturii, cel care stabileşte că mitul delimitează şi armonizează „ordinea celestă, căruia îi aparţine drumul soarelui, şi ordinea terestră, căreia îi aparţine, dimpotrivă, succesiunea anotimpurilor”[11] („Mitologia devine destinul unui popor”[12], dar şi „triumful asupra propriului destin”[13], iar „adeziunea unui popor la unul sau la altul dintre scenariile mitice, la una sau la alta dintre imaginile exemplare, spune mai multe despre sufletul lui profund decât un mare număr de întâmplări istorice”[14]).

În ce măsură Pământul sau Cerul îşi pot disputa statutul de „mamă” e greu de descifrat. La inzi, de pildă, principiul An-Ki îl are pe Ki (Pământul) drept componentă masculină şi pe An (Cerul), drept componentă feminină, maternă. În creştinism, iniţial Hera (atmosfera) reînvie drept „fântână” (*Maria*, concreteţea Celui Veşnic, Neprecizat şi Fără Nume fiind apa) şi îl va naşte pe Cel Trimis. În simbolistică, intrarea în vremelnicie se face prin Poarta Părinţilor (*Pitr-Yana*), iar întoarcerea, prin Poarta Zeilor (*Deva-Yana*), iar în taoism

„mama” este sinonim cu „originea” şi, implicit, cu „desluşirea”. Balcanizând, poziţionând mitul primordial în interpretările eline de mai târziu, majoritatea refuzate de „matricea stilistică” românească, nu facem decât să tragem oblonul peste fereastra care deschide perspective spre orizonturi limpezi de „recuperare ritualică a Timpului original”[15].

În acest început de argumentare, aparenţele înşeală, pentru că eu nu-mi propun să contrazic admirabila carte a domnului profesor Adrian Poruciuc. Dimpotrivă, am toată admiraţia faţă de această operă, care îţi obligă mintea să raţioneze şi să caute argumente plauzibile despre ceea ce ar trebui să ştim, dacă am râvni la fericirea începuturilor, mărturisită şi de Lao Tse, şi de Hesiod. Dovadă că admir cartea voi face în rândurile care vor urma.

---

[1] Apud Poruciuc, Adrian, *Sub semnul pământului mamă*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” Iaşi, 2013, Colecţia „Ethnos”, p. 19

[2] Blaga, Lucian, *Trilogia cosmologică*, Humanitas, p.384

[3] Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, p. 208

[4] Blaga, Lucian, *Trilogia cosmologică*, p. 377

[5] Poruciuc, Adrian, *Sub semnul pământului mamă*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” Iaşi, 2013, Colecţia „Ethnos”, p. 23

[6] Ibidem.

[7] Guenon, Rene, *Simboluri ale ştiinţei sacre*, p. 55

[8] „Folclorul, fiind constituit în mod esenţial din elemente aparţinând unor tradiţii stinse, reprezintă inevitabil un act de degenerescenţă în raport cu ele”, continuă Guenon, p. 71

[9] Blaga, Lucian, *Trilogia cosmologică*, p. 362

[10] Hayeck, Mel, *Consideraţii filosofice asupra legendei populare*, p. 2
[11] Guenon, Rene, *Simboluri ale ştiinţei sacre*, Humanitas, 2008, p. 279
[12] Ibidem, p. 385
[13] Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, p. 261
[14] Ibidem, p. 200
[15] Eliade, Mircea, op. cit., p. 27

Şapte mari teme, în general construite pe complementaritatea legendă grecească / patrimoniu spiritual românesc din timpurile recente, propun o descifrare a tainelor străvechi (aş risca, dacă m-aş referi la *faptele stilistice* ale omului metafizic[1], toate anihilate, după cum se şi lăuda Herodot, de pragmatismul grec[2], care s-a substituit, mai ales în percepţiile şi, deci, în perspectivele cercetătorilor, fragmentelor mitologice ale datului primordial[3]. Dar există şi un plus, deja consacrat de Hasdeu, rădăcina etimologică, pe care Adrian Poruciuc, ca şi Haşdeu, pune mare preţ, adesea exagerând conştient, tot ca şi Hasdeu, care a fost primul care a răscolit, aidoma unui arheolog împătimit, toate răzoarele istorice ale civilizaţiilor şi ale culturilor europene, intuind că din datul european comun se trag literaturile populare, toate „adăpate din fântânele unui instinct virginal", moştenirea spirituală preistorică fiind „vastă şi confuză, ca tot ce este primordial"[4].

„Românescul *dulf*, „montru marin" – în legătură cu cuvinte greceşti şi cu anumite elemente de religie eurasiatică timpurie", „Marea şi motivul potopului marin în folclorul românesc", „Întrupări ale sacralităţii – de la sanctuarele preistorice la biserici neo-bizantine"; „Demeter ca „Pământ-Mamă" şi Dionisos ca „Mirele

Pământului”, „Leul colindelor româneşti şi predecesorii săi”, „Dificultăţi etimologice”, „Orpheus – nume şi funcţie” şi „Orfism popular şi adaosuri creştine” reprezintă reperele exhaustive (fiecare capitol ar putea deveni un studiu temeinic) ale cutezătoarei cărţi „***Sub semnul Pământului-Mamă***”. Reperele arhaicului sunt, precum se vede, legendele greceşti, cu încărcătura lor vulgară de *folk-tale motifs*, de vană literatură, care s-a substituit limbajului primordial, limbajului ritmicităţii[5], şi nicidecum textele difuze şi aparent fără logică, încă supravieţuinde prin rafturile bibliotecilor europene, cu tot cu simbolistica lor „anterioară gândirii umane”[6]. „În privinţa aceasta ne poate servi ca punct de reper un vechi document literar german, dinainte de anul 1000. Ne referim la aşa-numitele „Merseburger Zauberspruche” (*Descântecele de la Merseburg*), care cuprind formule ca şi descântecele ce se mai găsesc şi astăzi în satele noastre. Formule ca: „să se adune os la os, sânge la sânge” etc. se utilizau în vrăji, evident, şi acum o mie de ani, şi deci şi acum trei mii de ani”[7].

Formulele acestea aparent ilogice şi rudimentare făceau parte, împreună cu sunetul şi mişcarea, din ritualul străvechi al omului metafizic. Nu primitiv, ci metafizic. Ele supravieţuiesc oarecum în marea poezie elină (mai ales în cea lăsată nouă moştenire de Pindar, Hesiod, Orpheu şi Homer), dar şi în cea latină (mai ales la Lucretius Carro). În spaţiul românesc, prin excelenţă conservator, locuitorii satelor şi, mai ales, cei ai satelor de munte, au păstrat, neconştientizate, dar ca instinctuală „recuperare ritualică a Timpului original”[8], conform dezarmantului imbold al lui „aşa am apucat”, anumite

elemente de „scenarii mitico-rituale”, de „fragmente mitologice şi ritualuri dispărute”[9], dar datina, cea care a generat obiceiurile, ne rămâne încă necunoscută, datorită capacităţii noastre metafizice deja epuizată de şabloanele savantlâcului, care ne determină „să tratăm cu dispreţ drept „superstiţii” tot ceea ce nu înţelegem”[10], şi locuţiuni, şi calendare, şi ritualuri, şi simbolistică.

Legendele greceşti, pe care Adrian Poruciuc le ia ca reper, ca şi folclorul de mai târziu vulgarizează metafizicul, îl spulberă cu „lumea lor dramatică şi plină de tâlcuite întâmplări, (*care*) reprezintă un tip de plăsmuire, în care elementele naturii primesc, printr-un joc fantezist, o umanizare estetică a lor. Aşa se face că, în concepţia poetică populară, soarele şi luna au fost fraţi, ce s-au iubit cu ardoare; anumite flori şi paseri sunt metamorfozele dramatice ale unor personagii, închipuite şi acestea. Motivul real, de la care pleacă povestea din legendă, nu mai poate fi surprins decât în deznodământul acestui joc creator, în care se complace desfăşurarea ei pur imagistică”[11]. Civilizaţia primordială, după cum preciza şi deja citatul Herodot, nu credea în zeităţi, ci în elemente cosmice (identificate, pe Cer, cu numele vietăţilor pe care le reprezentau simbolic, altele la fiecare civilizaţie în parte) şi în fenomene, metafizicul concretizându-se printr-o „solidaritate mistică între om şi natură, care nu mai este accesibilă conştiinţei moderne”[12], dar care marchează, sub „teroarea istoriei”[13], „drama cristologică” a civilizaţiei umane.

E drept că în reprezentările preistorice îndeobşte cunoscute şi care încântă prin realizare artistică, putem

„descifra" şi simbolistici eline, ba chiar şi romane, dar civilizaţia străveche, caracterizată de o simbolistică aproape indescifrabilă pentru conştiinţa leneşă, dar trufaşă a omului modern, a rămas suficient de necunoscută („în ciuda unui efort considerabil, tradiţiile populare sunt încă insuficient cunoscute", spunea Mircea Eliade), deşi simbolistica ei supravieţuieşte, la nivelul subconştientului, în datinile popoarelor care mai au astfel de vestigii. În mod firesc, refacerea drumului ar trebui să se facă, pas cu pas, dinspre noi (frunzele sau chiar inflorescenţa şi fructul), înspre crengi, trunchi, şi-abia după aceea înspre rădăcini şi sământă, adică înspre civilizaţia preistorică şi, abia la urmă, înspre cele două civilizaţii primordiale, polară şi boreală, ambele anterioare celei pe care o numim cucuteniană.

Poate că nu întâmplător „colindele românilor, la fel ca *dainas* ale popoarelor baltice sunt adevărate tezaure de elemente mitice şi folclorice preindoeuropene, şi îndeobşte timpurii", susţine Miriam Robbins Dexter, în „Prefaţa la ediţia americană (2010) a remarcabilei cărţi a profesorului Adrian Poruciuc. Poate că *dainas*-ul baltic, în interferenţa celor două civilizaţii primordiale, polară şi boreală, reprezintă o contaminare folclorică boreală sau poate că *doina* românilor înseamnă un vestigiu de contaminare polară în acest spaţiu boreal. Dacă nu cumva colindele, cele mai vechi cântece ale omenirii, pe care „zeii le-au ctitorit"[14], din convingerea că doar „cuvântul trăieşte vreme mai îndelungată decât faptele"[15], s-au numit, pe vremea orgolioşilor ionieni, care, abandonând spaţiul polar, coborâră spre ţărmurile

Mediteranei, „peanuri”, cu rădăcină în „imnele Titanilor”, după cum mărturisea Strabon[16].

Ca să ne dumirim, ce-i de făcut? Rămânem, de pildă la Demeter şi Dionysos sau, pornind de la acest reper de degenerescenţă mitică, ne despovărăm de legendă şi încercăm, pe seama unor „fântâni” şi mai vechi, să descifrăm câte ceva din tainele „poporului lui frunză-verde”[17]?

Încercăm să descifrăm în *doina* românească şi în *daina* scandinavă invocaţia individuală, alta decât cea obştească, numită *colindă*, sau evităm subiectul, care, fără îndoială, ne-ar îmbrânci din terestrismul legendelor greceşti în metafizicul primordial?

Cu câteva răspunsuri desigur că vă sunt dator, în materialele care vor urma. Pentru că în asta constă valoarea cărţii lui Adrian Poruciuc, în faptul că provoacă, incită la a gândi şi la a răscoli spuza de pe vatra unui popor veşnic mult prea grăbit şi prea uituc.

---

[1] „Se ştie că anumite scenarii mitico-rituale, existente încă la ţăranii din Europa centrală şi sud-orientală la începutul secolului al XX-lea păstrau fragmente mitologice şi ritualuri dispărute în Grecia antică, înainte de Homer”, susţine Mircea Eliade, op.cit., p. 7

[2] „nu numai că nu obişnuiesc să înalţe statui, temple şi altare, ci, dimpotrivă, socot că cei ce le ridică sunt curat nebuni, şi aceasta, cred eu, pentru că ei nu şi-au închipuit pe zei ca fiind înzestraţi cu fire omenească, aşa cum o fac elenii… Ei obişnuiesc să aducă jertfe… suindu-se pe cele mai înalte piscuri de munte… Aduc jertfe soarelui, lunii, pământului, focului şi vânturilor. Din vremuri

străvechi, acestor singure divinităţi aduc jertfă”, spune Herodot în *Istorii*, Cartea I, CXXXI

[3] „tradiţia primordială”, cum o numea Guenon, op. cit., pp. 60 şi 71, subliniind că, prin folclor, „poporul conservă, fără a înţelege, frânturi ale tradiţiei vechi”

[4] Hasdeu, B. P., *Studii de folclor*, p. 26

[5] Guenon, Rene, *Simboluri ale ştiinţei sacre*, p. 71

[6] Ibidem, p. 55

[7] Blaga, Lucian, op. cit., p. 388

[8] Eliade, Mircea, op. cit., p. 27

[9] Ibidem, p. 7

[10] Guenon, Rene, op. cit., p. 73

[11] Hayeck, Mel, *Consideraţii filosofice asupra legendei populare*, p. 2

[12] Eliade, op. cit., p. 259

[13] Ibidem, p. 262

[14] Pindar, *Nemeene*, I, 2

[15] Ibidem, IV, 1

[16] Strabon, *Geografia*, II, XII. 12,13: „Peanul tracilor este numit de eleni imnul Titanilor”

[17] Hasdeu, B. P., *Studii de folclor*, p. 26

Preocupat excesiv de patrimoniul legendar elin, în asociere cu „ceremoniile specifice de iarnă”[1], care ar fi colindele, Adrian Poruciuc plusează, în opera „Sub semnul Pământului Mamă” (trimiterea involuntară la Hesiod nu mă surprinde: „Când fi-vor iar deopotrivă ziua cu noaptea şi iarăşi, / Mamă a toate, pământul va da feluritele-i roade”[2]), cu „analize etimologice”[3], toate aflate în zodia speculaţiei şi a probabilităţii, pentru a demonstra că „monstrul marin” *Dulf*, prezent în unele colinde româneşti (în majoritatea drept *Duh*) îşi are locul în pleiada de zeităţi greceşti, şi nu în ceea ce ne-a fost dat[4].

În marea lor majoritate, colindele, „coloanele vieţii”, mărturisind „straturi de cultură mai arhaice decât cele reprezentate, de exemplu, de mitologiile „clasice” greacă şi romană”[5], şi cele cântate, închinate Lunii, şi cel scandat, închinat Soarelui, se cântau la începutul celui mai vechi an nou al omenirii[6], în prima decadă a lunii mai, drept „imne ale Titanilor”, iar mai târziu, drept „peanuri ale tracilor”[7]; dar, fără îndoială, exista şi un al treilea set de colinde, închinate morţii şi învierii Timpului, în vremea solstiţiului de iarnă, în Zodia Capricornului, cu reminiscenţă în Jocul Cerbului, care încă se mai păstrează la români, cu un întreg ansamblu de componente muzicale şi coregrafice ale ritualului străvechi. Prin urmare, povestea *Dulf*-ului poate fi integrată în specia aceasta de colinde, deja dispărute, mai ales că în toate este prezent „Ştiutorul de Cer” (*Io Anu,* deci Ioan, „Ion Făt-Frumos”), la fel ca în alte colinde, în care se vorbeşte de vânătoarea ritualică, „integrată în spirit magic” [8], şi care înseamnă, în fond, o vânătoare astrală. E prea devreme să fac translaţia spre un fenomen ceresc, cu repere în constelaţiile Peştelui[9] şi a Capricornului, mai ales că motivul profund este cel al Capricornului.

Nimic din ceea ce înseamnă „motive de basm (*folk-tale motifs*)”[10] ale legendelor greceşti nu poate explica inefabilul religiei naturale străvechi, o religie care respingea opoziţia artificială dintre „Dio creatore e creature”, precum şi opoziţia dintre cer şi pământ, dintre inimă şi corp, dintre credincioşi şi necredincioşi. Păgânismul, în fond, nici nu a fost dualist, natura fiind considerată ca fiind căminul tuturor sau, cum spunea

Heidegger, „pământul şi cerul sunt la fel de eterni şi de muritori, formând un tot unitar”. Şi tot Heidegger avea să constate că „păgânismul ignoră dogme şi profeţi, părinţi şi credincioşi”, pentru că, aşa cum mărturisea Hipocrate, „totul este divin şi uman în acelaşi timp”. Se practica, totuşi, asceza, dar „asceza era contemplaţie a manifestărilor geniului divin; prin contemplare se ajungea la identificare cu Marele Tot”, deci la ceea ce numim, acum, intrare în armonie. Nici vorbă de zei, inclusiv marini, sau de plăsmuiri monstruoase, precum cele din legendele greceşti.

Vechimea avea o comunicare tainică, pe care numai iniţiaţii o puteau dezveli de sub pulberea amăgitoare a cuvintelor. Pentru vechimea aceea, Soarele răsărea în Taur, sub semnul celor douăsprezece semne zodiacale ale constelaţiei (plugul cu doisprezece boi din „Urătură”) şi-abia cu 747 ani înainte de Naşterea lui Iisus începu să răsară în Berbec, un parcurs zodiacal integral durând 25.920 ani, adică timp suficient pentru o maturitate iniţiatică, menită celor aleşi, puţini la număr, nu şi popoarelor care rămân într-o veşnică inocenţă infantilă şi care păşesc prin preajma cuvintelor ca pe lângă nişte obiecte. Au urmat Taurul şi Peştii, timp zodiacal în care Iisus vestea ivirea Omului cu Ulciorul, deci a Vărsătorului. Moise, cum spune legenda, a sfărâmat idolul Taur, iar Peştii, aşa cum fabulează câteva dintre colindele româneşti, au fost îmblânziţi cu „mere roşii” („ouă roşii”, în tradiţia creştină), trimiterea spre „oul cosmic” fiind, în ambele cazuri, cât se poate de evidentă.

În colindele Timpului, din care fac parte şi cele luate în discuţie de Adrian Poruciuc, omul, care fusese încarcerat în timpul muritor, fiind capabil de renaştere, devine Capricorn (cerb, căprioară sau duh-*dulf*), precizând, precum în colindul argument din cartea luată în dezbatere: „Stai, voinici, nu da, / Di arichi ţi-oi lua, / Sus te-oi ridica, / Sus la munţi cărunţi / La dragii părinţi, Undi iarba creşti, / În trii se-mpleteşti, / Chip găităneşti, / Nime nu cosăşti”[11].

În variantele clasice, întâlnim exact aceeaşi temă, dar într-o tratare mai directă, cu trimitere la Timpul Capricornului, zodia aparentei morţi şi învieri a Timpului: „Da' boierii-s la vânat / Şi nimică n-au aflat, / Numa-un pui de căprioară. / Întind puşca să-l omoară. / – Stăi cu puşca, nu-mpuşca, / Că eu nu-s de puşca ta” (Sbiera) sau: „Dar boerul nu-i acasă, / Ci-i dus la pădurea deasă. / Şi el s-a dus la vânat, / Şi-a vânat, cât a vânat, / Şi nimică n-a aflat, / Numai cât un cerbuşor / Suricel şi sprintinior, / Şi după el s-a luat / Şi din gură c-a strigat: / – Adă-mi arcul să-l săget, / Să-l culc la pământ de tăt! // Cerbuşorul a oftat / Şi din graiu mi-a strigat: / – Nu mă săgeta pe mine, / Că şi eu îs om ca tine!” (Marian).

Colinda Timpului (jocul „Caprei” sau al „Cerbului”, dar şi a Duhului marin – apa fiind concreteţea Veşnicului, cu moartea şi învierea simbolică, în ziua în care timpul-lumină pare să fie răpus de timpul-întuneric, este dedicat Capricornului, deci Constelaţiei Zodiacale „responsabilă” de acest fenomen) îşi pierde semnificaţia (probabil mult mai profundă decât cea deja expusă) pentru a se vremelnici printr-un personaj, ce-i

drept – sublim, Orfeu, apoi, prin „contaminare" creştină, „Ion / Sânt-Ion / Nănaşul lui Dumnezeu", deci „Ştiutorul de Cer", cel care a născocit zeităţile (Anu, „soţul Marii Vrăciţe Cula, bărbatul cel mai integru, care a stabilit regulile din oraşul Arbore de pe râul cu apă", cum mărturisesc tăbliţele de la Tărtăria). Fără îndoială, Marea, drept concreteţe a Veşnicului, putea avea propriul ei duh sau *dulf*, mai ales în Timpul Zodiacal al Peştilor, iar înlocuirea Capricornului cu Peştii (Cerbul cu *Dulf*), într-un ritual ancestral, păstrat fără iniţieri, aproape mimetic, caracterizează specificul degenerativ al folclorului, care păstrează „matricea stilistică" originară, dar contaminând-o cu o nouă fantasmă, „integrată în spirit magic", prin „mumificarea sonoră"[12] a „felului specific de a exista în orizontul misterului şi pentru relevare" [13].

„Satul românesc este, în esenţă, preistoric"[14], pentru că „satul românesc şi-a însuşit multe din motivele ce constituiesc patrimoniul marii culturi bizantine, care era istorie în sensul deplin al cuvântului; dar cultura aceasta istorică a fost asimilată stilului preistoric al satelor"[15]. În satul românesc se constată, de-a lungul mileniilor şi chiar în ziua de azi, „rezistenţa, continuarea preistoriei şi contemporaneitatea ei cu istoria"[16], drept coordonate ale „răspântiei" şi „conservatorismului" de care vorbea Mircea Eliade, cu efectul paradoxal că „înrâuririle de tot soiul au trecut, necurmat, din istoria ce avea loc în regiunea noastră, asupra vieţii de sat, dar toate au fost potrivite unor moduri preistorice"[17].

În aceste condiţii, în care noi, cei aflaţi „la răspântii”, veşnic „cu jăraticul ţinut sub spuză”[18] şi, uneori, ademeniţi de istorie, ripostăm cu „orgoliul” preistoriei, excesul de raportare la cultura elină, în tot mai desele demersuri de cercetare a folclorului românesc prin exces de grecism (modă introdusă de Elena Niculiţă-Voronca), nu conduce spre dumiriri (de cunoaştere nici nu poate fi vorba, în condiţiile absenţei iniţierilor), ci spre confuzii din ce în ce mai grave şi mai păguboase, dar cu rol postulativ, graţie autorităţii ştiinţifice a cercetătorilor.

Satul românesc a fost şi este preistorie, iar patrimoniul lui mitologic aparţine moş-strămoşilor tuturor popoarelor europene, „omului pelasg”, cum îl numise L. Klages pe omul preistoric, reţinând, desigur, că „în faza aurorară a omenirii”[19], consideraţiile lui Schelling rămân caracterizante, adică „timpul preistoric s-ar caracteriza prin procese specifice, adânci şi lăuntrice, aparţinând conştiinţei umane”, mitul fiind apanaj al preistoriei ca „fapt primar”, ca tendinţă nemărturisită de „uzurpare a Marelui Anonim” prin „încercările omeneşti de a organiza viaţa individuală şi socială pe pământ, potrivit unei viziuni absolute”.

Fără îndoială că scurtele perioade istorice din povestea veche a acestor pământuri ale noastre, cele ale statalităţilor geto-dacice („Cale victorioasă, calea geţilor”, „Strigăt de şoim luptător să brăzdeze pentru Dacia ta!”, se spunea în jurământul tinerilor Blaki, după anul 1015), au lăsat semne, odată cu asimilarea lor în matricea slilistică preistorică, dar dacismul nu însemna o identitate naţională, în sensul celei convenite astăzi, ci

una istoricizantă, prin care populaţiile atentau la istorie, dacismul fiind regăsit, ca tentativă istoricizantă surprinzătoare, şi la scandinavi, şi la germanici, şi la spanioli, revendicat în epoci târzii, odată cu panteonul (nu şi matricea) prelins din matricea stilistică originală asupra populaţiilor europene, odată cu iniţierile săvârşite de Zalmoxe sau Deceneu, dar şi de Burebista şi Decebal, inţiatori în istoricitate, prin stat.

*

Datina, tradiţia şi obiceiul nu ţin de dacism, ci de preistorie, deşi dacismul s-a manifestat la graniţa dintre preistorie şi istorie, îmbinând elementele celor două culturi, dar fără a le uni definitiv.

„Cultul preistoric al bolovanilor şi prelungirile sale”[20], dincolo de fanteziile etimologiste deja obsesive, ţine de cultul străbunilor, de „stâlpi” („termenul v.scand. *ass*, „divinitate”, şi *ass*, „stâlp”, reprezintă, de fapt, unul şi acelaşi cuvânt, dar cu două sensuri”[21]), ca şi Calea cea Demnă de Admiraţiune sau Cheile Bâcului, cum i s-a zis mai târziu, care începea lângă Tecuci, în capitala hyperboreilor, Piroboridava, şi se sfârşeala Don.

---

[1] Poruciuc, op. cit., p. 25

[2] HESIOD, Munci şi zile, Bucureşti, 1969, p. 75

[3] Ibidem, p. 34

[4] Datina este un dat, o creaţie sacerdotală (Solomon, dar şi Siegfried susţineau că înţeleg „limba păsărilor”, a îngerilor, „limba iluminării”, numită „luga suryanyya”, deci „limbajul ritmului” – Guenon, p. 73), încredinţată, ca tradiţie (ansambluri de ritualuri divinatorii calendaristice – „adeziunea la unul sau altul dintre scenariile mitice”, cum formula deja citatul Eliade), prin ritualuri iniţiatice de tip şamanic, şi devenită obicei prin preluarea

subconştientă de practici ritualice şi divinatorii care apără şi ajută. Datina ar fi fost creată, conform filosofilor culturii, de Spiritul Divin şi încredinţată popoarelor prin intermediul iniţiaţilor. „Poporul conservă, fără a înţelege, frânturi ale tradiţiilor vechi, aparţinând unui trecut atât de îndepărtat, încât devine imposibil de delimitat, fiind, din această cauză, asociat obscurului domeniu al preistoriei; el îndeplineşte, prin aceasta, funcţia unui soi de memorie colectivă, mai mult sau mai puţin subconştientă, al cărei conţinut este clar venit din altă parte" – Guenon, p. 26. „Folclorul, fiind constituit în mod esenţial din elemente aparţinând unor tradiţii stinse, reprezintă inevitabil un act de degenerescenţă în raport cu ele", chiar şi în condiţiile în care un text liric şi o nouă frazare muzicală par să atingă perfecţiunea, din perspectiva sistemului contemporan de valori. Un poem, în sine, un cântec în sine, abia compuse, oricât de valoroase ar fi, nu înseamnă tradiţie şi, cu atât mai puţin datină, deşi pot deveni obicei, funcţie de procentul de divertisment pe care îl conţine.

[5] Blaga, op. cit., p. 199

[6] Polybios, *Istorii* II, Ed. Ştiinţifică, 1966, 1988, p. 92

[7] Pe vremea aceea, „anul se împlinea la răsăritul Pleiadelor" (Polybios), pentru că, odată cu ivirea „gingaşelor fete ale uriaşului Atlas" (Pindar, Nemmene, IV, 1), abia „acum anul sfânt se împlineşte / Şi Horele sărbătoreau pentru masa lui Apollo" (Pindar, Paiane, I, 52): „O, Hore tinere, frumoase şi prinse-n rotitoare dansuri, / Având veşminte-nrourate, gătite cu frumoase flori… / Veniţi la jertfele aduse de cei abia iniţiaţi / Să ne meniţi recolte bune şi favorabile anotimpuri" (Orfeu, Cele trei Hore). Acolo, la masa sărbătorească a Soarelui, în jurul căreia se roteau, în dansuri ameţiloare, Horele, „La masa de unde răii sunt izgoniţi prin blânde daruri, / A răsărit Pean, vindecătorul cu plante, anume ca să-şi arate sănătatea / Cu armonia lui deplină umplând întregul univers" (Proclos din Lycia, Imn către Helios).

[8] Blaga, op. cit., p. 392

[9] Universe Today, *Poveştile Cerului*: „În mitologie, Constelaţia Pisces este reprezentată ărin doi peşti, legaţi împreună de o coardă. Conform unui mit grecesc, Pisces reprezintă peştii în care Aphrodite şi fiul său, Eros, s-au transformat, pentru a scăpa de monstruosul Typhon… Mai mult, Pan însuşi s-a schimbat într-un peşte-ţap (Capricorn) şi a sărit în râu, pentru a-i salva".

[10] Ibidem.

[11] Poruciuc, op. cit., pp. 27, 28
[12] Blaga, op. cit., p. 392
[13] Ibidem, p. 176
[14] Blaga, Lucian, *Fiinţă istorică*, în „Trilogia cosmologică", p. 389
[15] Ibidem, p. 391
[16] Ibidem, p. 390
[17] Ibidem, p. 390
[18] Ibidem, p. 417
[19] Ibidem, p. 383
[20] Poruciuc, p. 38
[21] Ibidem, p. 39

Dumitru Teodorescu

Cartea despre Dumitru Vinţilă

Personaj fabulos al Sucevei, dar şi un om de o inconfundabilă delicateţe – dincolo de zâmbetul lui dezarmant, de care nu se desparte niciodată, Dumitru Vinţilă va avea parte, vineri, 31 octombrie 2014, începând cu ora 14,00, de o adevărată recunoaştere publică, săvârşită, la iniţiativa poetului şi artistului fotograf Victor T. Rusu, dar în complicitate cu Mihai Pânzaru-PIM şi cu Dumitru Teodorescu, în incinta căsoiului culturnic al lui Ion Lungu, necuvenit numit Centru de Sprijinire a Tradiţiilor, dar care, astfel, îşi capătă şi o utilitate reală.

Nea Mitică Vinţilă, harnic mărturisitor de Bucovină reală, când poet şi când umorist şugubăţ, dar, întotdeauna un vibrant trăitor al bucuriilor altora, expune o sută de lucrări şi îşi va lansa şi un album, prefaţat de Dumitru Teodorescu, „Rolliflexul lui Dumitru Vinţilă". Va zâmbi, ca de obicei, iar de pe şevalete îi va răspunde, tot şugubăţ şi tot cu un zâmbet, celălalt personaj fabulos al Sucevei, regretatul Romeo Calancea.

Într-o vreme, venise la Suceava cel mai bogat om de pe planetă, unul Rockefeller, iar Dumitru Vinţilă fusese împuternicit drept singur fotograf oficial al presei româneşti. Bogătaşul, care, după cum se zvonise, dorea să cumpere Voroneţul, pentru a pune minunata ctitorie sub un clopot de sticlă, a prins şi o noapte de Înviere, pe la Moldoviţa. Uitându-mă la televizor, am văzut, în „Telejurnal" că Rockefeller se întreţinea, vioi, cu nea Mitică Vinţilă, aşa că, a doua zi, la prima oră, mă

înfăţişam în redacţia ziarului „Zori noi”, pentru a afla de la nea Mitică despre bogătoiul de capitalist.

Fremătam de nerăbdare, împreună cu domnul Ion Nedelea, redactorul şef adjunct, care şi dumnealui văzuse emisiunea, aşa că, atunci când s-a ivit şi Dumitru Vinţilă, am dat amândoi năvală peste el:

– Cum era Rockefeller, nea Mitică?

– Ce v-a spun?, insistă şi domnul Nedelea.

Nea Mitică ne-a privit cruciş, a zâmbit ca întotdeauna, a strâns din umeri.

– De unde să-l ştiu eu pe ăla! Eu m-am dat pe lângă unul mai flenduros, că toţi ceilalţi erau domni…

– Păi, ăla era Rockefeller!, a triumfat domnul Nedelea.

– Ăla?! Păi avea pantofii mai scâlciaţi ca ai mei…

Am râs de s-a cutremurat clădirea tipografiei, imaginându-ne că bietul bogătan capitalist şi-o fi închipuit că Dumitru Vinţilă, îmbrăcat modest în comparaţie cu securiştii şi liderii bolşevici români, o fi cel mai mare bogătan din România.

Altădată, venise Regele Spaniei, Juan Carlos, şi, când să trec spre tipografie, m-am oprit, împreună cu domnul Ion Paranici, redactorul şef al ziarului, să-l vedem pe monarh. Oricum n-am fi putut trece, pentru că circulaţia era oprită. Şi trece regele, cu regina lui, apoi, din a doua maşină, nea Mitică, singur, ne-a fluturat din mână, iar lumea din preajmă era extaziată:

– E şi tovarăul Ceauşescu! E şi tovarăşul Ceauşlescu!…

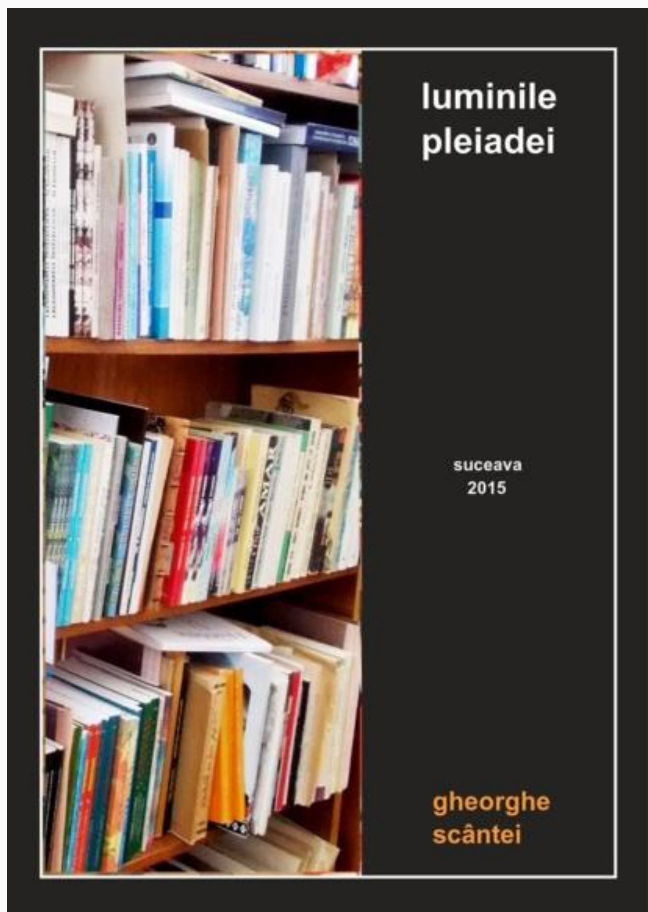
Domnul Paranici s-a înnegurat, ba parcă a scrâşnit şi din dinţi.

A doua zi, domnul Paranici, care participase la recepţia de la CCH, era tare amuzat. Când a intrat în cantina Combinatului, l-a văzut pe Dumitru Vinţilă, la masa oficială, în stânga lui Juan Carlos, în dreapta stând Regina Spaniei. Nu şi-a crezut ochilor, apoi, încă speriat, l-a rugat pe un securist să-l scoată de lângă Regele Spaniei pe Mitică Vinţilă.

– Nu se poate, tovarăşe!, a protestat securistul. Majestatea Sa l-a invitat, după ce i-a ţinut şi locul!

Ăsta a fost, este şi va fi mereu Dumitru Vinţilă: un om care place şi capetelor încoronate, şi rockefellerilor, dar şi oamenilor oameni.

Gheorghe Scântei

O carte a rostirilor definitive

Nu mi s-a mai întâmplat să întâlnesc, în viaţa asta, un om care să adune înţelepciune şi s-o tezaurizeze, cu încrâncenare, doar în sufletul său, apoi, la vremea vremii, să apuce sămânţa cea bună din sac şi să încerce să o încredinţeze, cu migală, brazdelor proaspete, primăvă-ratice. Nici n-am ştiut că un om se poate mulţumi, zilnic, cu doar atât de puţin, ca să descopere, cândva, că a adunat atât de mult încât nimeni nu-l mai poate egala şi în bogăţie, şi în îndestulare.

Nici măcar nu mi-am putut imagina că, undeva, pe lume, nu doar în vecinătatea propriilor mele nelinişti, s-ar fi durat un altar viu al cărţilor, al rostirilor definitive, care înfruntă cu măreţie vremuirile, izbândind împotriva timpului, asupra acestei ireparabile erori a imaginaţiei omeneşti, care stabileşte trecerea şi irosirea. Pentru că omul care a săvârşit această carte, domnul Gheorghe Scântei, cu religiozitatea pasiunii sale pentru rostiri înţelepte, asta este, un altar viu al cărţilor, cu străluminări discrete, în ciudata lor fermitate, spre reperele fundamentale ale condiţiei umane.

Nu cred că rostul cărţilor s-a mai desluşit, vreo-dată, cu atâta nepământească vigoare, încât să li se închine, timp de o viaţă de om, toate dimensiunile unui suflet conştient de sine, precum cel adăpostit în domnul Gheorghe Scântei şi care, cu certitudine, merită vegheat, pentru totdeauna, între copertele unei cărţi închinată cărţilor. Pentru că înseamnă o vocaţie nu să citeşti, ci să pricepi până la a-ţi modela sufletul, până la a te întrupa spirit din spirit, ca să fii îndreptăţit să-ţi ospătezi semenii la cina cea de taină a desluşirii luminilor.

Şi Lev Tolstoi, dar şi bucovinenii Vasile Gherasim şi Mircea Streinul obişnuiau să spună că, în fiecare clipă, păşim pe lângă bunul Dumnezeu, dar fără să ne dăm seama de asta. Ca cititori de cărţi, ni se întâmplă şi mai des, ba mai ajungem, uneori, şi la sacrilegiul păşirii indiferente peste tot ce este dumnezeire, semn că minţile noastre, mult prea ostenite de trăirea clipei, nu mai au puterea desluşirii de divin. În cărţile omenirii, veşnicia deja a durat punte luminoasă spre lumină şi rari sunt cei care o şi văd, contururile ei vindecătoare fiind sufocate de narativul propriei existenţe, pe care ne tot străduim să o dedublăm şi, dacă se poate, să-i conferim şi un sens. Domnul Gheorghe Scântei, însă, nu s-a căutat niciodată pe sine, semn că se cunoştea bine, ci a râvnit la zestrea de divin din conştiinţele umane, pe care, generaţiei după generaţie, le-au spulberat mărşăluirile fără de ţintă şi pururi înspăimântate de beznă.

Tezaurizând înţelepciune, domnul Gheorghe Scântei s-a tot rupt, conştient, din bezne, întrezărind adevăratele repere existenţiale; iar zicerile tezaurizate, prin voia sorţii şi a întâmplării, şi-au ocupat locul într-o stranie naraţiune astrală, pe care o puteţi descifra, dacă vă preocupă cu adevărat, din paginile acestei cărţi, care, în ciuda aparenţelor, nu înseamnă o colecţie, ci un mod de a năzui şi, deci, de a deveni.

Un poet poet:

muzicianul Paul Arva

L-am cunoscut la Gala Laureaţilor primei ediţii a Festivalului Naţional de Muzică Tânără „La Suceava, în Cetate”, ediţie organizată, în absenţa mea (coordonam un festival european de poezie), de fiul meu Andi şi de colega Oana Sîrbu. În anii care au urmat, Paul Arva a fost principalul meu sfătuitor pe probleme de muzică folk şi, împreună cu Mache şi Dinu Olăraşu, pe care îl diviniza, a dat consistenţă unui juriu de selecţie şi de concurs extrem de profesionist.

Muzica şi poezia ne-a unit până la prietenie (pe Dinu Olăraşu îl ştiam şi ca poet, drept pentru care, în timp, am lansat împreună nişte cărţi), iar discuţiile noastre despre viaţă şi despre poezie, din perspectiva neostenitei căutări de sine, au continuat la nesfârşit. În urmă cu vreun an sau poate că mai demult, mi-a citit, la telefon, câteva dintre prozo-poemele sale, care difereau, aparent, de poemele pe care le cânta în scenă, şi m-au tulburat mesajele dramelor existenţiale pe care Paul Arva le trăieşte dintotdeauna. Ca şi muzica lui, prozo-poemele sunt închinări ciudate, dar profunde, pe care doar în „Vede” le-am mai întâlnit. Paul Arva povesteşte, modelând o poveste-idee, Paul Arva este o pasăre captivă în rotundul buimac al planetei Pământ, Paul Arva încearcă evadări îndrăzneţe, dar se prăbuşeşte, de fiecare dată, în sine, acolo unde şi există libertatea şi sfinţenia („Sinele particular şi Sinele Universal trăiesc împreună, ca lumina cu umbra, în grota inimii” – se spune în „Upanishade”).

Recent, am primit şi cartea, care, ca întreg şi numai întreg poate fi, aminteşte şi de „Cântarea

Cântărilor", dar cu o dramă existenţială care insinuează şi senzaţia de sensibilitate, deşi, din punctul meu de vedere, Paul Arva este un om puternic, un arc de oţel care vibrează cosmic în clipa în care îşi sloboade săgeţile-păsări spre veşniciile enigmatice ale Universului. De asta, din respect pentru vocaţia unui poet înnăscut poet, voi reproduce şi prefaţa cărţii, dar şi cinci poeme smulse din sufletul lui Paul Arva. În fond, poetul poet trebuie mereu şi mereu arătat cu degetul.

Mălina Aniţoaei

şi „Inocenţa în stare de sclavie”

Specializată în proză scurtă, de regulă scrisă „cu acel stigmat al unei lecturi” (*Tălmăcirea adâncului*), rădăuţeanca Mălina Aniţoaei recidivează, cu cartea „Inocenţa în stare de sclavie” /Ed. „Ion Prelipcean”, Horodnic, 2015), în a descifra „lumea în negru şi alb” (*Iubirea fără trădări*), cele două cărţi anterioare, „Şerpii surâd şi muşcă” şi „Bijuteriile mele din ceară”, smulgându-i criticului Gh. Marin elogioase aprecieri: „Scurtele sale proze, de o pagină şi jumătate sau chiar mai mici, sunt fulgere, tunete. Poeme sau eseuri exprimând trăiri, amintiri atât de reale şi atât de fantastice încât nu le descoperi graniţa” (*Scriitori bucovineni*).

Citindu-i recenta carte, în care condeiera Mălina Aniţoaei se străduieşte să „tălmăcească adâncurile şi puterea albastrului” (*Tălmăcirea adâncului*) „cu prezenţa ei fragilă de prinţesă rătăcită într-o lume ostilă” (*Fetiţa cu pantofi cu toc*), am regăsit o identitate creatoare difuză, în care jurnalismul literar, şi nicidecum eseismul, în ciuda faptului că formulările axiomatice nu doar că nu lipsesc, dar sunt viguroase şi convingătoare, se contaminează frumos cu sclipiri lirice şi cu frazări care doar amintesc de proză, deşi proză nu sunt.

Mălina Aniţoaei, „femeia rostogolită în lume dintr-o pagină de Flaubert” (*Şalul bunicii*), întemeiază, practic, un gen literar insolit, şi el „rostogolit în lume dintr-o pagină”, dar o pagină simbol, în care, „pe muchia unde se termină dragostea şi începe delirul” (*Sub o lespede grea*), se aud „zgomotele de după uşile zăvorâte” (*Iubirea mea din copilărie*). Un gen literar în care liricul şi epicul, ambele cu apariţii neaşteptate şi accidentale,

sunt doar cărămizi pentru turnul de fildeş al erudismului cu orice preţ, practicat, în ultimii ani, de tot mai multe dintre femeile educate ale acestei ţări, un exemplu tipic reprezentându-l, şi în poezie, şi în proză, Angela Furtună. Un fel de „să mă bucur de singurătate în voie” (*Un ocol pentru iubire*) înseamnă acel turn de fildeş al scrierilor premeditate ca efect şi în care nu căutarea de sine determină destăinuirea, ci, dimpotrivă, impresiei critice finale i se subordonează întregul excurs al cărţii, printr-o „stranie dependenţă” (*Strania dependenţă*): „umbra din somn şi cu mine suntem una şi aceeaşi femeie” (*Omul care-mi căuta visul*).

Nu spun şi nici nu încerc să insinuez că literatura de acest gen, premeditată elitist şi receptată ca atare, nu ar impresiona prin dimensiuni estetice, în ciuda lipsei de sinceritate, pe care o presupune premeditarea de intelectualism („la toate acestea mă gândeam ascuţit”, zice Mălina), „preţul pentru ceea ce simţim îl plătim fiecare” (*„Lupta cu îngerul...”*) pentru glorie pâcloasă, în rubricile revistelor în care scriitori rataţi ni se înfăţişează drept critici. Dimpotrivă, premeditarea, deşi spulberă epicul, prin esenţializări, rostogoleşte, când te aştepţi mai puţin, metafore ample, hiperbolizante. „România de pe strada mea e încătuşată în trecut, aşteptând căderea nopţii, pentru că, vedeţi dumneavoastră, noaptea orice nebun poate fi fericit” (*Şalul bunicii*), zice Mălina Aniţoaei, opunându-i acestei realităţi halucinante frânturi sentimentale, pe care le pipăie „cu degetele inimii, inima mea ciuntă, sfârtecată în încleştarea dintre două disperări, inima mea, pasăre albă, blestemată să nu-şi afle cuibul” (*Iubitul meu avea o mie de ani*).

Lumea reală, în ciuda frânturilor de fotografii-fotografieri blitz, rămâne, pentru Mălina Aniţoaei, „un măr mare cu un trunchi înalt şi aspru” (*La rădăcina iubirii*), dar în care i-a fost mereu teamă să urce, scrisul ei impunând semnificaţii şi conturând un univers la marginea lumii, un univers aidoma mărului din curtea copilăriei, în care multora le va fi teamă să urce.

Maria Getica Mitoceanu

Mama lui Răzvan Mitoceanu scrie şi publică poezie

Astăzi, dimineaţă, am primit cartea de poezie „Punctul meu de sprijin”, de Maria Getica Mitoceanu (Editua Accent Print, 2014), cu dedicaţie (sărut mâna, doamnă!), şi am citit-o cu mare atenţie. Şi cum să n-o fi făcut, când doamna Maria este mama lui Răzvan şi sora poetului Vasile Zetu. Încă din start, mi-a atras atenţia şi m-a bucurat o filiaţie spirituală din care mă revendic şi eu: „Am scris în adolescenţă un eseu intitulat „matca regăsirii”, definind-o ca fiind Poezia lui Lucian Blaga. Aveam să descopăr în cursul vieţii multe asemenea licăriri spirituale, determinante pentru „matca” trăirilor mele”.

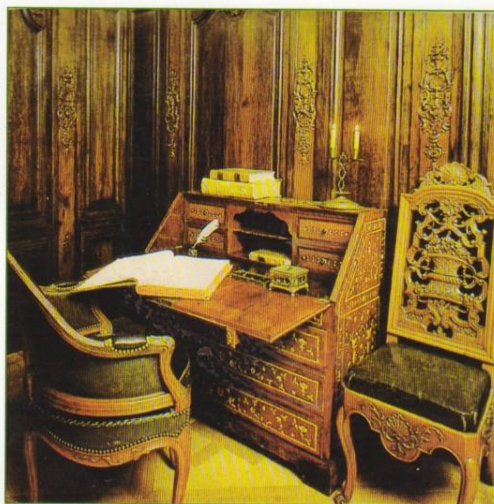
Fără să folosesc literele mari pentru a atenţiona asupra valorilor în care cred (şi încă mai cred că, în materie de filosofie, între Lao Tse şi Lucian Blaga nu a mai existat nimic), lăsându-le mereu cuvintelor şansa de a se potenţa sau nu în mintea celor care mă mai şi citesc, funcţie de disponibilităţile lor intelectuale şi umane, eu rămân, ca şi Mircea Streinul, la convingerea că arta înseamnă, în esenţa ei, închinare, religie, credinţă şi că Dumnezeu ni se arată, zilnic, prin poezie, prin muzică şi prin artă plastică. Prin urmare, fiecare text poetic scris cu inspiraţie înseamnă un imn adus dumnezeirii. Cândva, regretatul Ioan Alexandru, căruia îi fusesem partener de discuţie într-o emisiune tvr, pe tema iubirii de patrie, îmi spunea că poezia română cu adevărat patriotică nu este cea explicit şi direct formulată, ci „Mioriţa”, „Meşterul Manole” şi „Odă în metru antic”, deci poezia care ne sublimează în ochii omenirii. Tot aşa stau lucrurile – cred eu – şi când vine vorba despre poezia religioasă: cu cât este mai inspirat scrisă, cu atât este mai religioasă.

Cu aceste convingeri, am pornit la lecturarea cărţii „Punctul meu de sprijin”, de Maria Getica Mitoceanu, iar titlul frumos mi-a dat încredere (când parcurg opera cuiva, încerc să judec şi cu sufletul, dar şi cu mintea). Nu căutam, în lirica răspândită prin file, idei şi trăiri religioase, ci poetice, adică stări de inefabil respirate firesc, înnăscut. Un fel de „să păşeşti în iubire / ca într-o catedrală” (*Zidire tainică*) încercam eu să identific în scriptura lirică a doamnei Maria Getica Mitoceanu şi am şi izbutit, pentru că „E o biserică la margine de drum. / Mi-o amintesc – părea însingurată, / Uitată parcă printre brazi şi fum / Şi implorând o dragoste curată” (*Acasă*), într-un anotimp al vremuirii noastre, în care „Pe punţi de baladă e vremea să ningă! / Să ningă feeric pe umeri de munţi! / În jocuri de stele iubirea să ningă / Să ne-aştearnă Crăciunul pe frunţi”.

Atunci când nu uită că „iubirea nu se trufeşte”, cum inspirat observa Solomon, doamna Maria Getica Mitoceanu îmi aminteşte teribil, prin inspiraţie, de fratele domniei sale, poetul poet Vasile Zetu. Armonii fluente, scriitură modernă în tipar aparent clasic, tânjirea după sfericitatea perfectă din care toţi am făcut parte cândva („Sunt transferată-n dor de infinit / De-orice copac sau fir de iarbă crudă” – *Tăcere întru Dumnezeu*), trăirea forţei ziditoare a rostirii ca extaz cosmic („Cuvinte nu mai am şi-s de prisos / Când liniştea cerească mă-nveşmântă” – *Înduhovnicire*), iată, deci, câteva repere importante ale poeziei, deci ale adevăratei şi cinstitei închinări, pe care le-am întâlnit în lirica mamei lui Răzvan Mitoceanu, adică a unuia dintre muzicienii muzicieni, care m-au călăuzit prin veacuri, ca să pot asculta şoapta sufletelor

străbunilor şi, aidoma mamei lui, să „Rămân mereu cu ochii în mirare / Când văd un pom, o piatră, un ocean, / Căci simt imens minunea-n fiecare / Şi toate-mi amintesc fragilul meu liman”.

Gruia Bodnărescu

O diplomă secretă, pentru ultimul poet iconar

Îl întâlnisem undeva, prin paginile vechi ale „Revistei Bucovinei”. Era doar un poem iconarist. Un cântec de alean şi pribegie. Nu ştiam în ce vâltoare a timpului s-o fi pierdut. Dacă s-a pierdut. Poeţii se pot pierde, dar cântecele lor, niciodată. Dacă s-ar pierde şi cântecele, nu am mai avea nimic.

Am mutat poemul acelea în timpul meu, caligrafiindu-l cu drag în „Mărturisitorii. O istorie a scrisului bucovinean”. Nici nu-mi mai aduc aminte de anii în care am scris cartea aceea, în care am depozitat, cântec cu cântec, cioburile spiritualităţii bucovinene, încercând să le asamblez, reconstituind vasul. Întotdeauna şi dintotdeauna, Dumnezeu ia forma vasului. Dacă un neam îşi rătăceşte vasul, rămâne fără Dumnezeu.

Peste ani, aveam să aflu că poetul iconar Gruia Bodnărescu trăieşte, la Rădăuţi. Vestea bună mi-a adus-o Constantin Hrehor. Eu îl credeam spulberat, odată cu cărţile lui nescrise, de năprasnicul uragan al ultimului măcel planetar. Ulterior, şi prozatoarea Mălina Aniţoaei mi-a vorbit despre contemporanul meu, Gruia Bodnărescu, dar n-am izbutit să-l întâlnesc. De vreun deceniu, de când Rădăuţii nu mai au primar, eu nu mai calc prin oraşul acela tulburător de frumos şi căruia i-am adunat, cândva, între două coperţi, vechile mărturisiri.

Şi mai târziu, Constantin Hrehor mi-a adus cartea ultimului poet iconar, Gruia Bodnărescu: „Ziua tuturor întâlnirilor”. Carte în care Constantin Hrehor a depus şi din generozitatea lui de scriitor înnăscut şi responsabil, dar şi din generozitatea lui de confesor. Am citit-o în

aceeaşi zi. Am călătorit în timp cu „umbra-n veci rătăcitoare” a destinelor lirice, descifrându-i „urmele-i din manuscrise”, “cântul lin, pe aripă de vânt uşor”.

Pluteau prin poemele domnului Gruia Bodnărescu nostalgii iremediabile de „Bucovină, cântec lin”, dar şi de existenţialism carpatic dramatic, din care doar poeţii îşi mai pot salva sufletul: „Am trimis toţi amăgiţii mei ani, să-şi cânte în van plânsul”.

Când l-am întâlnit, prima dată, în „Revista Bucovinei” (nr. 1-2/1945, pp. 21-22), ştiam doar faptul că poetul pe care îl „doare atâta amar de aşteptare” (superbă metaforă pentru „lutul“ iconarist), Gruia Bodnărescu, se afla, în 1944, la Sânnicolaul Mare, str. Regele Ferdinand 16, hotărât să ia „flinta hotare nedrepte“ să şteargă („Pe drum aspru, dar trist, / trebuie să sânger pe urme de Crist, / mâine, poimâine, când merg / hotare nedrepte să şterg!”). Poemul lui, aspru aidoma unui stâlp de casă ţărănească cioplit din bardă, poate fi considerat şi „cântecul de lebădă“ al unei întregi generaţii („Voi sângera, dar n-oi muri – o ştiu prea bine – / căci cel ce luptă nu se teme de nime… / Pornit mâine, poimâine, pe drumul cel mare, / dincolo de casa noastră muta-voi hotare”).

Şi mi-l închipuiam înfăşurat în cenuşile însângerate ale războiului, scriind, cu creionul, pe un petec de hârtie, căruia îi era reazăm patul puştii, un istovit „Rămas bun”. Îi vedeam doar sufletul, silueta lumească a poetului rădăuţean, longilină şi delicată, contrastând teribil cu tragismul din sufletul lui:

S-au tulburat vremile, năpădind ceaţă
peste tot ce în noi se numeşte viaţă.
În mine simt azi
că viaţa mi-e-n creştet de-amiazi
şi că răsăritul vieţii nu l-am pipăit,
ci doar spre-un apus am de pornit…

Mâine, poimâine, merg
să iau flinta hotare nedrepte să şterg…

Mă doare atâta amar de aşteptare!
Cu sânge, din temelie, o să clădesc hotare,
voi pleca la luptă de răzbunare încins
hotare clădind pe aspre drumuri spre soarele
aprins.
Voi sângera, dar n-oi muri – o ştiu prea bine –
căci cel ce luptă nu se teme de nime…
Pornit mâine, poimâine, pe drumul cel mare,
dincolo de casa noastră muta-voi hotare.
Voi trece pe-acasă, pe glodosul drum,
s-adulmec copilăria prin fum,
să plâng o clipă lângă-un morman de scrum!…

Rămas bun, copilărie trecută,
şi voi, idealuri cu vreme pierdută;
rămas bun, visuri neîmplinite,
năzuinţi astăzi zdrobite!…

Rămas bun, mamă, tată şi fraţilor mei,
rămas bun, plopilor gingaşi şi-nalţilor tei!
Rămas bun, lume banală,
chinuită în hăul cu smoală!

Rămas bun, copilă mică şi albă
ce-ţi strângi iubirea în salbă,
şi să m-aştepţi, căci voi veni odată
când ţara va fi de alt soare scăldată!…

Vor creşte vieţile din apă, cer şi moină…
Numai fata albă mă va aştepta cu cânt de doină,
cu aceiaşi ochi verzi-căprui
ca ai nimănui!…

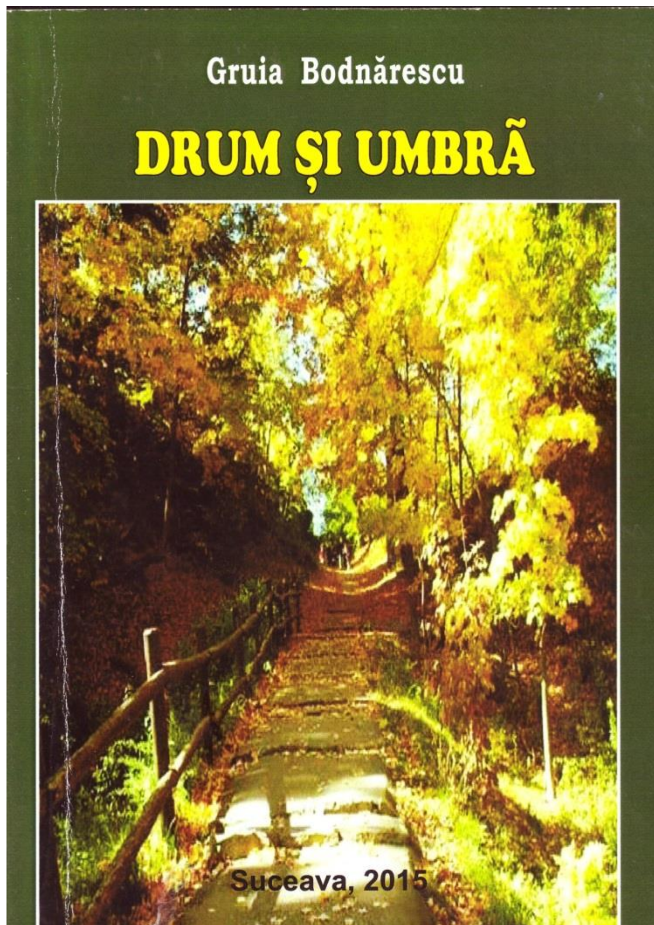
Rămas bun!… Pe drum aspru, dar trist,
trebuie să sânger pe urme de Crist,
mâine, poimâine, când merg
hotare nedrepte să şterg!…

Născut în 7 aprilie 1924, la Suceviţa, Gruia Bodnărescu, poet iconar, iniţiat în tainele scrisului vindecător de George Voievidca şi de George Drumur, a fost strivit, apoi de tăcere. L-au nins anii, troienindu-l şi însingurându-l, încât a fost nevoit să se adăpostească lângă flăcările vii, dar atât de vindecătoare ale cântecelor condamnate să rămână pentru totdeauna nescrise.

Am, ca şi Constantin Hrehor, ca şi Mălina Aniţoaei, un respect pios faţă de ultimul poet iconar al Bucovinei, căruia îi pregătisem în secret, pentru Ziua Scrisului Bucovinean, o diplomă, o închinare. Şi n-am spus despre această diplomă, pentru că încă nu mă puteam hotărî dacă are sau nu învrednicirile necesare instituţia Centrului Cultural „Bucovina”. Abia astăzi, sfătuindu-mă cu Constantin Hrehor şi cântărind bine lucrurile, am introdus şi semnătura diplomei, care se vrea

doar un omagiu adus iconarismului, prin intermediul ultimului său reprezentant: Gruia Bodnărescu.

Gruia Bodnărescu

O altă zi, în care am fost mântuit

Îl întâlnisem în august 1944, cu 11 ani înainte de a mă naşte, la Sânnicolaul Mare, str. Regele Ferdinand 16, tocmai atunci când „s-au tulburat vremile, năpădind ceaţă / peste tot ce în noi se numeşte viaţă”, şi m-am înclinat respectuos în faţa poeziei şi a martiriului.

Era „obosit / de aşteptările cu întâlnirile ce n-au fost”, rătăcea printr-o „ceaţă spumoasă la gust amăruie”, şi îşi privea sufletul: „Tristeţea ca drojdia creştea mereu, / lut destrămat de ploaie e sufletul meu”.

După „lut” l-am recunoscut ca fiind poet iconar, jertfit astralului, prin credinţă, vieţii, prin dragoste, şi memoriei străbunilor, prin lut. De la Mircea Streinul venea definită această triplă asumare de jertfă şi m-am alăturat lui, decis să „păşim aspru, dibuind cărări de ceaţă, / întrebând aştrii de-a lumii altă viaţă. / Albe, sure, negre, zările-s departe, / N-avem drumuri, n-avem viaţă, n-avem moarte”.

Nu ştiam nimic despre Gruia Bodnărescu, atunci când l-am întâlnit, în august 1944, cu unsprezece ani înainte de a mă naşte, dar am recunoscut, „în nostalgia căutărilor din vremi”, sinceritatea „cu cântecul ochilor pe zbor de hulubi albi” şi m-am înclinat, şi m-am închinat în faţa dimensiunii cosmice a sincerităţii, a destăinuirii pe care, îndeobşte, o numim poezie.

Peste ani şi ani, aveam să aflu că Gruia Bodnărescu, ultimul poet iconar, încă trăieşte în Rădăuţi, „în amurg de ani vechi şi zare de AN NOU”, recupe-rându-şi „netrăirile” şi revanşându-se faţă de nedreptăţile

vieţii „cu doine triste ca ale mele / drumuiri / pierdute-n gol / stol” şi zămislind, trudnic, cu „urmele-i din manuscrise”, cărţi, dăinuiri ale desferecării, precum „Ziua tuturor întâlnirilor” (2012) şi „Drum şi urmă” (2015), dăinuiri care îmi poposesc pe masă, cu tulburătoare dedicări, precum cea primită astăzi, pe care o trăiesc drept mântuire:

D-Sale

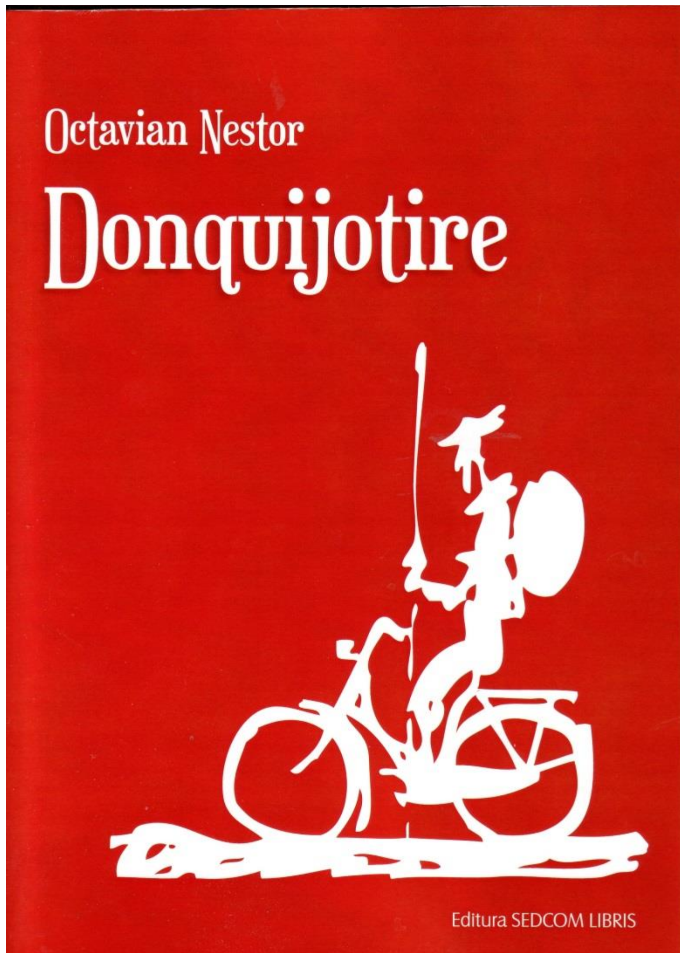
Domnului Ion Drăguşanul,
scriitor, publicist, editor şi animator
cultural de excepţie în Bucovina noastră
istorică, admiraţia şi gratitudinea
lui
Gruia Bodnărescu,
în amurg de ani vechi şi zare de
AN NOU.
Cu îndatorate mulţumiri pentru
atenţia acordată şi sublinierea prezenţei
mele în literatura Bucovinei.

Gruia Bodnărescu, poetul iconar care se regăseşte într-o altă tripletă rădăuţeană – Dimitrie Vatamaniuc, Constantin Hrehor, Mălina Aniţoaei – mă onorează cu un respect pe care nu îl merit, chiar dacă a căpătat puteri pentru a reîntineri, după ce s-a privit în sufletul meu. Întâlnindu-l, am ştiut că e obligatoriu să-i respect opera şi memoria, pe care le-am depus, spre păstrare, în „Mărturisitorii. O istorie a scrisului bucovinean”, în

„Societatea Scriitorilor Bucovineni” şi în „Galeria personalităţilor bucovinene”, pe care am lucrat-o împreună cu Radu Bercea. Mi-am făcut, după puteri, datoria faţă de memorie, iar asta înseamnă normalitate, care nu obligă pe nimeni cu nimic.

Octavian Nestor

Donquijotire

Poet înnăscut şi, tocmai de aceea, aflat la doar a patra carte de poezie, Octavian Nestor, „pribeagă clipă răsucită-n rană”, deşi ne propune, cu nevinovată ironie, „nişte aventuri ale spiritului”, etichetate drept „Donquijotire” (Editura Sedcom Libris, Iaşi, 2015), ni se dezvăluie aidoma unui sacerdot al inefabilului, ale cărui litanii depăşesc palierul metaforei, în ciuda faptului că le este un iscusit cioplitor, şi operează cu semnificaţii, cu limbajul sacru al iluminării, cel anterior „vanei literaturi”, cum stabilea Rene Guenon.

Poemele lui nu se pot cita segmenţial, fără a comite un sacrilegiu, fără a ciopârţi din inefabil ciozvârte de şi „din gura lumii, din gura blestemată, din gura păcătosului, gura de rai, gura cămăşii, gura humorului, gura ţaţei, gura raţei, gura sticlei şi câte guri or mai fi pe faţa pământului şi pe dosul lui”, cum şi precizează el, guenon-ian, într-o „Artă poetică (sau Judecata Cuvintelor)”, deşi adevărata „ars poetica” a lui Octavian Nestor îşi găseşte o genială oglindire în poemul „Donquijotire”, cu care-şi începe oficierile, poem pe care mă văd obligat să-l citez integral:

Donquijotesc de când mă ştiu
Mă lupt întruna-n vis şi-n gând
Cu cine şi cu ce nu ştiu
Dar unde-s morile de vânt?

Un coif o spadă şi-o idee
Un aprig cal ieşit din rând
Un scutier şi-o dulcinee
Dar unde-s morile de vânt?

Pe linii curbe linii drepte
Vuieşte cosmicul avânt
De întrebări în vis deştepte
Morile mele unde sunt?

Tot quijotind pe căi de vară
De iarnă piatră sau cuvânt
E căutarea mea impară?
Morile mele unde sunt…

Dar ce mă-nvăluie în fum
Şi mă abate la pământ?
Stăpâne e sfârşit de drum
Şi-acestea-s morile de vânt.

Octavian Nestor a mai publicat, anterior, volumele de poezie „Stâncile" (1988/1991), „Sublimarea sinelui" (2010) şi „În ciuda timpului real" (2014), pe care, din păcate, nu le-am întâlnit şi nu le-am putut citi. Dacă nu ne-am fi văzut întâmplător, nu aş fi avut revelaţia „Donchijotirii" unui poet excepţional, Octavian Nestor, cel care „intră în spaţiul poeziei ca într-un sanctuar în care cuvintele trec dincolo de aparenţe, devenind simboluri, esenţe, divinităţi" (Ion Prelipcean, „Despre autor") şi aş fi pierdut purificarea cu o poezie exemplară, în care „Un alt proscris e dăruit pierzării / Sub ghilotină capetele cad / Se-ntrece în deliruri non-lumina / Iar nopţi impuse se rotesc la vad // Cutremurări la intervale sacre / De oase risipite-n adulare / Program supus mecanicii abstracte / A unor lumi bătute-n calendare" (Dura lex).

Construcţia cărţii sugestionează spre commedia dell'arte, ba prin naraţiuni dramatice ale liricului („concesiuni abstracte umblătoare", precum „Orizonturi"), ba prin tonalităţi recitative obligatorii („Dotat cu sânge breaz din faceri / Ieri cercul prinţilor nostalgici / Cuprinşi de teama clipei date / A spart oglinda din cetate"), sugestionează spre dramaturgia lui Octavian Nestor (a publicat volumele „Teatru 1", în 1994, şi „Teatru 2", în 1997) şi sugestionează spre teatralicul vieţii, al cotidianului, al risipelor („ramura frântă a memoriei"). Dar construcţia cărţii e aidoma unei arhitecturi cosmice (ursiri se numeau astfel de arhitecturi, în vechime), cu o fluiditate de o desăvârşită armonie, în care, ca la Pindar, vocile se suprapun pentru a deveni glas astral („Orgi de rugă sus în ceruri / Glăsuiesc pe arii scurse / În abstract de capiteluri / Bat grifonii roşii spuze // Doar la-ntretăieri de arce / Steme cu rostiri de neamuri / Preamăresc cu voci postume / Arhitecţi topiţi în valuri // Mâini pierdute-n pulberi sacre / Răsfoiesc în cărţi nescrise / Lumi tăiate-n patru laturi / De tangente şi abscise" – Cantabile).

Deşi nu şi-a propus să fie original, ci doar s-a tot căutat pe sine, Octavian Nestor şi-a aflat, în universul liric românesc, o identitate distinctă, cu reverberaţii din „imnurile ancestrale", în care „misticele culori" desluşesc „timpi sortiţi de ceasuri suitoare", „Redefinind sincretic o treime / De orizont cu treptele regale". Cartea lui de poezie e însuşi cântecul în desfăşurare sacră, liturgică, dar un liturgic de început de lume, de iniţieri neostenite în intrarea în armonia celestă. De asta am şi ţinut să o salut şi să-mi manifest bucuria că încă se mai scrie, şi în oraşul acesta, poezie poezie.

Roman Istrati

SĂRBĂTORILE MEMORIEI
continuă prin comemorarea
ARDEREA CĂRȚILOR BUCOVINEI
joi, 7 iulie 2016, începând cu ora 17, la
LOUNGE LOUNGE LOUNGE LOUNGE LOUNGE LOUNGE
INVITAȚI
ȘTELIAN MIHAELA CORNEL
cu lansarea cărții
roman istrati
ștrumfii kremlinului
editura mușatinii, 2016
ORGANIZATORI:
CONSILIUL JUDEȚEAN SUCEAVA
CENTRUL CULTURAL BUCOVINA
C.C.P.C.T.
radio AS 89,9

Un pumn de cuvinte

Există scriitori care ne încredințează doar un pumn de cuvinte, pe care noi, cu îndătinata noastră insensibilitate, le ignorăm, risipind nestemate și abandonându-le sub colbul ignoranței și al nepăsării. Și asta se întâmplă pentru că „nu doar lumpen-proletariatul e plin de zevzeci și nătărăi. Nu doar lumea săracă și incultă e blamabilă sub aspectul lipsei de judecată. Mocofani întâlnim și în sferele înalte ale culturii, artei, în lumea plină de fițe a vedetelor, în sportul de performanță și, mai ales, în politică” (*Meditații cu nuiaua*), în care nu mai vibrează „imense clopote de humă” (*sentiment de toamnă*), chiar dacă „țipă sub cerul spart ca o fântână” (*însingurare*).

Un astfel de scriitor, care ne oferă mult, deși nouă ni se pare puțin, este Roman Istrati, poetul, publicistul și filosoful care s-a născut la Rădăuți, în 7 septembrie 1955, şi care avea să debuteze editorial, în 1978, deci la doar 23 de ani, în prestigioasa Editură „*Eminescu”*, cu placheta „Miezul adânc”, beneficiind şi de o prefaţă frumoasă, scrisă de Constanţa Buzea, următoarea lui carte, „d'istrati: jupânii”, fiind lansată abia în 7 septembrie 2015, adică în ziua în care, „piezișă stea de noapte” (*negândire*), Roman Istrati, împlinind 60 de ani, devenise „chiar pribeagul care-și cere prânzul” (*călcând lumina*), pășind pe „neliniștite trepte de untdelemn” (*somn*).

În tot și în toate, Roman Istrati a fost și rămâne un poet înăscut, chiar și în această carte de publicistică, în care „Ștrumfii Kremlinului” înseamnă doar un pretext geopolitic pentru deslușirea comodității noastre istorice, a celor resemnați mioritic și veșnic nepăsători, deși analiza

situație politice nu lipsește, ba, dimpotrivă, e acerbă, lucidă și competentă. Dar și aici, în această incredibilă parabolă a contemporaneității est-europene, „Roman Istrati își face iluzia că este un sceptic, când el este de fapt un luptător mocnit, ca viața însăși, pentru cauze mari. Nu se grăbește să tragă concluzii, și nu reușește să fie cinic… este timp care trece greu, lăsând în urmă poezia agoniei lui, indicând paradoxalele soluții de viață și de bucurie ale celui care știe să piardă și să învețe" (Constanța Buzea). Citatul acesta se referă, desigur, la timpuria lui operă lirică, dar este cât se poate de potrivit și pentru pamfletarda carte „Ștrumfii Kremlinului", în care pamfletul nu se manifestă doar ca o aciditate la adresa politicilor, ci ca o potență literară, în care „dansează lutul gata să se-aprindă" (*nunta*), iar „enoriași de lână se închină / din mâna lui Iisus lumina cade / uscată ca un colț de ghilotină" (*acuarelă*), sentința devenind destin tipologic pentru un popor caracterizat lăuntric și descifrat ca atare, de „plăvanul grobian şi anonim (care) bea tutun, decimează halbe de rachiu, violează, conduce mangă sau o pune de o bătaie cu răngi şi ciomege de baseball", de „intelectualul rafinat (care) îşi întreţine plictisul cotidian încercând să descopere sensuri filosofice în texte penibile sau pur şi simplu să întreţină nevinovate discuţii intelectuale despre fenomenele meteo", de „intelectualul rural, (care), între mulsul vacii şi fierberea lăturilor pentru tenorii guiţului, îşi face timp şi pentru rezolvarea unui rebus sau pentru lectura rezumativă a presei", de „intelectualii de oraş, absolvenţi ai unor facultăţi de la mare distanţă (care) îşi închipuie că-s mult superiori în toate domeniile şi, de şmecheri ce au ajuns, ca să se distreze, comandă la

restaurant apă minerală feliată şi ciorbe de perişoare pătrate spre exasperarea pupezelor cu breton care, în calitatea lor de ospătăriţe, trebuie să ştie rînduiala tacîmurilor, să ştie să toarne discret în pahare, dar mai ales să ştie să rînească elegant după fiecare consumator" (*Spionul Floricel*).

În fața acestei lumi, care îl absoarbe, îl cuprinde și îl sufocă, „gându-i cărarea / trecând ca o spaimă târzie" (*rămâne un spațiu*), „și liniștea-și culcă genunchiul / umbrit de povară" (*rămâne un spațiu*), și tocmai de aceea poetul Roman Istrati, care vine dintr-o altă dimensiune spațială, din cea în care „și fructul ascunde în nemișcare o simfonie" (*toamna*), iar „lumina ei un singur sens arată" (*stea*), nu se poate resemna cu faptul că „noi, românii, sîntem cum sîntem, dar la fudulie nu ne bate nimeni. Cînd e vorba de scos nasul-n lume şi de organizat paranghelii răsunătoare suntem aşi, spargem orice concurenţă şi-i lăsăm pe toţi muţi de uimire cu făloşenia noastră cosmică" şi că „brandul Bucovinei s-a vrut ctitorit pe trei repere majore: tradiţiile nealterate (nu s-a zis nimic despre manelizarea cvasitotală a folclorului), multiculturalismul bucovinean (de fapt semianalfabetismul multietnic) şi bioland-ul (adică meniul cu produse pur ecologice şi cu certificate bio)" (*Jupîn de Pardon*). În fond, Roman Istrate vine de şi trăieşte acolo unde „e greu să naști puterea din cuvinte / când chiar cuvintele îți sunt povară" (*călcând lumina*), de acolo unde „durerea unor faceri se aude" (*din tată-n fiu*) „și mâine somnul poate se va rupe / și mâna noastră mângâind va pune / vinul în flori și florile în cupe / brumă prin struguri și rugină-n prune" (*țară*).

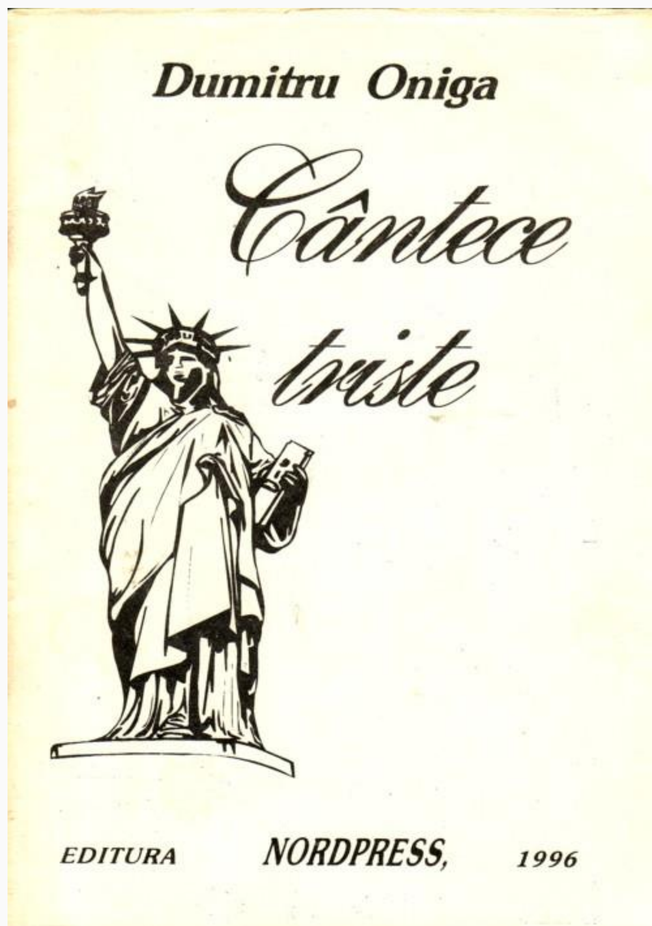
„De dragul limbii române”, Roman Istrati aude cum „necuvios de simplu și curat / trece un vaiet sângeriu prin vie / clopotu-și sparge-n gură fluturi / lăptoși ca osul sfânt, de păpădie” (*somn*) şi se revoltă în faţa primitivismului îndătinat, în care „adoraţia tîmpă rămîne apanajul principal al gloatei, indiferent dacă subiectul adoraţiei e un sfînt, o persoană publică, un obiect sacru sau un fetiş ordinar” (*Noi suntem de la Coţuşca/ Unde a-nţărcat dracu, răţuşca*), iar „unii opinează chiar că Tatăl Ceresc şi-ar fi scăpat creaţia de sub control şi că oamenii au ajuns să-şi facă d ecap comportîndu-se împotriva naturii. Ca să fiu cinstit, tocmai aceste comportamente umane de la noi sau de aiurea, de pe planetă, îmi dau de multe ori fiori sau îmi creează coşmaruri” (*Capra rusească*).

„De dragul limbii române”, care, după cum sacerdotal susţinea Arune Pumnul, înseamnă „pecetea dumnezeirii” pusă pe identitatea noastră de neam, Roman Istrati se revoltă, precum în poezia din tinereţe, aşa şi în pamfletele literare din „Ştrumfii Kremlinului”, împotriva faptului că, „de multe ori, conştienţi sau fără să vrem, acţionăm împotriva firii. Ne răzvrătim împotriva tradiţiilor, împotriva normelor şi regulilor şi, din păcate, răzbunarea scăpată de sub control se orientează chiar împotriva propriilor persoane. Din idioţenie funciară ori cu rafinament masochist, fiecare ins îşi duce războiul împotriva propriei fiinţe” (*Sfinţia Sa MIG-ul*) – „Povești voi scrie, dacă timpul cere / și despre colții ierbii voi vorbi / cum stau ascunși în fiecare noapte / și ard precum un fagure de ploi” (*fratelui meu*). Iar acţionări „împotriva firii” sunt şi decadenţa – „Hai, că asta cu decenţa e doar o

gogoriţă, nu o luaţi chiar mot a mot. Că doar n-am ajuns chiar în halul în care ecumenica Udrea să se rujeze cu carioca, Patriciu să se zgîrcească la hîrtia igienică, Becali să renunţa la Maybach-ul lui, Ţiriac să-şi radă mustaţa şi Vanghelie să nu-şi mai recunoască celebra inteligenţă. Păi cam aşa ar trebui să facă toţi. Măcar din adeziune la spiritul de economie" (*Şlapi pentru domnul Putin*) –, şi traseismul politic – „Uite că adulterul politic nu figurează ca păcat. Şi atunci mă întreb cu îndreptăţire: dacă cercetătorii au stabilit că maimuţele antropoide, că primatele au sentimentul moralităţii, în sensul că deosebesc binele de rău atunci cum se face că primatele politice româneşti, deşi nu deosebesc binele de rău sînt departe de a poseda capacităţi morale" (*Capra rusească*), şi toate păcatele şi păcătoşeniile noastre istorice, împotriva cărora Roman Istrati, poet înnăscut, iar nu făcut, ridică, în sensul înălţării, un pumn de cuvinte, mărturisind cu candoare: „Atâta doar mi-e puterea mea în brațe / spini luminoși cu care vă ating" (*lumina de nectar*).

Indiferent de scrierile pe care ni le încredinţează, Roman Istrati doar ca risipitor de metafore trebuie înţeles şi citit. Iar primele semne ale unei astfel de inspirate lecturi le-au dat, deja, şi Ambrozie Ovidiu Bortă-BOA, autorul copertei, şi artistul fotograf şi poet Victor T. Rusu, care a realizat, drept simbol al operei, portretul lui Roman Istrati, pe care l-am încredinţat acestei cărţi.

Dumitru Oniga

Mai îngăduie, suflete!

Mi s-a spus, astăzi, că poetul-martir Dumitru Oniga ar fi murit. Prostii, un poet-martir nu moare niciodată, ci, atunci când osteneşte să-şi mai trăiască poemele, porneşte cătinel pe cale, şoptind abia auzit: „Pentru rănile mele nedrepte, / Eu, Doamne, te iert!”. Aşa mă asigurase şi celălalt poet-martir al Sucevei, Vasile Pânzariu, după publicarea ultimei lui cărţi. Aşa îmi zâmbise şi Dumitru Oniga, în apartamentul lui din vecinătatea fostei închisori a Sucevei, când i-am dus exemplarele „drepturi de autor” ale uneia dintre cărţile lui. Nu mai ştiu care şi a câta, pentru că eu mi-am început drumul şi îndreptăţirea îngrijind şi publicând, mai întâi, cărţile martirilor Bucovinei, şi-abia după aceea şi pe ale mele.

Mai îngăduie, suflet al meu,
Curând temniţa cărnii se va destrăma
Şi te vei elibera de întuneric şi chin,
Mai îngăduie puţin!

Până voi trece dincolo de fiinţă,
Mai am un legământ, o făgăduinţă,
Să sădesc în suflete o credinţă
Măcar
Cât un bob de muştar
Care să răstoarne munţii de ură,
Minciună, înşelătorie, impostură,
Să-i prefac în pulbere, în zgură.

Până când semnul îngerului o să mă cheme,
Mai îngăduie o vreme!
Cu ultima fărâmă de voinţă, de cutezanţă

Să aducem în cugete o speranţă
Pentru dreptate, libertate, bunăvoire,
Pentru un petic de cer, pentru izbăvire.

Până se va apropia clipa despărţirii
Ceva va veni în plicul nemărginirii
Să pot aprinde în inimi o scânteie de iubire,
Să ne putem apropia de dumnezeire
Cu sfânta ramură de măslin.
Mai îngăduie puţin!

Pe fundul paharului a mai rămas drojdie amară
Şi ştiu că nu mi-e îngăduit să mă eschivez,
Curând o să te eliberez,
Mai aşteaptă un ceas, o seară,
Suflet al meu, nepieritoare comoară!

(*Cântece triste*, Editura NordPress, 1996).

Născut la Stupca, în 14 august 1925, Dumitru Oniga, rănit de un glonte rătăcit, pe când privea, ca tânăr gimnazist, din Parcul Central al Sucevei, la o represiune armată, a fost arestat, în martie 1942, pentru apartenenţă presupusă la „Frăţiile de Cruce“, condamnat la trei ani de închisoare şi încarcerat la Cernăuţi. Nu era legionar, dar avea să devină, din spirit de solidaritate, un naţionalist temperat după arestările şi condamnările din 1944, din 1946 şi din 1958, soldate cu aproape 17 ani de detenţie politică. În timpul detenţiei la „Uniunea Scriitorilor din Aiud“, cum numea Petru Pandrea temniţa celor 45 de mari scriitori români, Dumitru Oniga avea să ucenicească în arta poetică pe lângă Radu Gyr, dar poemele lui aveau

să fie încredinţate colilor de hârtie abia de prin 1990, când neştiutul poet bucovinean începe să publice în gazetele „Crai Nou“ din Suceava, „Solstiţiu“ din Satu Mare, „Tribuna Transilvaniei“ din Cluj-Napoca, „Ţara“ din Chişinău, „Plai Românesc“ din Timişoara etc.

În 1996, ziarul sucevean „NordPress“ al fraţilor Ioan, Vasile şi Gheorghe Iftode i-a publicat, ca şi lui Vasile Pânzariu, o primă carte, „Cântece triste“, iar de atunci cărţile lui apar cu ritmicitate pentru a rosti dragoste, libertate, credinţă într-o Bucovină din ce în ce mai încenuşată şi mai insensibilă.

O antologie de autor, apărută în 1998, „Novissima Tristia / 1948-1989“, o carte de sonete, „Iubiri“, apărută recent, un volum de memorialistică, pregătit pentru a fi încredinţat tiparului spre sfârşitul anului 2006, stabilesc coordonatele tulburătoare ale unei opere literare dedicată „Celor ce iubesc fără limite Libertatea“.

Dincolo de statutul său de martir, Dumitru Oniga înseamnă o neţărmurită dragoste pentru poezie, cuvântul potrivit durând lumea lui reală, în care a existat, există şi va exista mereu, poezia însemnând şi pentru Dumitru Oniga, în anii grei ai detenţiei, dar şi ai marginalizării de după aceea, zilnica înfăţişare a chipului Mântuitorilor, care numai ochilor iniţiaţi se desluşeşte.

Mit, credinţă, înrădăcinare, asta am simţit, mereu şi mereu, în poezia lui Dumitru Oniga, identificându-l, într-una dintre prefeţele cărţilor sale, drept ultimul poet

iconar, iar definirea i-a făcut bine, bădiţa Mitruţ asumându-şi cu încântare acest statut pe deplin meritat.

Şi, totuşi, peste anii grei de zgură
Mă-ntorc iar la palatul de cristal
Acelaşi cavaler medieval
Să-ţi plec în faţă vechea mea armură.

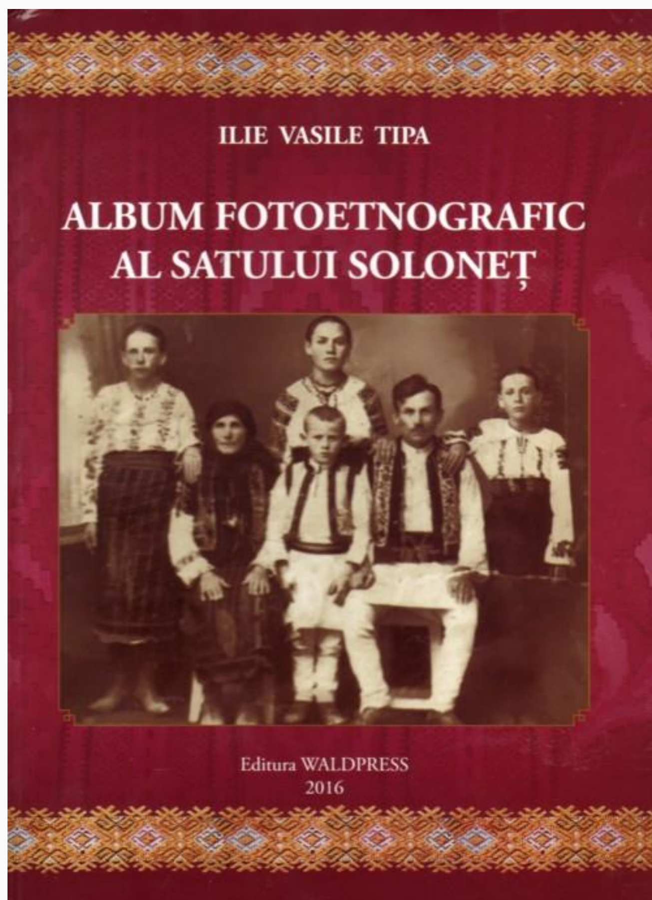
Bat cu mânerul spadei în portal
Şi-aştept să se deschidă piatra sură
Ca să sărut pios, cu-aceeaşi gură,
Icoana ta crustată-n ideal.

Bătaia-n ziduri se prelinge mută,
Castelul mort răsună a pustie,
Prin parcul plin de spini şi de cucută

Doar luna-şi cerne colbul argintiu
Peste ruini, pe gloria pierdută.
Şi, totuşi, m-am întors. Dar prea târziu.

(Aiud, iulie 1954)

Ilie Vasile Tipa

Soloneţul lui Ilie Vasile Tipa

Satul lui Vlad Negrul, care, în 15 martie 1490, avea o biserică, pe care Ştefan cel Mare o închina Episcopiei Rădăuţilor, drept "a 38 biserică, pe Soloneţ", iată că a devenit a lui Ilie Vasile Tipa "a lu' George a lu' Ilie a lu' Toader, în urma unor splendide succesiuni spirituale, din care fac parte legendarul Constantin Milici, Epifanie Grosu, minunatul învăţător şi monograf al vetrei sale Ioan V. Rachieru, Mihai Bocancea, Petrea Tabarcea, învăţătorul Doru Luchian, profesorul şi criticul literar Rodica Moroşan, învăţătoarele Rodica şi Ioana Grigorean şi, nu în ultimul rând, inconfundabilul Adrian Dinu Rachieru, trăitor profund de Bucovina, care a scris şi un minunat "Cuvânt de însoţire" a surprinzătorului "Album fotoetnografic al satului Soloneţ", lucrare unică, în felul ei, care prezintă iconografic mărturii de tip cronică ale unei comunităţi bucovinene, admirată şi de Alexandru Voevidca, învăţătorul superior sucevean, care a cules, în 1907, splendide melodii, de la Constantin şi Filemon Milici (de 24 şi respectiv 36 de ani, pe atunci), şi de la Mihai Tipa, care avea 17 ani în 1908.

Coroborând cântecele de atunci cu mărturiile iconografice, care înfăţişează Soloneţul drept comunitate de tip răzeşesc (folosirea sucnei, adică a fustei de catifea, cumpărată din târg, dar croită în casă, şi a bârneţelor înalte, la femei), dar şi cu spiritualitatea pământeană, prima din Bucovina, a cantorului bisericesc Constantin Milici, cu care voi încheia această scurtă prezentare, urmând ca în următoarea să vă vorbesc şi despre ctitorul "Ţării Fagilor", revistă făcută împreună cu liceanul Eusebiu Cămilar, din banii obţinuţi pe vite, pe care le-a vândut după război, cred că din albumul bănăţeanului

bucovinean Ilie Vasile Tipa se pot extrage informaţii, care să îmbogăţească ştiinţa noastră, şi mai ales a folcloroşilor, despre portul din bătrâni autentic, neuniformizat şi, fără îndoială, profund identitar, înainte de a-şi băga coada propagandiştii culturnici bolşevici, cu patima lor nivelatoare. Iată, deci, o parte dintre acele mărturii, care îl legitimează pe Ilie Vasile Tipa drept „soloncean” veritabil, pururi viu şi demn de amintire.

Mihai Cotos

Acolo unde există har, există şi memorie

Fără a avea un precedent în publicistica naţională, cartea „Alexandru Bidirel, ultimul mare lăutar de la Stupca”, scrisă de tânărul violonist şi profesor al Şcolii de Arte „Ion Irimescu” din Suceava, Mihai Cotos, vesteşte o personalitate inconfundabilă a culturii bucovinene, iniţiată în profunzimile culturii naţionale prin ucenicia în grupul folcloric „Balada Bucovinei” şi desăvârşită prin studiile universitare, săvârşite la Chişinău, în cadrul Academiei de Muzică, Teatru şi Arte Plastice, Facultatea Artă Instrumentală, Compoziţie şi Muzicologie, Catedra de muzică populară, unde şi-a susţinut lucrarea de licenţă sub coordonarea ştiinţifică a redutabilului dr. lector univ. Nicolae Slabari.

Pusă, inspirat, sub aura lui George Enescu şi a îndemnului său de a le rămâne pururi recunoscători celor care „ne-au păstrat muzica, această comoară ce abia acum o preţuim”, pentru că păstrătorii de melos românesc, lăutarii veacurilor anterioare, „ne-au dezgropat-o, au trecut-o şi au dat-o în păstrare din tată în fiu, cu acea grijă sfântă ce o au pentru ce le e mai scump pe lume: cântecul”, cartea profesorului Mihai Cotos înseamnă o făptuire superbă a îndemnului enescian, o recuperare interesantă şi de legendă lăutărească, şi de melos tradiţional, dar şi de tehnici interpretative lăutăreşti, descifrate trudnic, după transformarea melodiilor în partituri şi descoperirea, cu vioara şi arcuşul, a tehnicilor moştenite din tată în fiu de o faimoasă familie de lăutari bucovineni din Stupca, familia Bidirel. Iar decriptarea tehnicilor străvechi de interpretare, aduse la o perfecţiune de referinţă sub arcuşul lui Alexandru Bidirel, poate fi de folos

generaţiilor viitoare de violonişti, în păstrarea unui autentic bucovinean inconfundabil şi prin utilizarea unor virtuozităţi moderne, de care s-a folosit ultimul Bidirel din necesitatea de a valorifica la maximum şi calităţile instrumentului, din ce în ce mai performant şi mai inepuizabil în posibilităţi.

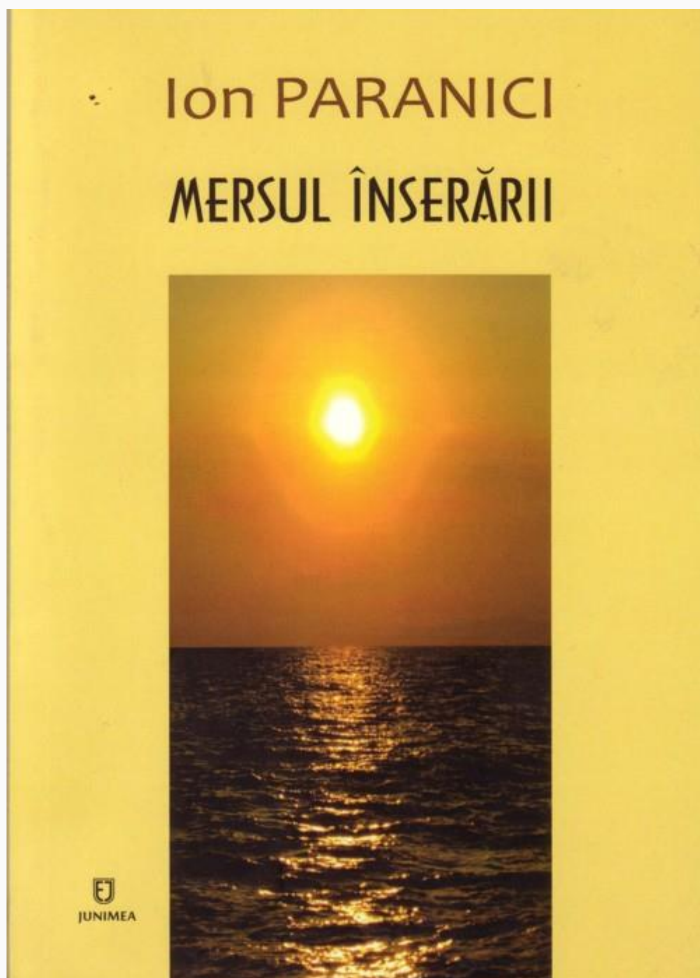
În planul legendei lăutăreşti, povestea începe în copilăria lui Ciprian Porumbescu, geniul de la Stupca fiind fascinat de lăutăria inconfundabilă a Bidireilor şi descoperindu-le arta odată cu băiatul de lăutar, de aceeaşi vârstă cu el, Ion Bidirel, căruia avea să i se spună, când va deveni celebru, „Nagâţ”, violonist înzestrat şi născocitor de cântece şi de hore minunate, care încă mai supravieţuiesc în folclorul bucovinean. Alexandru Bidirel, fiul violonistului şi trompetistului Vasile Bidirel, a deprins tainele viorii de la unchiul său, Ion, care l-a şi crescut, după ce tatăl său s-a stins pe neaşteptate.

În tainiţele oricărui cântec zac amărăciuni şi dureri mocnite, pe care lăutarul le zăvora, de-a lungul veacurilor, sub zâmbetul împietrit de nevoia de a-i bucura pe alţii. Lăutarul se rostea cu sufletul, şiroindu-l printre degetele îndemânatece, cu care împărţea fărâme de nectar îngerilor. Simţi organic amestecul dumnezeiesc de suferinţă şi de bucurie, definitoriu pentru arta muzicală naţională a românilor, lecturând cartea tânărului profesor Mihai Cotos. Carte care freamătă, care caută şi află, care îndreptăţeşte şi obligă. Carte pecete şi carte arcuş de vioară.

Structurată pe trei capitole exhaustive, „Personalitatea Alexandru Bidirel, în contextul evoluţiei muzicii tradiţionale româneşti din secolul XX”, „Repertoriul lăutarului Alexandru Bidirel: istoriografie, unele particularităţi ritmice, melodice şi arhitectonice” şi „Unele particularităţi stilistice în repertoriul folcloric al lăutarului violonist Alexandru Bidirel”, încadrate de o „Introducere” şi o „Încheiere”, cartea lui Mihai Cotos analizează opera ultimului mare lăutar de la Stupca, Alexandru Bidirel, încadrând piesele ritualice şi neritualice ale materialului audio „A virtuoso of the violin Alexandru Bidirel: TRÉSORS FOLKLORIQUES ROUMAINS”, editat de Casa de discuri „Electrecord”, în 1974, în „melodii din clasa „Hora mare”, „Hora-bătuta”, „Bătuta-Brâu”, „Sârba”, „Geampara” şi Melodii de tipul doinei şi al derivatelor acestora: de origine instrumentală; de origine vocală”, iar această grupare pe teme nu doar de tehnici instrumentale, ci şi pe teme care ţin şi de istoria şi filosofia culturii, îi permit tânărului autor să descifreze, să-şi însuşească, să explice şi să-i iniţieze şi pe alţii în tehnicile interpretative ale ultimului mare lăutar violonist din Bucovina.

La doar 24 de ani, violonistul şi profesorul de vioară Mihai Cotos îşi conturează îndreptăţirea la o strălucită carieră prin asumarea unor legendari antecesori şi prin preluarea şi încredinţarea tehnicilor lăutăreşti străvechi. Iar viaţa m-a învăţat că doar acolo unde există har, există şi memorie.

Ion Paranici

Mersul înserării

„Încâlcit în ştirile / ce-s carnea vie-a zilei”, dar încă năzuind spre un „mâine (care) va fi poemul / întors de pe drumuri”, Ion Paranici îşi descoperă „Mersul înserării” (Junimea, 2016) „dintr-o înserare neiertătoare” – după cum îmi scrie în dedicaţie, cu retorisme contrarii („în fiecare întrebare-s nervi” versus „peste toate / se aşază colbul lenii”), în absenţa întrebărilor şi în prezenţa unei înţelepte împăcări cu tăcerea („liniştea bătrână vine de departe”), pentru că „vinul iar se crede zeu”, pentru că „versu-i / cumpăna prin care treci / când vrei”, în ciuda faptului că „însingurat e condeiul”, că „pagina de carte-i / loc de veci / al celui care cheamă în ea” şi că „iar s-anunţă / vreme rea în oameni”.

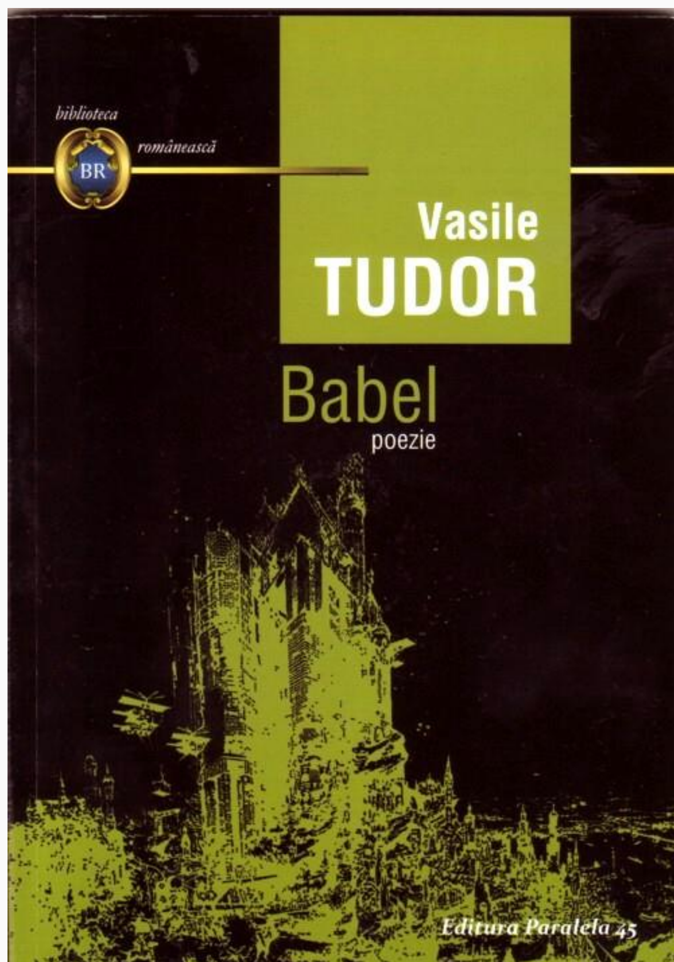
Cândva, cu prilejul unei alte cărţi, Ion Paranici îmi spunea că aceea e ultima, dar ştiam că se amăgeşte singur, pentru că Ion Paranici nu poate trăi în absenţa tainei lirice, a unei intimităţi secrete, „în amăgiri, ca într-o taină”, poate şi datorită faptului că poemele lui nu sunt cântece, ci „tristeţea unui loc / în care nu m-aşteaptă nimeni”, loc adânc zvârcolit de „jarul clipei / când în noi, tăcută, / încă-o zi va fi să moară”, jarul predestinat să urmeze „mersul sângelui / din zori şi până-n înserare”. Şi asta, pentru că, dintotdeauna şi pentru totdeauna, Ion Paranici nu a fost decât drumeţul tăcut şi, prin aceasta, secret „în umbrele de-acasă” („pe faţă / i se odihnea culoarea / lanului de grâu / care-ncepuse să viseze pâinea”, deci o ascendenţă „peste vorbele cu nervii rupţi”, „din cer înalt şi până-n frunză”, drumeţul care nu pleacă niciodată din rădăcinile sale, dar se lasă măcinat de „porniri ascunse”, deşi e conştient că „neamurile-i sunt / într-un neam de cuvinte”). Şi nu te poţi descălţa de

destinul acesta, dar poţi urca şi coborî, odată cu sevele, pentru că „poemul, atunci când se ştie în viaţă, / e plecarea-ntr-un / crez fără margini / şi-i ţărâna ce-aşteaptă / s-o împrăştii / pe răni care ard şi acum / în litera şchioapei istorii”, iar condiţia fundamentală a poemului ţine de cea a Arborelui Cosmic („el va fi să creadă / că-i cerneala / pentru viaţa unei alte cărţi”).

Poezia lui Ion Paranici e o ţesătură fină şi fragilă, dar prin care poţi descoperi „în câte geamuri / este-acum lumină trează”, în ciuda faptului că „oraşu-i mai sărac / şi întunericul / e mult prea des” şi că „în bărbat se adunase vremea / care-avea în pază / drumuri neumblate”, bărbatul fiind acela care „a vrut, apoi, să ştie totul / despre aer, / despre-ngândurarea ploii” şi, nu în ultimul rând, „s-ajungă lângă / singuratici pomi / ce-şi spun / că-n fiecare zi / pădurile sunt ei”.

Poeziei lui Ion Paranici „i-au fost gândite temelii / să ţină-n spate timpul”. Poezia lui Ion Paranici, „încă o noapte tăiată / de ţipătul / păsării aflate în primejdie” evită „un vag Babilon de întrebări”, „acolo unde ţipă / secundele pe care graba / le-a uitat / pe când aveau de spus / că fără ele / Timpul nu-i întreg”, suie spre viaţă, spre vibraţiei, spre revărsarea sufletului pe cer, chiar dacă „tăcerea de-apoi va fi rece / ca fuga de teamă”. Şi asta, pentru că Ion Paranici, veşnic sfios în faţa propriului suflet, abia îndrăzneşte să cate spre eul său liric şi, dacă îl zăreşte printre pleoape, anevoie îndrăzneşte un zvâcnet discret de extaz: „Bucolică a fost această-nchipuire…”.

Vasile Tudor

Babel / poezie

Dincolo de „cuiburi de aer”, există „lumea-n silabe / în negrele secunde / albul infinit” şi nevoia de a scrie „la acelaşi cuvânt / până când hârtia mototolită / desprinde cerul / până când literele / mijesc ziua”, cuvântul fiind o vibraţie, prin fiecare căutare, năzuire, născocire, o matrice primordială, care ar putea redefini, odată cu spaţiul liric, însăşi fiinţa poetului. Tocmai de aceea, în secreta lui identitate poetică, Vasile Tudor premeditează descoperirea şi caligrafierea primordialului, al acelui *in status nascendi*, prin care „zilele toate se întorc într-o singură zi”, deşi „sunt linii care nu mai dor / în nici un chip”. Linii, adică schiţări de contururi pentru aspiraţii şi inspiraţii, şi nicidecum „umbra unei idei”, cum formulează Nichita Danilov, din frumuseţea altei perspective, în condiţiile în care Vasile Tudor nu este un iniţiat, ci un intuitiv al ancestralului cu care începe şi se sfârşeşte totul. Iar „fundalul acesta expresionist”, la care face apel Mircea A. Diaconu, introducând în evaluare şi un „pariu existenţial” („Seara un cântec râios mistuie văzduhul / umbra păstorului a ucis soarele”?) nu este nicidecum iniţiatic, pentru că păstorul nu este un element al peisajului mioritic al idilismului nostru patriotard, ci reperul primordial al iniţierilor, cu mult anterior Paradeshei lui Zarathustra.

Vasile Tudor, însă, deşi nu a avut vreme şi nostalgie pentru iniţieri mai vechi sau mai noi (Blaga, de pildă, doar se simte discret, dar nu înseamnă şi o amprentă iniţiatică), fiind doar cel care „fără formă învaţă-nchipuirea”; are instincte bune pentru a descifra „sufletul morţilor în mâna Cerşetorului” şi, desigur, că „cuvintele sunt pietre curgătoare”, atunci când „naşterea

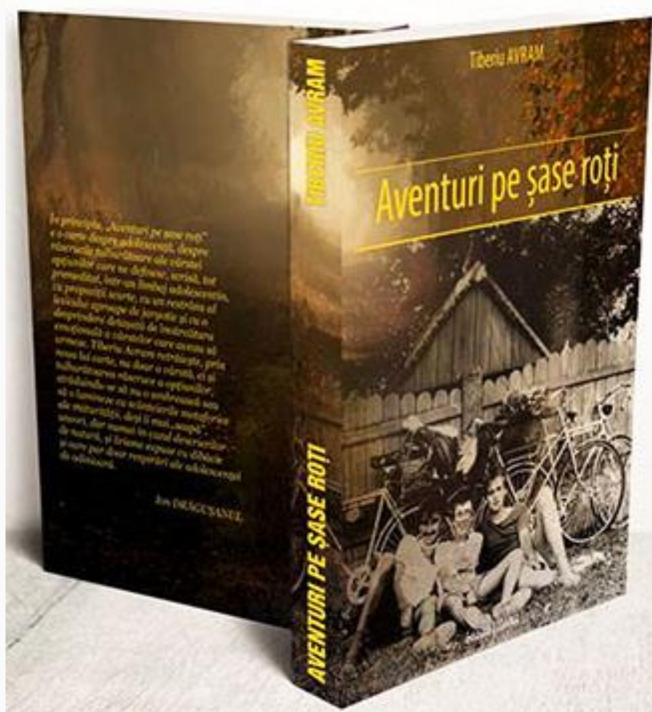
stă să se întâmple”, după aceea urmând îndepărtările, înstrăinările: „Să luăm aminte / eşti un punct / cu umbra / descompusă-n linii”. Vedeţi, aceleaşi linii, aceleaşi contururi bănuite („eroarea morţii e Cuvântul”), un fel de „lumină împotmolită în geamuri”, care naşte nu conştiinţa, ci doar tentaţia bănuitei condiţii umane: „O, de-aş avea cuvântul prim!”. Deci prima vremelnicire, pentru că vremelnicirea se produce, în primul palier al iniţierilor astrale, prin desluşirea desprinderii din veşnicie şi prin numirea acelei desluşiri, „chiar dacă uneori Cuvântul” l-a „îndemnat la erezii”.

Iar poezia, ca erezie (Babel se traduce prin „zidit de Dumnezeu”, şi nu prin vraiştea „încurcării” limbilor) şi ca admirabil orgoliu al sufletului omenesc („un rege obosit de Alb”), deşi înseamnă doar un „redându-mă iluziei” şi „un cimitir de păsări”, de inutile tentaţii ale zborului, „se-aude noaptea sângele mă plouă”, „noapte de noapte ţi-am ascultat mâhnirea”, noaptea însemnând premeditată şi pătimaşă însingurare şi nicidecum singurătate, chiar dacă „într-o altă apă numele-i scăldat”, „cum şi genele-n imagini / înnoptează alt contur”, deci aceeaşi tentaţie liniară… a liniilor abia schiţate „în sufletul meu incomod”, reperele acestea definind o parabolă pentru poezia lui Vasile Tudor, care este, în primul rând, o frumoasă înmănunchiere de caligrafii spaţiale, cu lujerii în propria-i însingurare şi cu inflorescenţe ciudat risipite pe cer, din ce în ce mai difuz şi mai neiniţiatic.

„Inima mea / e anticarul altor inimi, / gol pendulat pereţilor străini”, spune Vasile Tudor, apelând, în titlul

noii sale cărţi de poezie, la mistica vraişte şi nu la mitica durabilităţilor dumnezeieşti pe pământ, vraiştea („cuvintele-mi rămân împrăştiate”) fiind, din perspectivă existenţială, nelinişte. Marcată rar de preţiozităţile ideii, adică de naive formulări axiomatice, poezia lui Vasile Tudor rămâne, şi-n „Babel / poezie” (Editura *Paralela 45*, Piteşti, 2016), ceea ce a fost, adică poeziei minunat elaborată („în literele negre / tăcerile-mi albesc”), în vreme ce „printre degete inocente / se risipeşte frumuseţea”, poetul fiind martorul, uneori panicat, alteori exaltat, al destinului astral, prin care „Timpul profanează intimitatea lumii”. Şi nu există intimitate a lumii mai dumnezeiască decât poezia.

Tiberiu Avram

O carte a eroismului cotidian

Nicolae Iorga era de părere că „întâmplările mărunte fac istoria mare”, iar spusa aceasta, din prefaţa cărţii cu însemnări pe vechi cărţi religioase, a lui Ilie Corfus, mi-a rămas întipărită în suflet, pentru că, în fond, exista acolo dintotdeauna, iar Nicolae Iorga doar a trezit-o la viaţă. Şi-mi amintesc de ea, lecturând, în cadrul unei corecturi finale, recenta carte a lui Tiberiu Avram, „Aventuri pe şase roţi”, care mă ia prin surprindere, mai ales prin ignorarea premeditată a „gloriilor” mult mai semnificative şi mai spectaculoase ale autorului, cum ar fi, de pildă, necazurile cu Securitatea, după încercarea de a realiza un avion-machetă teleghidat, care să circule între Gura Humorului şi Bârlad, sau întemeierea şi consacrarea celui mai bun ziar judeţean, „Monitorul de Suceava”, şi ca expresie a unei tămăduitoare concepţii de viaţă. În locul lor, ca o adevărată eliberare de senzaţional, Tiberiu Avram preferă un altfel de eroism, pe care mi-i greu să-l definesc, pentru că îmbină în el prietenie, căutare de sine şi vindecări existenţiale.

În principiu, „Aventuri pe şase roţi” e o carte despre adolescenţă, despre răscrucile tulburătoare ale vârstei opţiunilor care ne definesc, scrisă, tot premeditat, într-un limbaj adolescentin, cu propoziţii scurte, cu un restrâns al lexicului aproape de jargotic şi cu o desprindere detaşată de încărcătura emoţională a vârstelor care aveau să urmeze. Tiberiu Avram retrăieşte, prin noua lui carte, nu doar o vârstă, ci şi tulburătoarea răscruce a opţiunilor, străduindu-se să nu o umbrească sau să o lumineze cu scânteierile metaforice ale maturităţii, deşi îi mai „scapă”, uneori, dar numai în cazul descrierilor de natură, şi lirisme expuse cu dibăcie

şi care par doar respirări ale adolescenţei de odinioară. Adolescenţa este, prin excelenţă, zodia, nu doar vârsta prieteniilor durabile şi definitorii, iar Tiberiu Avram, redescoperindu-şi adolescenţa sau pecetea aceluiaşi suflu existenţial cu Dan Lefter şi Dan Gaftoniuc, ia în discuţie, pe fondul unui record care aparţine adolescenţei lor solidare (mersul la mare, cu bicicletele), şi un test de bărbăţie, şi o nivelare a conflictului dintre generaţii, şi sensul năzuirii în viaţă, şi împăcarea cu sensul existenţial – nu cu destinul, ci cu sensul existenţial, care presupune o competiţie şi cu tine, şi cu timpul în care exişti.

Fără dram de didacticism, care nici nu aparţine adolescenţei, Tiberiu Avram povesteşte. Povesteşte, încercând să se înţeleagă, căutându-se şi descoperindu-se, uneori cu optimism debordant, alteori cu istoricizată resemnare românească, dar întotdeauna împăcat cu sine şi cu linia de conduită, moştenită din veac în veac. Bucurii mărunte, respirate profund, umplu orizontul, scapără de lumină, o lumină pe care o culege, ca pe boabele de strugure copt, fetiţa lui, Clara, deci o altă dezlănţuire de curândă adolescenţă, care are nevoie de repere vechi doar pentru a-şi premedita propriul ei parcurs. O ciudată alunecare din Tibi Mitrii Petrii Toderii Simionului, din nume în nume, pe curmezişul muntelui cosmicităţii vremelniciei, în care virtuţile se moştenesc cu contururi şi cu orizonturi noi, caracterizează, dincolo de explicitul narativ, noua carte a lui Tiberiu Avram, o carte a eroismului cotidian, în care valorile se derulează cu un anumit firesc, un firesc prin care eroismul, deşi în el există, se demitizează sau capătă dimensiunea nostalgică a ninsorilor de altădată. Nu ştiu formă de

eroism mai profundă şi mai adevărată decât prietenia şi, cu toate astea, nu am premeditat, vreodată, să-i schiţez silueta de înger veşnic viu, dar iată că o face Tiberiu Avram. O face cu sufletul, păzindu-se de cuvinte şi de mirajul lor ameţitor, o face cu o carte, prin care şi prietenii lui se aşează în fereastra zilei şi salută cerul. E un gest tulburător, pe care ştiu să-l preţuiesc ca atare. Cu sufletul.

La o primă vedere, „Aventuri pe şase roţi" – titlu care face discretă trimitere la nostalgia pentru „Cireşarii" lui Constantin Chiriţă, e greu de încadrat într-un gen narativ anume. Nu e un roman sau o povestire, nu e o carte de memorii. E ceva mai mult, dar sarcina descoperirii a ce anume este această carte le revine cititorilor lui Tiberiu Avram, care, cu siguranţă, înţeleg şi trăiesc mult mai multe decât mine sau decât autorul acestei cărţi. Spun fără ironie că doar cititorii pot descifra profunzimile, pentru că asta este fiecare om de pe acest pământ: o profunzime tulburătoare şi care merită respectul cel mai desăvârşit.

*

Cartea „Aventuri pe şase roţi" a ajuns, de la Gura Humorului, şi la Suceava, în templul Elenei Greculesi din incinta Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera", în care oficiază, ca de obicei, doctorul în istorie Gabriel Cărăbuş. În aceste condiţii, autorul ei, Tiberiu Avram, însoţit de prieteni ştiuţi şi neştiuţi, de tovarăşul lui în cea mai lungă călătorie, Dinuţa, şi de ţinta şi idealul teribilului maraton care este viaţa, Clara, au intrat în templul cărţii, iar bietul

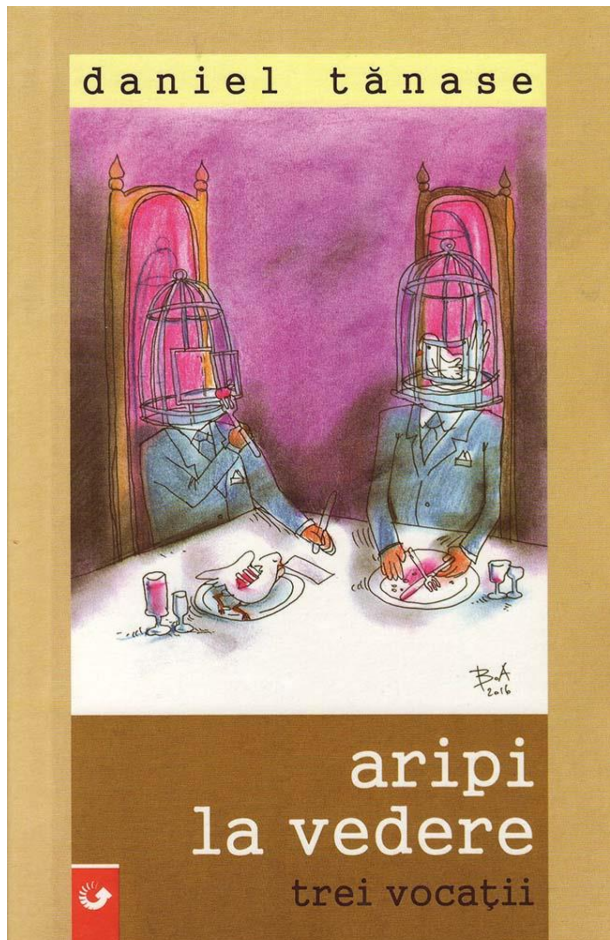
de mine, aflat întâmplător pe acolo, ca să facă poze, a simţit ce înseamnă comunitate, a trăit sentimentul acela de duioasă apropiere, pe care numai intimitatea actelor culturale îl poate determina. Şi erau, acolo, înconjuraţi de icoanele sufletului voievodal al Elenei Greculesi, şi apropiaţi de ai mei (Ioan Manole, Liviu Dorin Clement, Daniel Tănase, Viorica Petrovici, Carmen Veronica Steiciuc, Angela Zarojanu, Vasile Ilie, Cristian Adomniţei, Cezar Straton, Sandrino Neagu, Viorel Corodescu, Valentin Chidovăţ), dar şi oameni pe care poate că pe nedrept îi întrezăream mai înspre orizont, ba chiar dincolo de el: Mirela Adomnicăi, Ion Lungu, Viorel Seredenciuc, Lucian Harşovschi, Ioan Iacob, Viorel Nuţu. Primii trei, ca oficiali, au luat loc în prezidiu, apoi s-au rânduit la pupitru, ca să vorbească. Primul a vorbit Mirela Adomnicăi, cea de odinioară, pe care o admiram fără rezerve; discurs inteligent, degajat, fără iefinătăţuri – mă înclin cu tot respectul! Apoi, Ion Lungu, care trebuia să ajungă cât mai repede la ziua nepoţelului său, care tocmai astăzi s-a găsit să împlinească 5 anişori (Fericire, puiule, căci le cuprinde şi este condiţionată de toate!); discurs savuros. În final, Viorel Seredenciuc: echilibrat, cumpătat, ca de obicei.

Aţi observat, nu am menţionat nici o funcţie, pentru că în jurul cărţii lui Tiberiu Avram s-au adunat oameni, iar pe cei care au vorbit eu i-am ascultat cu atenţie. Şi, ascultându-i, i-am simţit atât de apropiaţi de suflet, încât, atunci când mi-a venit rândul să prezint cartea (nu de la pupitru sau din prezidiu, chestii de care, ca şi Roman Istrate, am o oarece… indispoziţie), am respirat cuvintele mai dezinvolt ca niciodată, molipsindu-

l de dezinvoltură şi pe Tiberiu Avram, care, din postura de autor recidivist (cea de astăzi e a patra carte), a avut ultimul cuvânt, pe care l-a împărţit frăţeşte cu prietenul lui din copilărie şi din carte, Dan Lefter.

Frumos s-a mai trăit, astăzi, măcar pentru vreun ceas, la Suceava, în templul Elenei Greculesi (Dumnezeule, cât de vie i-am mai simţit prezenţa!) şi, pentru că am fost martor, vă las cu câteva instantanee, alese dintre cele care mi-au şi reuşit.

Cărţile lui Daniel Tănase

„uriaş depozit de aripi”

Deloc surprinzător pentru mine, Daniel Tănase păşeşte şi îşi conturează inspirat locul în literatură, adică în spaţiul nespaţiu „uriaş depozit de aripi”, printr-o carte, „Aripi la vedere / trei vocaţii” (Muşatinii, 2017), în care motoul din Nichita („Oamenii sunt păsări / cu aripi crescute pe dinăuntru”) nu înseamnă un pretext, ci un reper întru desluşire şi desluşiri. O carte aparent metafizică, aparent existenţială sau poate că din plin metafizică şi existenţială, în care parabola conturează, între Pământ şi Cer, vocaţiile sacerdotale ale fiecărei fiinţe umane, cele trei personaje, Preotul, Profesorul şi Doctorul, sugerate, încă din subtitlu, ca însemnând „trei vocaţii”, consacrând şi delimitând tot atâtea tentaţii iniţiatice, dar şi zăgăzuiri ale spiritului uman. În fond, ne naştem „reporteri” (simbolul unei curiozităţi pe care aş numi-o arhetipală, în ciuda faptului că împărtăşesc în totalitate argumentele lui Lucian Blaga împotriva surogatului arhetipal) şi, tocmai de aceea, preluăm şi vehiculăm valori metafizice şi existenţiale convenite şi acceptate istoric, într-un parcurs liniar care ignoră aripile stănesciene „crescute pe dinăuntru”, conferindu-i iniţiatorului-zăgăzuitor puterea de a fi „un simplu negustor de aripi”, în ciuda faptului că, deşi le tot achiziţionăm, arareori folosim vreo pereche pentru a încerca zborul, capacitatea individuală a spiritului de a se avânta spre libertate.

Fiind vorba de vocaţii, deci de aptitudini de intrare în armonia universală, şi nu doar de personaje ca atare, Preotul lui Daniel Tănase este Sacerdotul, deci creatorul de spiritualitate şi nu doar „bătrânul înţelept care se ocupă de sacrificii”, cum glăsuiesc etimologiile

tuturor religiilor lumii, Sacerdotul care, amintind de Iisus, „cu zâmbetul pe buze şi cu bucurie păşeşte” printre desluşiri şi închipuiri, apoi, ostenit de respiraţiile din preajmă, „se opreşte din mers şi cântă”. Preotul ţine ochii închişi şi cântă. Cuvintele sale cântate nu se ridică către cer, cum te-ai gândi, ci cad pe zăpadă. Atunci când ating zăpada ele lasă urme”. Închiderea ochilor înseamnă desprinderea din desluşiri, în toate cărţile religioase ale omenirii, dar, „uneori, sunetele grave, în căderea lor pe zăpadă, lasă forma unei cruci”, iar din „sunetele înalte cad lumânări, de bună seamă în număr mare şi aprinse, care lovesc zăpada”, pentru că lumânarea nu este iluminarea de dincolo de pleoapele ochilor închişi, pentru că „pentru Preot a cânta nu este decât o formă de respiraţie (…) prea puţin înţeleasă de ceilalţi”, vocaţia iniţiatorului în libertatea spiritului înveşnicind vremelnicia, prin faptul şi făptuirea, ca să fac iarăşi o trimitere la Blaga, că el „trăieşte un singur anotimp: anotimpul zăpezii”, iar „călătoriile sale sunt solitare, pentru sine şi întru sine”.

Pe un alt palier al degenerescenţei sacralităţii convenite şi istoriceşte acceptată, se află iniţiatorul în lumesc, neguţătorul de aripi care nu folosesc la nimic: Profesorul. Veşnic intersectat cu fireasca şi banala curiozitate umană (Reporterul, care poartă şi un nume, Andrei, pentru că numele vremelniceşte – cum se zice în primele cărţi sacre ale omenirii), Profesorul se iveşte doar atunci când „legenda este o formă deghizată a tăcerii”, când „cuvintele sunt cu totul neputincioase să descrie realitatea, iar tăcerea nu ne apare ca o opţiune comodă”, pentru că „ficţiunea se scrie prin realitate, iar realitatea se

scrie prin ficţiune”. Iar iniţierea în nebuniile realităţii creează, în planul degenerescenţei spirituale, o altfel de lumească ierarhie, cea a notorietăţii, admirabil sintetizată de Daniel Tănase prin postulatul deloc întâmplător, conform căruia „în materie de notorietate, nebunul este întotdeauna superior prostului”. În fond, prostul ignoră că e locuit de aripi, iar nebunul le foloseşte nechibzuit şi aglomerat şi, prin asta, „sparge rutina, rupe monotonia”, şocând şi înfricoşând prin întrezărirea involuntară şi haotică a zborului, a desprinderii din convenit şi obligatoriu, din „întunecimea spaţiului strâmt”, în care „fluturii se aşează pe corpul tău”, determinând ultimativ apariţia Doctorului, cel care se ocupă şi se asigură, pe un palier iniţiatic inferior, că „mişcarea persoanelor între grupuri (… este) liberă”. Doctorul, „o licărire neobişnuită acum”, un acum al trupurilor „uriaş depozit de aripi”, cu o anume misiune, care ţine de prezentul continuu, apare „de îndată ce cuvintele se scuturau de sensurile lor obişnuite”, de ordinea firească, cu tentative doar de întrezărire a poeziei – degenerescenţa cântecului sacerdotal al iniţiatului iluminării, care închidea ochii, când „pe zăpada nemărginită”, pe care păşea „fără să lase urme”, şi pentru care „singurul strigăt este cântecul său” – Doctorul, deci, lasă după sine „faimoasele sute de pagini cu versuri scrise” (necântate!), deci de realităţi convenite, dar care „urmau desigur să rămână necitite”, condiţia fundamentală a omenirii fiind uitarea îndatoririlor faţă de memorie.

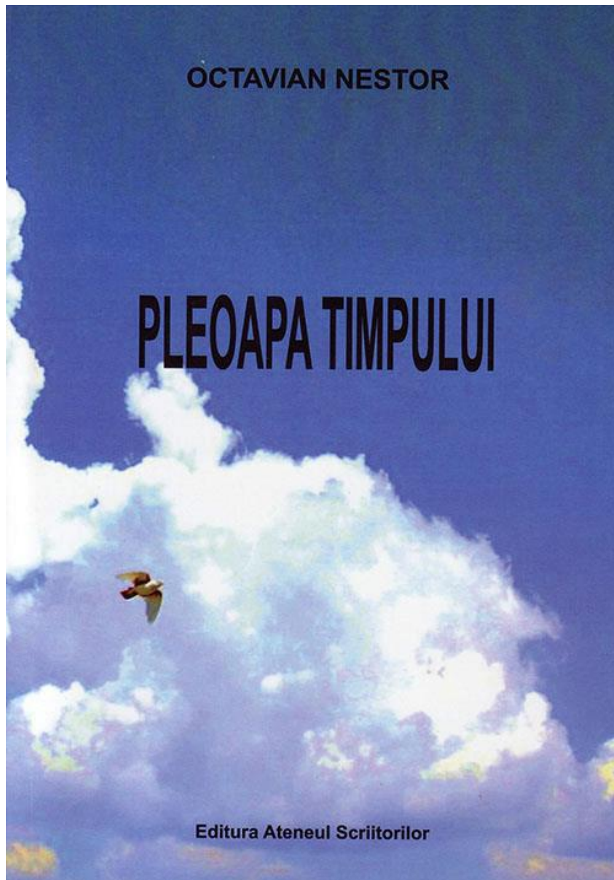
Citind altfel „Aripi la vedere / trei vocaţii”, de Daniel Tănase, cred că mi-a fost dat să întâlnesc o proză care, alături de romanul „Play-list pentru sfârşitul lumii”,

de Mihnea Blidariu, chiar înseamnă ceva în literatura română a ultimelor trei decenii.

*

Cea de a doua carte a lui Daniel Tănase, „Jurnal de guvernator” (Muşatinii, 2016), deşi va trece, în ochii bigoţilor şi ai celorlalţi neştiutori, drept una masonică, este, de fapt, o mărturisire a acestor vremuri, din perspectiva relaţionărilor umane, inclusiv prin acte de caritate. Scrisă ca un raport, ilustrat de numeroase fotografii – mărturii ale unei solidarizări umane atotcuprinzătoare, dar şi ale unei fireşti sloboziri a sufletului de înnegurări istoricizate, cartea înseamnă „un combustibil excelent pentru miile de proiecte” pe care numai solidarizarea umană la poate transforma în realităţi.

Octavian Nestor

Pleoapa timpului

„La ceasul mut cu miros de tămâie” (*Narcisism*), „zgâriat de ghearele prezentului” (*Devenire*), Octavian Nestor încearcă „Pleoapa timpului” (Editura „Ateneul Scriitorilor”, Bacău, 2017), poziţionându-se „La colţul clipei”, pentru a încerca „Poeme cu ceas”, după cum stabilesc cele două titluri ale grupajelor de poeme, care, la o primă lectură, m-au cam contrariat până a le pune sub semnul îndoielii. Mi s-a întâmplat asta, datorită faptului că am omis vocaţia de dramaturg a lui Octavian Nestor, o vocaţie care modifică „distanţele dintre cuvinte” (*Goluri*), în cuprinsul unor tablouri dramatice distincte, în care fiecare „decor sentimental frivol” (*Plumb*) diferă, chiar dacă „la marginea dinspre sticlă / a acestui orizont sunt întrebările” (*Întârziere*), întrebările vizând un spaţiu existenţial mai curând scenic, în care se „declină emfaza / unor gesturi temerare” (*Elan*), şi devenind, astfel „risipă în conjuncţii de argint” (*Cetate*). Întrebările, fie dialogate scenic, fie slobozite într-un premeditat retorism, dar întotdeauna schiţat, sugerat, „la marginea unui orizont aleatoriu”, acolo unde „apusul decantează cu tandreţe / imaginile obsedante ale zilei” (*Orizont*), întrebările, deci, presură amărăciune şi resemnare „pe câmpia halucinaţiei” (*Iluzii*), într-o ciudată succesiune de nepresupuneri ale răspunsurilor: „* / La ce-ntâlniri de idoli, prin ce ogive oarbe / mânia noastră muşcă din carnea zilei albe? / ** / Cine-a auzit strigătul sângelui / străluminat de ultima cădere? / *** / Cu să măsori cu ceasul un ecou / amar precum regretul păcatelor nespuse?” (*Şoapte*). Sau, ca poem în sine: „Ce chip răzbate prin vitralii / la miez de ceasuri toledane / când prind altarele să cânte / surâsul blând al unei mame?” (*Fecioara din Toledo*).

Construcţia dramatică la vedere, asumată ca atare în discursul liric, defineşte o anumită scenografie a cuvintelor (nicidecum textualism!), proprie lui Octavian Nestor: „Umblând odinioară prin podul ţesut de milioane / de pânze / de păianjen ale străbunului meu elen, / am găsit, într-un scrin, ticsit de manuscrise, unul / caligrafiat pe o piele… Textul părea un fel de dialog cu un / personaj din al cărui nume se mai păstrase, foarte ştearsă / şi ea, doar litera de început, care putea să fie un A, un B, / un E, un N sau oricare altă literă a alfabetului. Dacă / textul era aproape şters, în schimb, pielea tăbăcită, de om, / părea vie şi strălucitoare” (*Dialog apocrif*). Iar poemul se încheie cu butada „Vrei să spui că viaţa e poezie?” / „Dimpotrivă. Poezia e viaţă”.

Presărate discret printre poemele ritmate şi rimate, „replicile” dramatice dau greutate şi amplitudine cărţii, inclusiv prin explicitul sugerării căii: „Vom merge împreună odată şi odată / pe drumul uitat dinspre noi spre acasă, / …unde timpul se-mbată de tropotul cailor / alergând ca într-o nebună, hipnotică transă / printre coroanele aplecate ale plantelor cu floare de soare. // Ce galbenă undă le reazemă-n urmă adâncitura copitei / de picătura de rouă, suav rotunjită de firava / deşteptare a zorilor răsuciţi pe fuiorul aşteptării / atâtor Penelope, nedegrevate / de clipa legământului sacru?” (*Cavalcadă*).

Sau, în acelaşi registru, specific dramaturgului Octavian Nestor, „Cumpăna cerului a înţepenit / între galaxii oxidate / şi nu se mai apleacă înspre partea materială; / marea primordială nu se mai întâlneşte / cu oceanul galactic; / facerea lumii nu se mai întâmplă”

(*Geneză*), pentru că „Apusul se culcă liniştit pe o parte, / nostalgii eleate suspină ritmic, uşor, ca în carte; / oraşul în zare adoarme învăluit într-un nor de regrete. / Pe străzile urbei, înguste şi întortocheate, / rătăcesc ca în vis perechi liniştite / de domni şi domniţe din necitite romane” (*Întrebare*).

Acolo unde spaţiul declamatoric face loc stării de cântec, se diluează oarecum sugestia într-o plutire de funigei zănateci, în căutare de vremelnic popas: „Timp cuantic, zări de lapte / peste pleoapa verii scurte / la trezirea dintre şoapte, / calpe zodii să le-asculte // şi-n plăcere de oracol / cu lungi cape şi cu săbii, / chicotesc la strâmb spectacol / furişaţi prin somn de vrăbii” (*Somn de vrăbii*).

Privită din perspectiva vocaţiei de dramaturg a remarcabilului cărturar sucevean Octavian Nestor, cartea de poeme-replici sau de poeme-personaje „Pleoapa timpului” capătă un câştig de mesaj şi de logică, prin care se identifică şi se particularizează.

Viorica Petrovici

Roata de circ

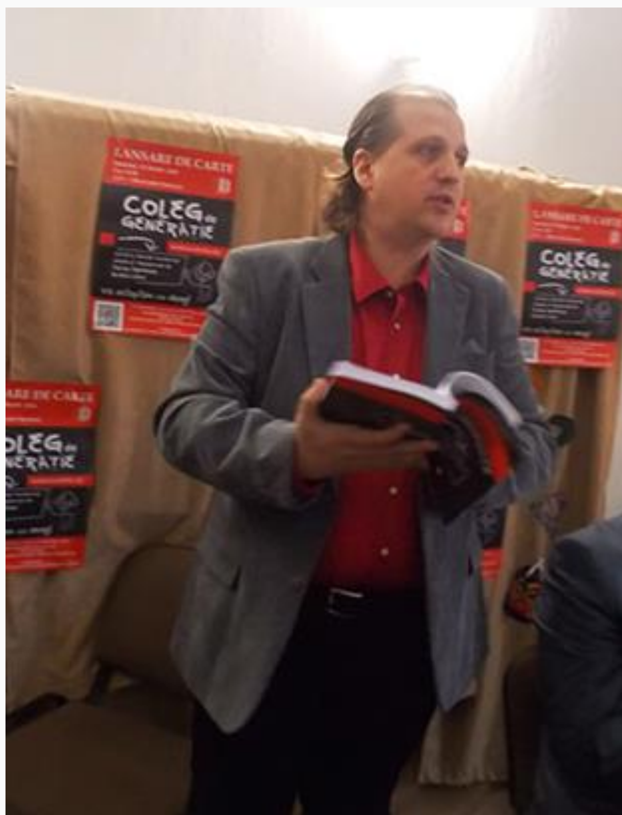
Locuind într-o nemărginire în care „răsar din ziduri îngeri foarte înalți” (*Lumina trece în afară*), iar „sfera roșie are în mijloc un vultur cu aripile țintuite” (*O carte deschisă lângă o cobră regală*), Viorica Petrovici se întoarce „într-o geometrie sacră”, în „punctul zero” (*Plan cauzal*) al transcendenței, pentru a încredința „straturi de lumină / … / în cuvânt în trupul meu albastru de vânt” (*Partea întunecată a unei oglinzi*) și prin această a treisprezecea carte, „Roata de circ”, scoasă în lumina memoriei de Editura „Ateneul Scriitorilor” din Bacău, carte în care cântecul, „bântuit de nesomn de nelumi / crucificat pe axul imuabil cânt/ orb de întuneric și lumină” (*Crucificat pe axul imuabil*) caută și află „tărâmul apei în tărâmul luminii”, tărâmul în care „focul e un joc inițiatic fără întreruperi / cercuri ritmice / evadare / un portal diapazon prin care / sufletul întinde aripi de mărgăritare” (*Oglinda cu imagini suprapuse*). Iar aceste descifrări „în oglindă”, aproape obsesiv „în oglindă”, și nu în preajmă sau în lăuntru, săvârșite prin „vibrațiile unei muzici de trăsnet / … / un dezmăț total de sunete” caută „o singură realitate Misterul”, printr-o ciudată suprapunere a elementelor propriului corp peste cele ale universului, pentru că „întâii născuți receptează lumile suprapuse” (*Pleoapa nu este nici închisă nici deschisă*), în ciuda faptului că tocmai această „vie temelie / de împărăție piatră ceasornic solar / piatră altar” doar te face să crezi că „izvorăște din tine o căldură albă”, pentru că întrebările lirice sfârșesc în răspunsuri lirice, în care „nu li se mai deosebește sufletul de trup” (*Piatră ceasornic solar*).

Astfel, deci prin corelația și nicidecum prin interdependența lirică întrebare-răspuns, trupul-suflet copleșește universul, substituindu-se sinelui universal, „și rădăcinile glisează încâlcindu-se / printre stele fără a prelua praful lor / nici o undă nici o vibrație doar plutirea” (*Într-o sferă neagră o plutire*), plutirea vedică, formulă inițiatică de detașare și, fără îndoială, de acces în armonia universală, ceea ce și este, în fond, prin inefabil, transa poetică și, mai rar, poezia. Dar transa poetică este o trăsătură a post-modernismului, decadență a lirismului spre un haos deloc întâmplător, în care cuvântul nu mai durează, ci, desprins din temeliile sale, deduce și induce o ciudată levitație, o ademenire în aburii nourilor, care nu sunt, dacă ne așezăm și pentru a chibzui, starea Ira a Mariei, cum se zice într-o parabolă a Sfântului Ioan Damaschin, în care concretețea veșnicului, apa din fântână (Maria), descinde din Ira (văzduhul apos, respirat până mai adineauri). Iar starea aceasta de levitație a cuvintelor, deși se soldează cu imagini insolite (precum cioburile unei oglinzi), exclude starea, statutul de închinăciune, pe care l-a avut, până de curând, poezia. Tot mai des și tot mai intens, poetul se substituie Atoateziditorului, revendicându-și statutul de demiurg peste propriul lui univers, și-atunci se aude „din adânc un cântec ca de sirene / sau un muget de valuri răzvrătite / sunetul a două planete când aurele lor se ating / trâmbița unui oracol orb într-o peșteră” (*Frânturi dintr-un dodecaedru rubik*), oracol orb dintr-o peșteră fiind, precum miticilor Rhadamanthys, Minos, Anacharsis sau Zalmoxis, poetul sau, cum îl numea Strabon (*Geografia*, II, III, 5, p. 166), noul „înțelept al voinței cerului”. Ceea ce nu-i rău, atunci când „lumile visate visele din vis și

ideile pure / pânză de păianjen cu țesătorul la mijloc / roata de circ în care urci pentru joc / și timpul se dilată altfel pe fiecare spiță roata / are aripi albastre” (*Roata de circ*), atunci când albastrul inițiatic nu doar că revine cu disponibilități de locuire, ci și definește „urmele trecerii prin râul negru” (*Într-o sferă neagră o pădure*) al existenței umane.

Viorica Petrovici, prin noua ei carte de poezie, „Roata de circ”, își reconfirmă vocația de poet, punându-și și fremătându-și, cu fiecare vers încredințat paginilor, „aripile negre și albe ale unui timp de poveste” (*Râul imparțial cerne albastrul*), timpul de poveste fiind cel al creației, al spovedaniei încredințate unei ciudate, dar expresive levitații.

Marius Costel Eşi

„Coleg de generaţie”

Un eveniment de excepţie în viaţa culturală a Sucevei, respectiv lansarea unei cărţi, şi ea de excepţie, „Coleg de generaţie”, de Marius Costel Eşi, a trezit la viaţă densă şi profundă Observatorul Astronomic din Suceava, pur şi simplu luat cu asalt de universitari, profesori gimnaziali, studenţi şi niscaiva plebe creatoare, într-un amalgam scriitoricesc, actoricesc şi folcloric amuzant. Ambient remarcabil, înviorat de acordurile clasice ale chitarei lui Cosmin Mariciuc, de la Colegiul Naţional de Arte „Ciprian Porumbescu” din Suceava şi o ipostază surprinzătoare, adică intimă şi luminoasă, din partea exponenţilor sistemului educaţional local, care percep, în rândurile aşternute în pagini (admirabila şi sugestiva copertă: Narcisa Eşi), o ciudată frescă a năzuinţelor lor, amintind mângâietor de sugestia „Cina cea de Taină”, din vremurile iluminării spiritului uman.

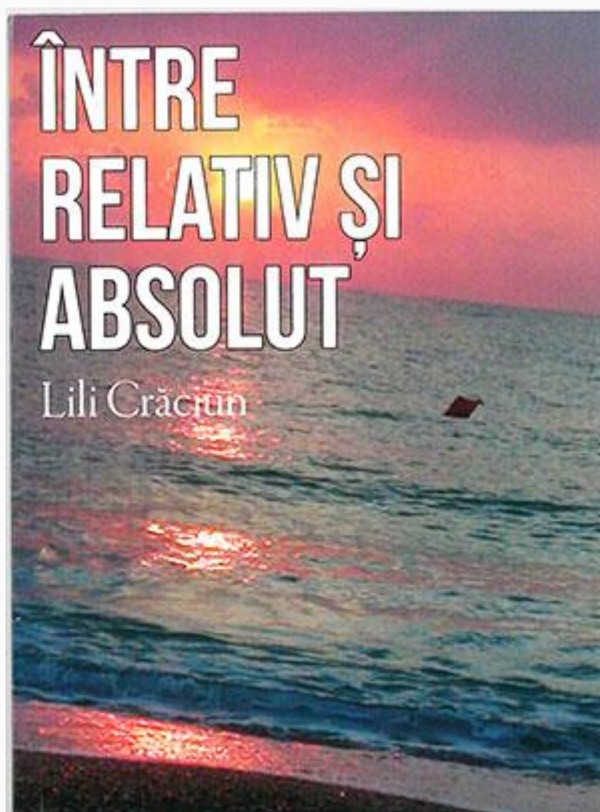
Moderator al evenimentului, o studentă „la litere” emoţionată şi emoţionantă, Andreea Sava, iar la prezidiul ştiinţific, împovărat de titluri academice care le glorifică îndreptăţit cariera, doamna Nadia Serdenciuc şi domnul Corvin Bejenariu, flancându-l pe dezinvoltul scriitor de subtilă profunzime Marius Costel Eşi, dornean prin naştere, ieşean prin genealogia dezvăluită de nume, scriitor român autentic, prin ceea ce scrie. Mie mi-a plăcut, în mod deosebit, prezentarea cărţii, din perspective scriitoriceşti, nu academice, săvârşită de Nadia Serdenciuc, pariind cu Eugen Prodan că Nadia Serdenciuc scrie, în taină, poezie şi proză. Scurtă, din pricina veşnicei neîncrederi în sine pe care o cauzează şi talentul, şi erudiţia. Între discursuri, folk şi covere neunitare, apoi, în două reprize de câte cinci, lecturi din

carte, făcute inspirat şi cu o firească exaltare de către tânărul autor, care, fără premeditare, mi-a adus aminte de un personaj al lui Vajda, care deschidea o fereastră, spre o piaţă aglomerată, şi striga: Oameni, vă iubesc!

Ascultând cu atenţie, am înţeles, înainte de a citi cartea şi cu ochii mei, că proza lui Eşi are, dincolo de construcţiile alegorice directe sau indirecte, ceva din subtilitatea teatrului lui Lucian Blaga, în care nu personaje, ci idei se confruntă prin dialog; un eu tridimensional, suprapus peste aparentul binom autor-personaj, pe fundalul „Cinei celei de Taină" pe care o reprezintă sistemul educaţional românesc, „profesorul de" sau „profesorul de" încifrând, cu sugestia caricaturală a numelor, o largă paletă existenţială, în care scapără rar, dar puternic spiritul dascălului, al iniţiatorului, al şlefuitorului de destine. Iar problema centrală a educaţiei, după cum o sugerează discret Marius Costel Eşi, o reprezintă, de fapt, dizolvarea, fărâmiţarea şi presurarea iniţiatorului în profesori, în identităţi ciudate, în roboţi educaţionali înstrăinaţi tridimensional peste perspectiva plată a platitudinii tragicomice.

Nu intenţionez să mă transform într-un recenzent, acum, până nu citesc cu sufletul meu cartea, aşa că revin la misia mea de fotoreporter, dar nu înainte de a sublinia răspicat: sâmbătă, 31 martie 2018, la Suceava, un prozator înnăscut, Marius Costel Eşi, şi-a vestit intrarea în lumea creaţiei, acolo unde va fi „Coleg de generaţie" cu toţi idolii vieţii sale de până acum.

Lili Crăciun

„Între relativ şi absolut”

Un moto din Cioran („Nimeni nu găsește absolutul în afara lui, ci numai înăuntru”) deschide larg orizontul spre înțelegerea unei cărți de poezie „rouă-n prag de dimineți” (*Definiție*), semnată de remarcabila prozatoare Lili Crăciun, „Între relativ și absolut” (Editura EIKON, București, 2018), care își află și își durează „un colț de nemurire… aici printre cuvinte”, unde se abandonează drept „anonim într-un prezent // printre rădăcini rebele (*Uitatele cuvinte*). O poezie „foșnind a veșted” (*Toamnă cu miros de veșted*), care își propune să ofere „beția înălțimilor… / aripile acelea simple / chiar un pic ruginite” (*Aripi*) drept leac existențial în blagiana tentație a atentatului asupra absolutului, esențializează frământările, stoarcerile interogative din romanele prozatoarei Lili Crăciun, „croite dintr-o bucată de suflet” (*Aripi*) pentru a împleti „visul / din petale de maci înfloriți / roșul aprins clocotește / la fel ca sângele” (*Dar*), când cu „cu șuvoaie de regrete insurmontabile / ucigașe” (*Lăsați-mă să râd*), când cu „visuri nepovestite nici măcar dimineții” (*Voi ști că mă cunoști*), când „din punct de vedere al timpului… / însă din perspectiva fericirii” (*Când spațiul se comprimă*).

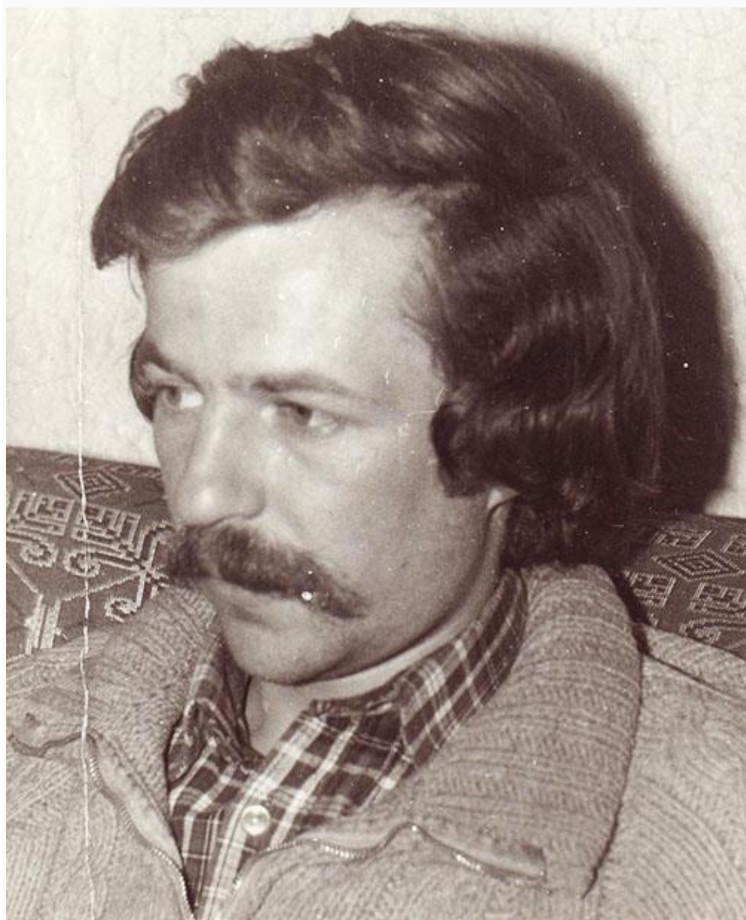
Esențializându-și trăirile, Lili Crăciun încearcă și izbutește deslușirea și mai precisă a contururilor făpturii lăuntrice, predispusă atavic spre confesiune, cel mai adesea din nevoia de a înțelege, de a se pricepe și de a-și hărăzi locul, aplecându-și „palma / precum creanga unui copac desfrunzit” (*Poezie albastră*) asupra umbrei și asupra aurei, „lăcătuind dorul acolo / unde-l știu doar tăcerile și toporașii” (*Poezie albastră*). Și se confesează în curgere și străvezimi de izvor limpede și pururi grăbit:

„eu am vrut dintotdeauna / să obțin dragoste / m-am așezat unde era puhoi de lume / femei și bărbați ferchezuiți / (care dădeau din coate să ajungă la fructul promis) / cu răbdare / fără să trișez / am înaintat cuminte până am ajuns în față / după ce m-am târguit puțin la preț / am plecat cu o comoară adunată în inimă” (*Iubire second hand*); umbră și aură, umbra conturând măreția și omenescul aurei, pentru că, în cele din urmă, absolutul își depune runele în cuiburile sufletelor omenești, mai toate intimidate, ba chiar speriate de trecere. Iar Lili Crăciun, fără voie sau premeditat trăitoare a înțelepciunii taoiste a aflării de sine, „arde răsăritul / printre pete de întuneric / ștergând roua dimineților reci” (*Ultimul val*), ca să constate că „suntem săraci / nu avem decât amintiri împreună / iar amintirile mele sunt amintirile ei / și ale ei sunt totuna cu amintirile mele” (*Dușmanul*), acest abandon în trecut, de care se lasă „îmbrățișată” este ca o înrădăcinare, pentru că, dintotdeauna, omenirea a definit cele trei ursitoare ca fiind trecut, prezent și viitor, într-o unitate indestructibilă „spre întrebarea primordială a existenței… / indiferent câte variante de răspuns găsesc” (*Întrebarea primordială*), iar „iarna râde pe uliți vechi / în timp ce un poet anonim moare / iar umbra lui lunecă / prin ninsori” (*Statornicie albă*).

Răsfoită pagină cu pagină, cartea „Între relativ și absolut”, de Lili Crăciun, înseamnă o tulburătoare spovedanie, pe care am încercat să v-o spun pe scurt, folosindu-mă de versuri, de „crestările în cuvinte” (*Dorurile stafii*) cu care poetesa izbutește „să închege cuvinte / aidoma / ca și cum ar tăcea” (*Poveste în doi*). Sau, așa cum subliniază Georgeta Resterman, vorbind

despre cunoașterea autoarei „mai îndeaproape și pătrunzându-i universul”, abia după ce îi citești cartea, în egală măsură poezie și metafizică, „realizezi ce amestec inedit de trăiri răsădite în vetre de maci înfloriți și dureri sugrumate în strînsură de rouă și-au dat mâna, prietenește, în sufletul ei”. Întâmplându-mi-se și mie să primesc, astăzi, cartea, m-am grăbit să o desconspir așa cum am înțeles-o.

Roman Istrati

un destin al nuntirii cosmice

Roman Istrati s-a ivit pe „podeaua zodiei” sale pentru a-şi fereca „norocul în scripte de os” (*7 septembrie*), atunci când „a viscolit cu stele prin ogradă” (*vorbă grea*), iar el, poetul înnăscut, îşi dorea cu patimă un loc „în hora ce se cheamă nemurire” (*ţară de sus*), printr-o carte de poezie, la care a trudit ani în şir şi care urma să poarte titlul „Barbut”: am găsit printre manuscrisele şi dactilogramele poeziilor lui mai multe „coperte de gardă” cu acest titlu şi am înţeles, foarte curând, că din această viziune lirică s-au smuls ciozvârtele pentru „Miezul adânc”, o carte frumoasă de poezie, care a văzut lumina tiparului în 1978, la Editura „Eminescu”, cu Constanţa Buzea ca prefaţator şi redactor de carte, o carte în care „peste toate gândeşte steaua ta luminând / o linişte fără căderi şi elogii” (*miezul adânc*), dar o carte în care Roman Istrati nu se regăsea drept „pleoapa zilei despicată-n două” (*vorbă grea*).

O altă construcţie, durată cu aceleaşi „cărămizi”, dar care nu aducea nici pe departe cu arhitectura întrezărită, desluşită şi vestită de Roman Istrati, care îşi simţea sufletul „o şatră… nomadă, pustie / cu pasul domol ca vuietul ierbii” (*elegia ţiganilor*), pentru că „pe la noi ar bate un vânt de proză” (*colecţia de fluturi*), iar discursul amplu şi conştient de sine, care să contureze o nouă mitologie românească printr-un expozeu lirico-epic trăit până la spaimă, până la „păpuşa nopţii răstignită-n grindă” (*nunta*), îi fusese refuzat, în favoarea unui zigurat conceptual încropit de cenzura comunistă, în care „clopotu-şi sparge-n gură fluturi / lăptoşi ca osul sfânt / de păpădie” (*somn*), renunţând la statutul său de clopot şi la vibraţiile sale cosmice, în egală măsură misterioase şi

mistice, mistice şi misterioase, iar reconstrucţia aceasta brutală l-a derutat pe poet, care a trăit cu amărăciune prădarea de sine, care nu-şi mai putea purta „fiinţa în izvoare cu cerbii” (*elegia ţiganilor*), sufletul său vibrant, reverberat cosmic, fiind turnat în formele clasicizate ale cenzurii comuniste (patrie, poezie, sat).

Fără îndoială, deşi nu s-a născut la sat, ci în teritoriul sacru al iconarismului bucovinean, Roman Istrati trăia şi dragostea de patrie, într-o înrudire cu iubirea de patrie trăită de Ioan Alexandru, dar trăia, mai presus de toate, cosmicitatea de deasupra acestui spaţiu sacru, în care un „fum albastru umple casa noastră / din nou îl simt prin sânge colindând” (*nunta*), iar „în cer mesteacănul palid aprinde / neliniştite trepte de untdelemn” (*somn*), translaţia Cer-Lut, atât de profund iconaristă şi atât de inspirat definită de un poet, pe cât de poet, pe atât de filosof, „dansează lutul gata să se-aprindă / cu furca mama-mpunge speriată / păpuşa nopţii răstignită-n grindă” (*nunta*), pentru că doar *Mama Terra,* „doar mama ia-n lopată lutul morţii / cu care neştiut o să mă-nsor” (*nunta*). Da, asta urma să fie „Barbut”, de Roman Istrati, poeziei lui fiindu-i premeditat un destin al nuntirii cosmice, cu „lungi păsări (care) te cutreieră noaptea” (*7 septembrie*), cu un „munte, în trupul tău de lumină / cocoşii-nnoptează-ntr-un cântec de seară” (*elegia ţiganilor*) şi cu timpul vrăjmaş înfruntat în provocate şi nenumărate ocazii: „îmi intră un taur prin venele slabe / intră mugind adânc, obosit / cum intră frigul încet în silabe” (*7 septembrie*). Roman Istrati dorea să îşi facă din mister mistica lirică, deci „din noapte singura mea hartă, / altă poruncă nu mai împlinesc”

(*fratelui meu*), pentru a nu ajunge, în cele din urmă, la dureroasa, deşi retorica, întrebare: „aceste vorbe cine mi le iartă?” (*fratelui meu*).

Încerc să-mi aduc aminte despre discuţiile noastre despre poezia lui, dar realizez că, întotdeauna, ca şi „acum stăm trişti şi ceru-i orb de stele” (*vorbă grea*), Roman Istrati schimbând subiectul discuţiei, după obişnuinţa lui Constantin Ştefuriuc, „şi-n cer / caii de lut mai nechează” (*însingurare II*). Şi cu toate astea, a ţinut să-i lucrez eu cărţile de după, obligându-mă la o stare de veghe, prin care să ader „la înalta moralitate a florii” (*poem împotriva poluării mediului înconjurător*), o stare de veghe prin care „am tăiat din osia lungă a morţii / săbii cu care să baţi o cetate”, în vreme ce în „cameră fumul e ud de când zace / în candela scundă, uleiul se teme / şi arde în somn, fără pace // pe jos răsturnaţi mor sâmburii goi / din care cu frică băut-am povara / războiul pornit se întoarce-napoi / şi noaptea sub talpă-şi striveşte ţigara” (*împotriva lui Sisif*).

Stăm la sfat adesea; de când el a plecat, sfătuim împreună, „stăm trişti şi ceru-i orb de stele / tot cu genunchiu-n gură, amorţiţi” (*vorbă grea*), iar Roman Istrati veghează din Ceruri să nu mă împresoare „exacte / şi mari orologii… cu ochi tulburaţi / de ferigă” (*miezul adânc*). Şi totuşi, nu înţeleg de ce s-a desprins atât de brutal de poezie, deşi i-am oferit, de-a lungul deceniilor, o puzderie de motivaţii pentru reîntoarcere, inclusiv diplomele şi premiile care i-au fost acordate la propunerea mea şi de care, după cum văd într-un CV în manuscris, era cu adevărat mândru, pentru că, în fond, i

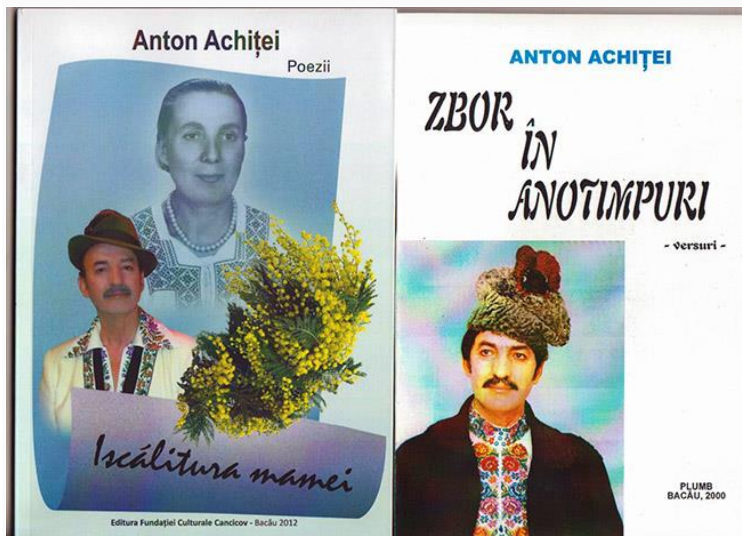
se cuveneau pe deplin, eu fiind doar sortitul la a vedea, atunci când a fost nevoie de asta, că „o stea îşi arde lâna biruinţei, / prea mare-i nemurirea, noi fiind / doar sluga întâmplării şi-a voinţei” (*gând 3*). Îi recitesc, pentru a nu ştiu a câta oară poemele (pe care tot eu le-am şi cules), le las, apoi, să îşi dureze făgaşul liniştit şi prin sângele meu („şi când te vei stinge, gândule? – când / o carne îţi va alunga speriindu-ţi steaua? / căci văd în somn cum voi căuta aiurând / un nufăr / cu care să-ţi curăţ tejgheaua”) „şi vai, tu, sângele meu – neatinsule / lungi păsări te cutreieră noaptea / cum ar cutreiera singuratice insule” (*7 septembrie*), fără să aflu răspunsuri, ci doar o nepământească furie, din care zvâcnesc spre cer păduri întregi de pumni încleştaţi.

„Nelumite, mirosul de rouă te-a îmbătat / cana din care bei cearcănul lunii / şi cântecul simplu ruşinat ca un bănuţ / pe care ţi-l lasă în palmă tăunii” (*celui nelumit*) odihnesc pe masa mea de lucru, frunzărite febril şi de tine, de parcă am redescoperi împreună că „deasupra capului / steaua era coaptă ca un măr”, că în veşnicia ruralităţii „învățătorul vorbea frumos / în capătul celălalt al satului / auzeam glasul lui popa dondu / care striga: chiraleisa!” (*colecţia de fluturi*), iar în veşnicia veşniciei, „în pacea sfinţită de ceasu-mpăcării / cuţite înalte aşteaptă botezul / când fecioare-aplecate-n gură cu crezul / cinstesc masa cu semnul uitării” (*elegia ţiganilor*). Fără să poţi păşi pe aceste urme, rătăcind sau fiindu-ţi interzisă calea, simţi nevoia să te dezbraci de soartă şi de viaţă, să te despovărezi de tot şi de toate şi să de abandonezi în sălbăticia şi cruzimea unui alt mister: „Pitic m-am născut / şi fraţii dădeau la barbut // o ţigancă

cu sâni de răşină / într-o noapte fără-nceput / mi-a ghicit în barbut // aurul moale şi sfânt / cu-un pahar de pământ / l-am băut la barbut // tata uscat şi amar // pentru un zar / m-a vândut la barbut // bun vândut…” (*barbut*).

Generaţia noastră a crescut într-o adevărată religie şi cosmicitate literară, desluşind şi vestind, în discursuri lirice distincte, revelaţii de care lumea, în dogmatismele ei ocazionale, nu mai avea nevoie de noi. Roman Istrati a refuzat adaptarea la dogmatismul vremii lui, în ciuda capacităţilor de a vedea, de a înţelege şi de a vesti totul prin metafore proaspete, printr-un pictural literar remarcabil. S-a rupt de sine cu o stranie pudoare, iar textele lui poetice au zăcut, vreme de decenii, neatinse nici măcar de el, în adâncul unei cutii de carton, în care înghesuise fel de fel de fleacuri: „o tabacheră palidă, căruntă, / un bob de aur, aşchii de piper / şi trandafiri de lemn se vând sau chiar / tablouri cât o unghie de cer // miros de oameni şi miros de cai / se-amestecă în gustul de argilă / un flutur ambulant îşi lasă solda / pe o cămaşă râncedă, umilă” (*talcioc*). În România contemporană nu mai este loc de noi. Nu ne mai găsim rostul şi predestinarea. „Şi lumea ţipă, caii, banii ţipă / aerul scuipă flori necunoscute / şi-ascuns într-un surtuc de vinilin / doar un bătrân posac / vinde minute” (*talcioc*), dar paginile în care au picurat suflete rămân, tainice şi misterioase, în adâncul unei cutii de carton – o realitate mai presus de tot şi de toate, cea a poeziei care, vorba lui Mircea Motrici, şi-a căutat şi şi-a aflat poetul. Roman Istrati este poet. Ştiu şi sunt încredinţat că este. Doar despre noi, ceilalţi, nu ştiu ce să mai cred.

Anton Achiţei
sau

„şi aici durerea naşte flori”

Anton Achiţei m-a vizitat ieri, la birou, doar ca să-mi aducă două cărţi de poezie: „Zbor în anotimpuri” (Editura Plumb, Bacău, 2000) şi „Iscălitura mamei” (Editura Fundaţiei Culturale Cancicov, Bacău, 2012). Îl cunoscusem, cu decenii în urmă, când am făcut câte un interviu, pentru „Zori noi”, cu Anton Achiţei şi cu Benone Sinulescu, Anton bucurându-se de largă notorietate, pe atunci, datorită cântecelor „Moldovă, Moldovioara mea”, „Stejărel de la Guranda” şi un cântec al Soarelui, în care, spre uimirea mea, am identificat versul „Luna-i numai un lut rece”, deci materie („Soarele este viaţă, iar luna este materie” – s-a scris, cu milenii în urmă, în „Întrebările” din „Prashna-Upanishad”). Dovadă că în subconştientul oamenilor încă mai supravieţuiesc fragmente din mărturii ancestrale, pe care numai harul liric le mai poate scoate la iveală.

Prima carte, „Zbor în anotimpuri”, adună poezii adolescentine, scrise la Câmpulung Moldovenesc şi supuse, tot pe atunci, judecăţii cenaclului din Suceava, condus de Platon Pardău, poezii care, începând cu prima pe care a scris-o, „Toamna”, conturează nu doar o uşurinţă a versificării, ci şi un instinct vizual al miticului, care avea să-l călăuzească spre esenţializări moderne surprinzătoare: „Ferestre largi / prin care păsări / se-aud cum mă cheamă, / ferestre luminoase / prin care cântecele mele / vor zbura către inimi. // Aromă proaspătă / de var şi vopsele, /grăunţe de cristal / clipesc în mozaicuri, // Aici vor cuibări / doruri şi vise / în cântec de privighetori, / iar curcubeie se vor adăpa / cu roua florilor de la ferestre” (*Casa nouă*). Am citat integral acest poem (şi sunt câteva zeci care merită o astfel de

recunoaştere), ca să înţelegeţi singuri cât de liric, de profund liric, putea saluta condiţia umană un tânăr elev al Şcolii profesionale de construcţii din Câmpulung, pe nume Anton Achiţei, care doar din căldura sufletului crea şi se bucura de un adevărat univers mitic al cotidianului: „Ca o năframă de borangic / ţesută în luceferi / noaptea se strecoară uşor / printre florile de cărămidă / ale oraşului / înfierbântat de macarale / şi mistrii. // În seara asta / am să rămân deasupra, / aici, pe coama blocului înalt, / o să ascult cum vorbesc cărămizile, / cum zâmbesc aştrilor / aprinzându-se mai tare în ziduri. / Suspendat între pământ şi stele, / voi simţi sărutul universului” (*Sărut*).

Fără îndoială, cea mai proaspătă inspiraţie lirică ţine de vârsta fragedă a fiecărui om, dar eu, care ştiu ce şi cum se scria, discuta şi publica pe la cenaclul sucevean al lui Platon Pardău, frecventat de Traian Chelariu, Teofil Lianu, Eugen Fetchin-Frunză, Pan Solcan, Eusebiu Camilar, George Sidorovici, Traian Filip, Dragoş Vicol, Arcadie Arbore, George Damian, Constantin Ştefuriuc, de tânărul evreu Norman Manea, întors din lagărele de exterminare transnistrene, nu pot să nu apreciez lirica vie şi curată a tânărului, pe atunci, Anton Achiţei, care vizualiza splendidul pictural al condiţiei umane, în respiraţii pline de sinceritate, dar şi de imaginaţie: „Oaze albastre / de dor şi lumină / sunt cântecele mele / ce-n suflet le port, // E arşiţă-n suflet, / e vânt şi furtună, / dar păsări măiastre / se-aud peste tot” (*Păsări măiastre*).

*

Cea de-a doua carte de poezie a lui Anton Achiţei, care beneficiază şi de o prefaţă inspirată, „Un om-

fluviu”, semnată de Petre Isachi, conţine doar poeme scrise cu o maturitate lirică remarcabilă, în care „fiecare lacrimă e o stea” (*Poveste nepereche*), dar şi un impuls mitic de nestăvilit: „Un gând mă îndeamnă / să mă ascund / sub aripa Păsării Timpului, / să zbor cu ea / pe tărâmuri albastre, / să văd de aproape / minunea lumii, / izvorul vieţii” (*Pasărea Timpului*). Aici, în această carte există elemente de unitate a vieţii şi a universului, sintetizate sacerdotal în trăsăturile inconfundabile ale Mamei, în care se unesc Cerul şi Pământul, în care interacţionează cosmogonii primordiale (nicidecum arhetipale, pentru că presupun făptuiri stilistice şi nu instincte), în formulări care nu s-a mai folosit: „Tu nu ştiai, mamă, să scrii / frumosul tău nume Anica / dar atingeai / cu un deget hârtia / şi cu lumina sufletului tău / îţi scriai povestea vieţii / într-o cunună / cu şase flori de sânziene… / Noi eram, mamă, / iscălitura ta” (*Iscălitura mamei*).

Există un adevărat diametral între creaţia folclorică a lui Anton Achiţei, marcată de nostalgie, şi creaţia lui poetică, profund vizionară în reverberaţiile imaginaţiei. Poezia lui are o „sfinţenie de sanctuar celest, / cuvintele-nfloresc în nopţi de dor” (*Casa Pogor*), are „Viaţa – calendar / cu file de vânt răsfirate / din care / nu ştim niciodată / când ia vântul ultima filă” (*Calendar*), are „lumină de ruguri aprinse” (*Amarul geniului*), are, „pe cărări lumină / şi lacrimă” (*Gânduri pentru părinţi*), concluzivul pentru acest scurt material despre minunata lirică a lui Anton Achiţei existând, fireşte, tot în filele cărţii lui: „Puteri nu am / să zbor spre mai înalt, / dar şi aici / durerea naşte flori” (Flori).

Roman Istrati

„Barbut” cu „sacerdotul răzvrătit”

Roman Istrati a fost şi a rămas, în spaţiul liric românesc, „sacerdotul răzvrătit”, ca şi Eminescu fascinat de miturile primordiale, în mare majoritate sanscrite; drept urmare, şi-a construit prima carte de poezie, „Barbut”, dar care avea să fie publicată, după masacrare prin încadrare în tiparele editoriale comuniste (poezie patriotică – poezie – poezie patriotică), sub titlul „Miezul adânc”. Poeme frumoase, dacă le iei unul câte unul la citit, dar nicidecum cartea premeditată de, pe atunci, tânărul poet sucevean, care ştia că naşterea şi moartea ni se dăruiesc împreună şi că „trecutul şi prezentul sunt o stare de somn, dar existăm şi în trecut, şi în viitor, prin *Spiritul nemuritor*”, deci prin *Sinele universal****[1]***. Roman Istrati, filosof şi filosof al culturii înnăscut, deci şi cu temeinice cunoştinţe încă din tinereţe, îşi începuse „Barbut” cu poemul „7 septembrie”, deci cu ziua naşterii, fără de care nimic nu există, nici măcar ursitoarele/ursirile nu există, ursirile însemnând, în culturile străvechi, trecut, prezent şi viitor: „Există trei fecioare ursitoare (trecut, prezent şi viitor), care decid destinul oamenilor”[2]. O sinteză a acestei cosmice mărginiri este poemul prin care Roman Istrati îşi schiţa desluşirile şi vestirile de pe luntrea de ceară, care este viaţa şi nicidecum cea a lui Charon, căreia, de altfel, îi dedica un poem de sine stătător. Istrati formula limpede, dar prin propria lui răzvrătire existenţială, condiţia umană de care era conştient, dar nu şi-o asuma cu entuziasm, ba nici măcar cu condescendenţă:

7 septembrie

n-am norocul în scripte de os

pe zar nu există numărul şapte
pe podeaua zodiei mele un aer
mătură frunze de lapte

mă tot sperie boli prin carne şi tac
şi vai, tu, sângele meu – neatinsule
lungi păsări te cutreieră noaptea
cum ar cutreiera singuratice insule

iată plăpândele rânduri din palmă
stinghere de frică şi de durere
vai, umezitelor, sunteţi ca cerul
umbrindu-l o ploaie de miere

pământiu, cu ochi de fân îndulcit
îmi intră un taur prin venele slabe
intră mugind adânc, obosit
cum intră frigul încet în silabe

şi când te vei stinge, gândule? – când
o carne îţi va alunga speriindu-ţi steaua?
căci văd în somn cum voi căuta aiurând
un nufăr
cu care să-ţi curăţ tejgheaua

De aici, de la această mărginire cosmică, se desprinde calea dintre mit şi sfinţenie, într-o splendidă derulare de iniţieri în mistere, „tainele" enigmatice ale ruralităţii bucovinene fiind doar temelia pentru o cosmologie personală, dominată de cuplul iniţial, mamă-tată, care stăpâneşte, care domină şi universul, şi eternitatea. Prin părinţi, precum în toate miturile

primordiale, Roman Istrati se înfruptă din eternitate, desfolie iluminările şi îşi contemplă oglindirile, contururile zvâcnirilor de aripi, de tentaţii ale zborului, ale înălţării spre un tainic pururi inefabil şi, prin aceasta, copleşitor, atrăgător şi distrugător aidoma flăcării opaiţului care arde aripile fluturilor. După ce am citit pe îndelete „7 septembrie" şi coperta de gardă (în mai multe exemplare) „Barbut", nu mi-a fost prea greu să refac structura iniţială a singurei cărţi de mister şi poezie, pe care a scris-o Roman Istrati – „Barbut", chiar dacă, din pricina unor situaţii reale, am fost obligat să publica a doua parte a cărţii, sub titlul „luntrea de ceară", în ianuarie, iar partea de început, „vestirile", abia acum. Prin sugestia copertei am făcut trimitere la întregul pe care îl reprezintă „luntrea de ceară" şi „vestirile" (coperta 4 la „vestirile" este coperta 1 de la „luntrea de ceară), în demersul de a respecta promisiunea făcută lui Roman Istrati nu doar în spital, când i-am dus diploma şi premiul „Senior al Scrisului Bucovinean", ci şi cu prilejul deselor vizite pe care mi le făcea la Centrul Cultural „Bucovina". Încă îl mai văd păşind pe alee şi mă bucur, pentru că simt că Roman Istrati nu m-a uitat, ba chiar veghează misterios asupra a ceea ce sunt.

[1] *Katha-Upanishad* 2, p. 35
[2] *The Prose Edda*, trad. Jean I. Young, Cambridge, 1954, p. 12

Doru Olaş

DORU OLAȘ

Universul creației prin creator

•

Teoria universală: scenariu

OPERA MAGNA

OM

„Universul creaţiei prin creator”

Pasionat de „relaţia din dintre materie şi antimaterie sau spirit, unde spiritul este definit de schimbare prin schimbarea materiei”, deci de o cuantică cu mari tentaţii metafizice, prin care lumea ştiinţifică mondială încearcă identificarea sufletului şi a dumnezeirii, arhitectul sucevean Doru Olaş, care a durat în peisagistica oraşului surprinzătoare, dar minunate biserici, şi-a scris cartea vieţii, „Universul creaţiei prin creator. Teoria universală: scenariu” (Editura Opera Magna, Iaşi, 2018), luând în discuţie, pe baza unei temeinice erudiţii, „informaţia, materia sau timpul (pe care) le observăm prin imagine, iar spiritul sau schimbarea (pe care) o percepem prin viteză” (p. 5).

Subiectul, ştiinţific sau doar utopic, dar care consacră o… metafizică ştiinţifică, nu va lămuri niciodată întrebările şi tragicul fundamental al omenirii, care ţin de ceea ce se întâmplă dincolo de hotarul cunoscut al vremelniciei vieţii, dar cum omul, prin condiţia lui, se află în nesfârşită confruntare cu timpul, ba, uneori, şi cu statutul unic al Creatorului, după cum observa Lucian Blaga, îşi va pune mereu şi mereu întrebări, ignorând povaţa lui Lev Tolstoi („Iar dacă eşti prea curios, mori şi vei afla totul sau nu vei afla nimic”). O redefinire a relaţiei dualiste cu timpul şi o rupere de tirania lui prin schimbare şi viteză versus traseu, deci prin capacitatea înregistrării de imagini, determină un alt dualism, cel al informaţiei absolute şi a timpului absolut, un dualism care, din punctul meu de vedere, întotdeauna liric, banalizează până la prozaic tragicul misterios al condiţiei umane, misterul ştiinţific al secretelor numerologiei, în care, spre exemplu, „particola Higgs sau

particola lui Dumnezeu”, pentru care iarăşi există o formulă matematică, „este percepută ca schimbare, prin gravitaţie, şi poate fi observată prin ceea ce lasă în urma ei ca urmare a schimbării sau ca urmarea unui eveniment. Ca urmare a gravitaţiei de 0,618 sau ca urmare a schimbării prin particola lui Dumnezeu mărul, mărul este observat jos, iar ca urmare a gravitaţiei mai mici de 0,618 mărul nu mai este observat jos, el este neobservat printr-o gaură neagră, sau este observat în alt univers paralel de o altă entitate mai evoluată” (p. 245).

Cartea lui Doru Olaş nu este prima carte de metafizică, din perspectiva fizicii cuantice, pe care am citit-o, iar rădăcinile în „Veda”, deci doar în cărţile iniţiatice ale purificării, limitează, cumva, complexitatea dumnezeiască a sufletului uman la o sintagmă, dar şi la o altfel de dimensiune şi de perspectivă, cea a câmpului informaţional; nimic nou, pentru că taoismul luase în discuţie tema, localizându-l în lemn, în vegetaţie, deci în ceea ce, în „Biblie”, s-a reformulat prin dialogul dintre Dumnezeu şi Solomon, atunci când Dumnezeu spunea că este în tot şi în toate, deci nu vede rostul „închiderii” între pereţii unui templu, deşi templu înseamnă „cortul lui Dumnezeu”, deci dimensiunea cosmică a lăcaşului primordial de închinăciune.

O astfel de carte se adresează, desigur, cititorilor cu iniţieri minime, iar utilitatea ei, într-o adevărată mişcare de re-desluşire a universului (poată că şi de re-gândire), este cu adevărat importantă, pentru că, funcţie de desluşiri – termen prin excelenţă taoist – „omul va avea o altă stare de graţie”, în condiţiile în care Universul „este limitat prin informaţiile a o mulţime de adevăruri forţate, neraportate la singurul adevăr prin conştienţa

singurului adevăr". De unde şi concluzia acestui personaj singular al contemporaneităţii sucevene, arhitectul şi cărturarul Doru Olaş, care pendulează, însetat de adevăr, între „Spirit şi Sacru": „Bucuroşi cei săraci cu Duhul că a lor va fi Împărăţia". Omenirea îşi va găsi sfârşitul nu printr-un dezastru natural ci printr-un dezastru provocat de excesul de informaţii neraportate la singurul adevăr" (p. 182). Care „singur adevăr", când, prin particularizări regionale ale Cărţii Sfinte a începuturilor, care „se cânta, ca să nu se uite", după cum mărturisea Aristotel, Sinele Universal şi-a sleit, în inimile noastre, iluminările, iar „întreaga populaţie îşi va găsi plăceri false prin viaţa de zi cu zi ce se va desfăşura prin informaţiile puse în slujba" (p. 182) fiecărui călător prin vremelnicie în parte.

Tema libertăţii, care este, în fond, tema „celui ce gândeşte singur", lipseşte şi din cartea lui Doru Olaş, ceea ce este firesc şi din perspectivă metafizică, şi din rutină ştiinţifică, domenii în care capacitatea creatoare a celui croit după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu este spulberată de dogme, deci de adevăruri absolute convenite, nicidecum naturale. Cititorul cărţii „Universul creaţiei prin creator. Teoria universală: scenariu", de Doru Olaş, poate şi are obligaţia de a decide, cunoscând şi perspectivele cuantice propuse, şi de a-şi activa „chipul şi asemănarea" cu divinitatea, deci sufletul şi mintea, pentru cunoaşterea de sine, pentru că, aşa cum spun cele mai vechi cărţi religioase ale omenirii, „sinele universal şi sinele particular locuiesc, împreună, în grota inimii, precum lumina şi umbra; cunoaşte-ţi sinele particular şi vei dobândi veşnicie".

Lili Crăciun

Prizonieri ai umbrelor

O carte a eroismului existenţial, dezorientat şi tocmai de aceea însetat de dragoste, de „miracolul împlinirii”, ca de o ultimă şansă în demnitatea disperării, o carte bine structurată pe dimensiunile celei de-a doua şanse, care, în fond, nu poate dura mai mult decât o derulare pripită a fazelor lunare, se întrezăreşte, ba se şi desluşeşte în noul roman al prozatoarei Lili Crăciun, „Prizonieri ai umbrelor” (Editura EIKON, 2018). Naraţiunea, aparent simplă, ba chiar *telenovistică* şi cu tuşe discrete de *policier*, umple golurile unei călătorii spre niciunde sau spre o ultimă şansă, între moartea accidentală a „secretarei celei vechi” a miliţiei şi o voită confuzie identitară („Dumneavoastră sunteţi Diana?” / „Contează?”), derulările epice, chiar şi atunci când operează cu fante luminoase asupra unei poveşti de dragoste, desfăşurându-se în acelaşi prizonierat al umbrei, în comun şi omenesc, în banal şi năzuit, ca o tentaţie a evadării, a semnificantului, a înveşnicirii.

„Prizonieri ai umbrelor” nu înseamnă o frescă socială (nici „Călătoria” nu a fost, în ciuda aparenţelor), ci o disperare existenţială, şi aceasta vremelnică (doar cât un timp lunar – şi nu întâmplător femeia se numeşte Diana) şi fragilă ca o construcţie de nisip, al celei în care „fiecare fibră cerea iubire” (p. 69), visând la „miracolul care o putea împlini” (p. 70), într-o „călătorie nouă, plină de neprevăzut… o călătorie spre centrul lumii, dincolo de înţelegere, de raţiune” (p. 87), atunci când nu se mai pot suporta „incertitudinile” (p. 272). Povestea de dragoste Diana – Adrian, când firească şi comună, când eroică în manifestările ambelor personaje, care se vor proteja reciproc, va fi curmată brutal de o crimă determinată de

un banal partaj şi încheiată definitiv de accidentul de circulaţie, în care a murit şi criminala. Nu printr-un act al justiţiei divine, ci prin aceeaşi vânzoleală a umbrelor, care macină totul până la epuizare, până la îmbrâncirea din amintiri şi, deci, din naraţiune, îmbrâncirea aceasta ridicând, în aparenţă, o perdea spre alte şanse în epopeea pământească a prizonieratului umbrelor.

Viaţa care constituie fundalul acestei caligrafii tragice a speranţei în schimbare şi în durabilitate este cea pe care o ştim şi o trăim toţi. Presărată cu dialoguri şi sporovăieli, deci şi cu comunicare, dar şi cu socializare, socializarea fiind, în fond, modul lesnicios de a refuza conştientizarea propriei tragedii existenţiale, o tragedie de lumânări aprinse şi mistuite în plină zi, într-un firesc al irosirii deja de milenii istoricizat. Dialogurile şi sporovăielile, însă, multiplică planurile narative, schiţează sau doar insinuează alte poveşti, alte contururi de umbre în inutil prizonierat, alte închipuiri sau justificări de „împliniri”, de convenită fericire. Romanul e scris frumos, cu nerv, cu un înnăscut simţ al cuvintelor, iar genealogiile afective (Ani, Magda, Diana) diferă frapant, până la violentarea elementelor intrigii, care, în fond, nu sunt decât ale conduitelor umane, mereu altele, mereu altfel trăite, dar ca un amalgam ucigaş de omenesc şi de bestialitate. Atâta vreme cât, pagină cu pagină, viaţa propune o a doua drept ultimă şansă, fără a o întrezări pe a treia, personajele, chiar şi cele care fac eforturi să se conştientizeze, sunt instinctuale, devoratoare şi, tocmai de aceea, atât de familiare fiecăruia dintre noi. Pentru că o trândăvie creştină, caracterizată de compasiunea dezarmantă a lui „*Dumnezeu să-l ierte!* (bombănită) în

acelaşi stil îngheţat" (p. 299), transformă în enigmă existenţială ceea ce „te face să fugi atunci când viaţa te pune în faţa unor întâmplări cumplite" (p. 7), fie ca narator, deci ca făptură umană care practică „penitenţa insomniilor" (p. 7), dar şi ca cititor, care-şi întrezăreşte propriile-i evadări din prizonieratul umbrelor.

Mihai Sultana Vicol

Paradisul damnat

În aceeaşi linie discursivă a unei lirici moderne şi plină de originalitate, dar premeditat reverberată sub aura misticii damnării eseniene, Mihai Sultana Vicol desenează, „răvăşit de-atâta singurătate” (*Ion Trif Pleşa*: 22) şi „cu spaima necuprinsei mele întrebări” (*Mihai Eminescu*: 17), „marea uimire a celor din jur” (*Instantaneu antic*: 65), pe fondul finalului definitiv al unei poveşti de dragoste, devenită cosmică („steaua strălucitoare a destinului meu – *Pagină de jurnal*: 11).

Prin plecarea Zenoviei, mama copiilor lui, în necuprins şi în netimp, falia existenţială se reformulează în lirica lui Mihai Sultana Vicol, devine şi mai imnică, într-o mistică bine potenţată ca spectacol mesianic („O patimă cerească mă ţine / În lanţul prins cu chei de foc / Şi simt asprimea fierului / Cum îmi pătrunde în sânge” – *Iov îndrăgostit*: 51), în care poeţii din lumea irepetabilă a poeziei vestesc, prin propria lor existenţă, conturile sfinţeniei din eternitatea presupusă şi năzuită (*Deschise îmi sunt porţile* cerului: 83).

În fond, raiul nu poate fi altceva decât Poezia („Poezia-i aţine calea” – *Ion Trif Pleşa*: 22), dar Poezia în care redevenim silabe, litere, semne de punctuaţie sau poate că nici măcar atât, după înfăţişarea „La tribunalul inchizitorial al adevărului” (*Spital II*: 30), în care constatăm / constata-vom că „Niciodată nu te-ai întrebat / De ce baţi mătănii în biserici / Când de fapt rugăciunile tale / Nu-s ascultate de Dumnezeu” (*Moartea îmi spune*: 32). Nimic blasfemic în această retorică, Poezia fiind, în fond, respiraţia lui Dumnezeu, care îşi caută şi îşi află întrupări, ca să se prelingă „umbre alunecând fantomatic”

(*Spital*: 33) în filele timpului din degetele damnaţilor la înhăruire, iar această bine chibzuită suprapunere de existenţial şi de mistic, de „spital" şi de „lumină", dă amplitudine şi profunzime trăirilor, chiar dacă „ne leagă cu lanţuri de lut" (*Remember*: 35) sau cu „aprige zile de foc" (*Fost-am*: 36), pe un fundal al vremelniciei în care „Dinspre ceruri răzbate o tăinuită iarnă / Apusul se năruie în gemete de greieri / Vântul e numai mânie" (*Scrisoare (2)*: 37).

Dimensiunea dumnezeiască şi pământească a făpturii umane află inspirate figurative alegorice şi în noua carte de poezie a lui Mihai Sultana Vicol. „Am străbătut uitarea până la rădăcină / Şi am văzut cum sângerează vârsta" (*Am străbătut uitarea*: 38) sau „Oraşul îmi învăţase versurile recitate statuilor / Oamenii mă priveau cu nedumerire, cu silă" (*Biografia unui poet damnat*: 39) sau „Am cunoscut rugul şi am simţit / Flăcările până în adâncul durerii" (*Galileo Galilei*: 47) reprezintă exemple de astfel de simetrii, foarte rar de antiteze, reprezintă „literele numelui… pe ruinele paradisului damnat" (*Paradisul damnat*: 56). De ce damnat? Pentru că „Eu sunt adâncul cerului / Care se prăbuşeşte în universul tău" (*Poem de dragoste (6)*: 59) sau pentru că, atunci când trăieşti mult prea intens fragmentul de cântec numit viaţă, „durerea-i confesiune, spaimă şi chin" (*Noiembrie nu-i paşnic cu amurgul*: 85)?

Există o construcţie dramatică în lirica lui Mihai Sultana Vicol, o reprezentare aproape scenică, deci în parte jucată meşteşugit în faţa spectatorilor; dar poezia lui, şi în această nouă plachetă, „e ca şi visul de-o clipă-n

împlinire” (*Poem de dragoste*: 13), atunci când „întunericul e numai vrajbă” (*Scrisoare*: 29), iar destinul liric, de care, fără îndoială, Mihai Sultana Vicol are parte, confirmă, încă o dată, că el a „rămas poet din răsărit de soare până-n apus” (*Biografia unui poet damnat*: 39). De unde şi fireasca şi necesara concluzie că „paradisul damnat” a fost, este şi va rămâne veşnic doar Poezia.

Vicol, Mihai Sultana, *Paradisul damnat*, Editura *Opera Magna*, Iaşi 2019

Mădălina Boca

Trei flăcări şi o speranţă

O carte vestitoare de geniu, ***Trei flăcări şi o speranţă***, de Mădălina Boca, se va lansa în curând, de către Centrul Cultural „Bucovina”, cu intenţia declarată de a-i saluta apariţia drept una dintre zilele fundamentale ale scrisului bucovinean. Mădălina Boca, un martir al soartei, cu şase operaţii dificile şi cu două cărţi de proză scurtă până la 16 anişori, este o adevărată eroină, care şi-a elaborat o filosofie de viaţă remarcabilă, în care credinţa, scrisul şi muzica la pian reprezintă nu doar terapii subiective, ci mai ales dimensiuni şi repere ale Căii pe care şi-a desluşit-o şi pe care o schiţează, cu o incredibilă maturitate şi în prefaţa noii sale cărţi:

*

„Există un moment, în viaţa fiecăruia dintre noi, când începem să cugetăm asupra sensului existenţial. Uneori, din dorinţa de a afla „adevărul”, alteori datorită sentimentului de apartenenţă, ce se intensifică odată cu trecerea timpului, sau din teama de necunoscut… Astfel se generează adevărate schimbări interioare, prin răspunsurile întrebărilor sau doar prin întrebările pe care ni le punem. Aceste întrebări reprezintă încercarea de a porni mecanismul conştiinţei creştine.

Acest volum a dat viaţă unui buchet de cinci povestioare, ce întruchipează mai multe atitudini şi trăiri. Am încercat să răspund mai multor întrebări tipice pentru un adolescent ce încearcă să îl descopere pe Dumnezeu şi nu numai. Reprezintă o călătorie prin viaţă, cu sentimente inedite. Momente de fericire şi de tristeţe. Momente în care se îndeplinesc dorinţe şi în care se sfărâmă vise. Un

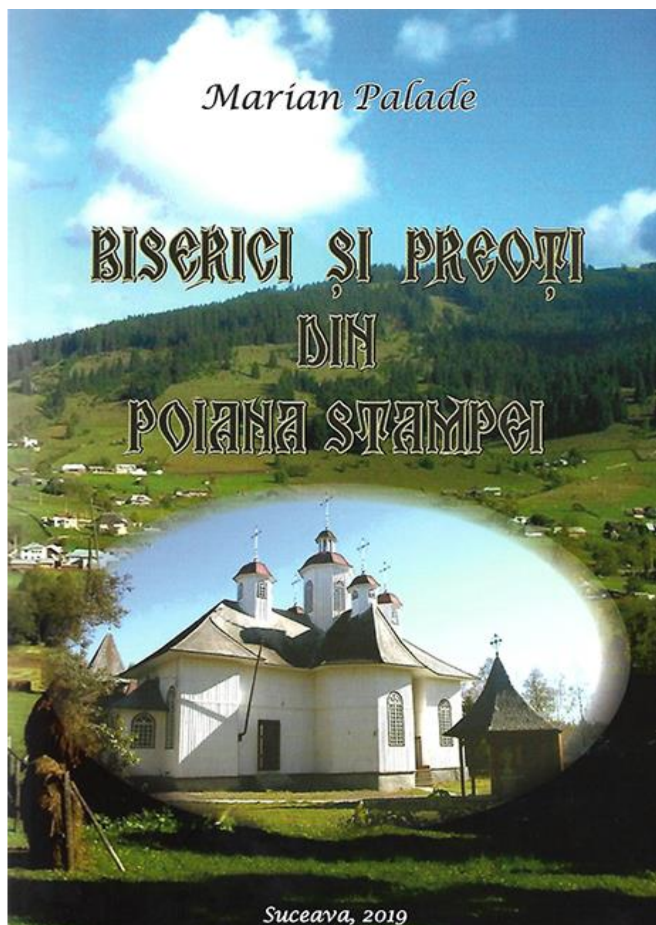
amalgam de simţiri reale, ce sunt puse pe seama unor personaje. Povestioara „Trei flăcări şi o speranţă” este trunchiul unui copac, ale cărui ramuri sunt celelalte patru povestioare. Rădăcina acesteia este o întâmplare reală… Veţi descoperi răspunsurile unor întrebări precum: Nu sunt eu creştin? De ce mi s-a întâmplat mie? Un vis poate deveni realitate, dacă îţi doreşti cu adevărat?

Răspunsurile sunt asemeni unui trandafir, aşa cum, până să ajungi să-i poţi simţi mireasma vie, este posibil să te înţepi. Unele răspunsuri pot lua naştere după propria experienţă, iar altele sunt exacte, fără loc de interpretări.

Nu aş putea să închei această relatare, fără a mulţumi tuturor celor care mi-au fost şi îmi sunt alături şi m-au susţinut pentru a putea continua drumul început.

Mădălina BOCA”.

Marian Palade

Biserici şi preoţi
din Poiana Stampei

Un remarcabil compozitor, dirijor şi profesor de muzică sucevean, bucureşteanul Marian Palade, surprinde cu o lucrare monografică inedită, „Biserici şi preoţi din Poiana Stampei” (ROF, Suceava 2019), excelent lucrată şi prin documentare, şi prin frumuseţea frazării. Folosindu-se de numeroase „izvoare arhivistice”, unele reproduse şi în facsimil, de reviste şi gazete bucovinene vechi, precum şi de „lucrări generale de specialitate”, Marian Palade, interesat, în primul rând, de viaţa spirituală a satelor munteneşti în care îşi are rădăcinile soţia sa, doamna Veturia, izbuteşte o exhaustivă recuperare de memorie a satelor care nu existau înainte de construirea Şoselei Franciscane, începută în 1783 („Marele împărat Iosif a fost acela care a pus să se construiască, în anul 1783, o şosea, care, pornind din satul Prundul Bârgăului, în comitatul Doboka, dă posibilitatea călătorului ce merge, din Transilvania, în Bucovina, să facă, într-o singură zi, un drum pentru care îi trebuiau, înainte, şase zile” [1]), „la care au contribuit băştinaşii, cu munca şi cu cărăuşia, fără de nici o despăgubire”, o şosea minunată, terminată în 1784, după cum precizează o ştire din gazetele franţuzeşti[2], şi numită, după numele celui care a inaugurat-o, „Şoseaua Franciscană”[3]. Satele Poiana Stampei şi, deci şi bisericile, au apărut mult mai târziu, în 1920, de pildă, „Poiana Stampei, prima localitate din Bucovina, (era) formată numai dintr-o casă de poştă şi dintr-o cazarmă mică”[4]. Cunoscând bine istoria locurilor, Marian Palade include, în monografia sa, largi segmente de istorie a localităţii şi bisericii din Dorna Candreni, în atenanţa căreia va intra, mult mai târziu, şi Poiana Stampei, şi celelalte sate din componenţa comunei de mai

târziu, formate prin concentrări pe răsfirări propice desfăşurării unei vieţi comunitare munteneşti.

Cartea în sine a fost lucrată pe identităţi preoţeşti, multe din ele neştiute nici măcar de cei care au slujit, ulterior, la acelaşi altar, după principiul „omului care sfinţeşte locul”, iar demersul acesta recuperator a fost condiţionat de ani întregi, petrecuţi în sălile de lectură ale arhivelor Direcţiei Judeţene a Arhivelor Naţionale din Suceava şi ale Arhivei parohiei Poiana Stampei sau a Fondului Documentar „Bucovina”, ca să nu mai vorbim de zecile de cărţi care i-au trecut prin faţa ochilor, începând cu „Monografia comunei Poiana Stampei”, de Paraschiva şi Ioan Abutnăriţei. Aici, în domeniul lucrărilor de specialitate, care vizează comunitatea sătească, pot fi întâlnite unele erori deja clasicizate, care ţin de document scăpat din vedere, dar în esenţa temei de cercetare, pe care şi-a propus-o Marian Palade, adică istoricul vieţii religioase din Poiana Stampei, cu fundament în cea a Dornei Candreni, monografia străluceşte prin atotcuprinzător şi prin talentul narativ al autorului, care izbuteşte o lucrare ştiinţifică ireproşabilă, dar accesibilă, frumos scrisă şi, tocmai de aceea, cu şansa de a plăcea oricărui cititor.

Şi, astfel, Marian Palade se înscrie, cu depline îndreptăţiri, în lista marilor autori bucovineni care s-au ocupat de istoria vieţii spirituale a românilor din aceste străvechi ţinuturi moldave, precum Dimitrie Dan; Simeon Florea Marian, Simeon Reli, Em. Grigorovitza etc.

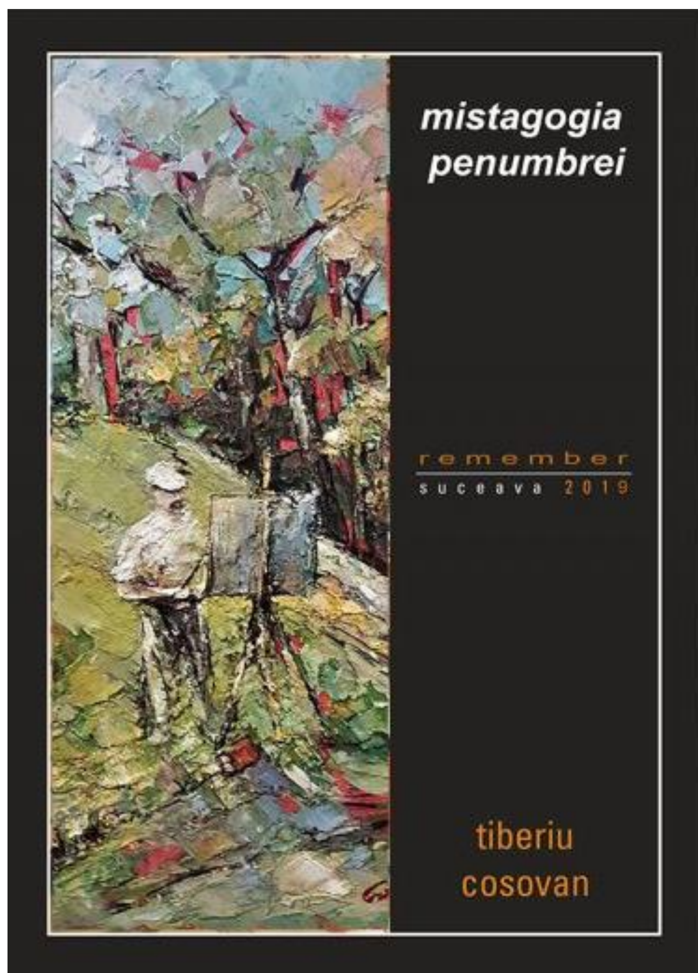
[1] Rohrer, Joseph, *Relatarea călătoriei prin Moldova şi Bucovina*, Academia Română, *Călători străini despre Țările Române*, Serie nouă, Vol. I (1801-1821), București 2004, pp. 155, 156

[2] „Din Transilvania, 10 mai 1784. Şoseaua principală, începută, anul trecut, de la Bordo (Bârgău – n. n.), din acest principat, până la Dorna, în Bucovina, este aproape gata: 1.000 de muncitori şi un regiment de valahi au lucrat zilnic" – cf. *Gazette de France*, 15 iunie 1784, p. 196

[3] „Francisc I (Iosef, Karl, mai înainte, ca împărat al Germaniei, Francisc II), Împărat al Austriei, crai Ungariei, Boemiei, Galiţiei, Lodomeriei, Lombardo-Veneţiei &, Arhiduce de Austria &, a fost fiul Împăratului Leopold II şi al soţiei sale, Maria Luiza (fiica Craiului Karol III de Hispania). S-a născut în 12 februarie 1768. După moartea părintelui său, la 1 martie 1792, a intrat în stăpânirea tuturor ţărilor austriece, s-a încoronat, în 6 iunie 1792, Crai Ungariei, la 7 iunie, s-a ales Împărat Germaniei şi la 14 iunie, s-a şi încoronat. După ce (18 mai 1804) se înălţase Franţa la rang de Împărăţie, Francisc, prin proclamaţia din 7 decembrie 1804, s-a declarat Împărat al Austriei. După întrunirea confederaţiei renane, a depus el coroana şi ocârmuirea Împărăţiei germane, în 6 august 1806" – cf. *Icoana lumei*, Iaşi, 1841, pp. 49-51

[4] Schmidl, Adolf, *Călători*, XIX, III, pp. 291, 292

Tiberiu Cosovan

Recuperator de clipite

Astăzi s-a născut recuperatorul de clipite. Astfel i-au cântat ursitoarele, în 12 noiembrie 1954, să tot adune clipite, pe care să le lustruiască frumos şi să le depună în rafturile memoriei, ca să le poată pipăi cu nesaţ lumina veşniciei. Clipite care meritau trăite, clipitele din veşniciile altora, din necuprinsul operelor scrise, pictate, dăltuite sau cântate ale Sucevei, care vor răzbi „Prin labirintul penumbrelor” spre aura cosmică a împlinirilor omeneşti.

În urmă cu vreun an, cu o zi înainte de a păşi în veşnicie, mă sunase. Avea lângă el, pe un pat de spital, un exemplar al cărţii la care trudise cale de o viaţă şi se simţea fericit, deşi amuşinau prin jurul său umbrele şi penumbrele. Un alt exemplar poposea, pieziş, pe masa mea de lucru, iar noi discutam despre proiecte pe termen mediu. Speram să le împlinim împreună, să conturăm împreună „Mistagogia penumbrei”, carte gândită de el în două părţi, prima închinată unor „Amintiri retro-nostalgice din Suceava de altădată”, iar cealaltă, ca întotdeauna, semenilor săi creatori din Suceava, drept „Exerciţii de memorie retro-nostalgice”. Îi propusesem să ilustrăm viitoarea carte cu „caligrafii sentimentale”. Vă mai amintiţi expoziţia lui Tiberiu Cosovan, prima lui expoziţie de autor, „Suceava, caligrafii sentimentale”?

Scrisesem, atunci, în „Monitorul de Suceava” (ediția nr. 228 din 29 septembrie 2012), ziarul care îl înnobilase şi pe care el îl înnobilase: „Bun cunoscător al tradiţiilor culturale bucovinene, jurnalistul Tiberiu Cosovan pare să se fi despovărat de consacrata-i

enigmatică timiditate, propunând publicului sucevean, şi datorită presiunilor exercitate de Radu Bercea, de Mihai Pânzaru-PIM şi de subsemnatul, o primă expoziţie personală, „Suceava, caligrafii sentimentale”, pe care am şi avut onoarea de a o viziona cel dintâi, la domiciliul neaşteptatului şi, tot în aparenţă, insolitului artist plastic.

Luminozitatea incredibilă a lucrărilor în alb-negru. Şi în domeniul creaţiei, ca şi în presa culturală, Tiberiu Cosovan a optat pentru o tradiţie bucovineană, dar a graficii, respectiv cea a linogravurii, tradiţie exemplar încetăţenită de Rudd Rybiczka, Leon Kopelmann, Eusebiu Lipeţchi şi Vladimir Milici, linogravurile lui Tiberiu Cosovan fiind cumva înrudite cu cele lucrate, odinioară, de Rudd Rybiczka (acest „Albrecht Durer al Bucovinei”, cum i s-a spus, în toamna anului 1937, după un itinerariu expoziţional în Bucureşti, Breslau, Stuttgart, Singen, plus alte şase mari oraşe din Germania), înrudirea ţinând de luminozitatea incredibilă a lucrărilor în alb-negru, de eleganţa şi sugestivitatea liniilor, de rezolvarea spectaculoasă şi inedită a simbolisticii detaliilor.

Iar dacă Rybiczka, prietenul de căpătâi, de minte şi suflet al lui Mircea Streinul şi ilustratorul tuturor cărţilor lui şi, simultan, ale celor mai mulţi dintre „iconari”, ajunsese să trăiască din linogravură, Tiberiu Cosovan de-abia acum se îndreptăţeşte la a fi râvnit ca ilustrator şi, eventual, ca autor de coperte de carte, lirismul caligrafiilor lui sentimentale, dar şi profund mărturisitoare, acoperind o largă suprafaţă a recuvântării lirice sau epico-istorice.

În gravurile lui şi negrul devine luminos şi consistent în aură. Extrem de interesante şi de inspirate mi s-au părut a fi, în opera lui Tiberiu Cosovan, valorificările de planuri, adică alternanţele de alb-negru ale unor fundaluri, metodă prin care artistul redimensionează şi în plan fizic, dar şi în cel metaforic, exploatând la maximum dubla luminozitate, pentru că, în gravurile lui şi negrul devine luminos şi consistent în aură, deşi însăşi tematica vremurilor sucevene de ieri şi de astăzi, pe care o abordează în mod firesc şi aşteptat, emană, la rândul ei, o dublă luminozitate.

Fără îndoială că prima expoziţie personală a lui Tiberiu Cosovan, pe care am simţit nevoia să o salut şi să o găzduiesc într-o dublă lansare de carte, va deschide larg uşile spre o lume în care el există din totdeauna, dar în care abia acum ne invită şi pe noi".

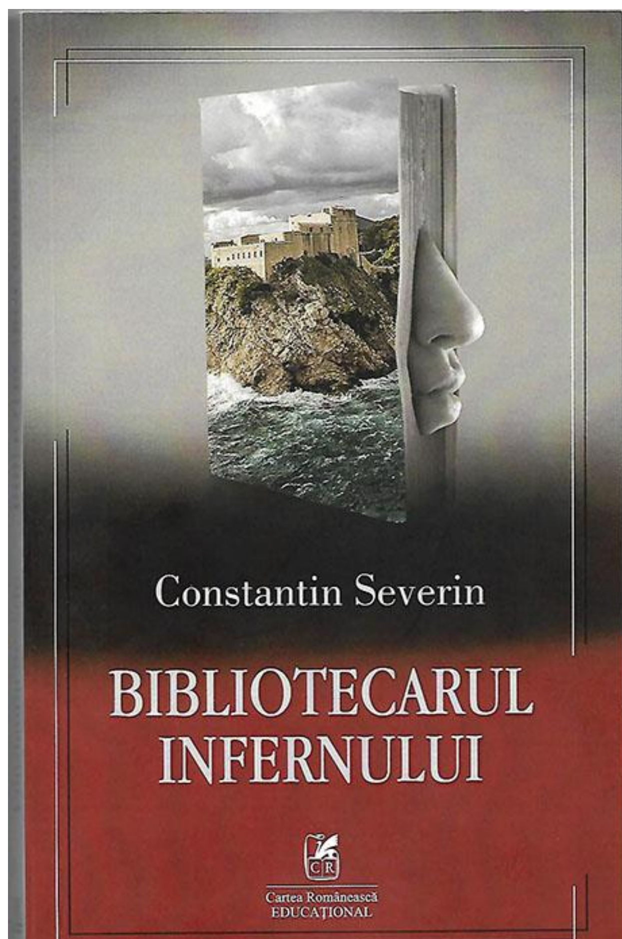
Lansasem, atunci, „Povestea aşezărilor bucovinene", volumul III, şi „Etnii bucovinene", de Dimitrie Dan, drept volumul IV al poveştii, din solidaritate, din nevoia de a-i fi alături, iar poetul Roman Istrati rămăsese impresionat şi el de luminozitatea incredibilă în alb şi negru ale unei expoziţii de linogravură pe care, până atunci, doar Radu Bercea şi cu mine o mai văzuseră, pentru că o şi provocaseră. Tibi Cosovan avea nevoie de o confirmare, pentru a păşi în templul artelor plastice, pe care îl slujise atât de destoinic, vreme de o viaţă, cu emoţii cât de cât ostoite.

Astăzi, conform plănuirilor pe termen mediu, Tiberiu Cosovan trebuia să lanseze „Mistagogia

penumbrei”, iar în 12 noiembrie 2020, o altă carte, cu titlu încă neconvenit, dar care să adune, între două coperte, toate mărturiile presei vechi bucovinene, adunate de Tiberiu Cosovan în ultimii ani şi presurate în lumină prin aceleaşi generoase pagini ale „Monitorului de Suceava”. Dar nu s-a putut, pentru că un decident judeţean s-a pus împotrivă şi în amânare. Să i se pară că există, că înseamnă ceva, altceva decât penumbra pâcloasă ursită drept brânzar la vremea ursirilor, cea în care Trecutul, Prezentul şi Viitorul se întâlnesc, „pentru o foarte singură dată” – vorba lui Nichita, ca să decidă viaţa unui om (cele trei ursitoare asta sunt).

Aşa se face, dragă Tibi, că ieri, cu tine sub braţ, am pornit prin târgul Sucevei, pentru a căuta un loc de închinare. Nu-ţi fă probleme, cartea ta o să apară, aşa cum o să apară şi cealaltă, în 2020, dacă va fi să mai rămân pe picioare. Iniţial şi instinctual, am vrut să-ţi public „Mistagogia penumbrei”, astăzi, în variantă electronică, dar m-am răzgândit după aceea, pentru că, la nevoie, voi face o chetă publică şi tot îţi voi tipări cărţile, ca să le pot aşeza în rafturile memoriei. Mai ţii minte biroul nostru, lambrisat cu lemn proaspăt de brad? Nu mai există lemnul, pentru că ăla, decidentul judeţean, tocmai l-a înlocuit cu glaspapir, iar gresia poroasă şi parchetul, cu gresie lunecoasă mai dihai decât politica. De asta nu sunt bani pentru cărţi, nici măcar pentru pururea prospeţimea luminoasă din sufletul şi din cărţile tale, din pricina priorităţilor politice. Dar, deocamdată, dragă Tibi, trebuie să-ţi aflu un loc de popas. Şi nu cred să existe altul mai potrivit decât Fondul Documentar „Bucovina” al Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera”.

Constantin Severin

Bibliotecarul Infernului

O carte apărută de sărbători „o veritabilă apocalipsă a cuvintelor şi a învăţăturilor secrete, pe care ar fi trebuit să le păstrez cu sfinţenie" (p. 231) fiecare generaţiei în parte, *Biblioteca Infernului*, de Constantin Severin (Cartea Românească Educaţional, Iaşi 2019), confirmă, ba chiar întrece cu mult elogioasele aşteptări ale excelentului recenzor Paul Gorban, formulate şi publicate pe coperta finală: „Prozator profund, cu o imagistică bogată, cu o tehnică proaspătă care stârneşte interesul lecturii, Constantin Severin aduce în faţa lectorilor săi o poveste captivată, în care pe putem regăsi fiecare. Obsesiile culturale, cele carnale, cele sociale, precum şi cele mentale ale personajului principal ne fac să trăim cu intensitate fiecare pagină a acestei cărţi, cu atât mai mult cu cât ai mereu senzaţia că din cititor poţi deveni treptat un personaj al romanului. *Bibliotecarul Infernului* este una dintre cele mai tulburătoare cărţi scrisă în ultimii ani în România, iar asta nu face decât să recunoaştem vocaţia autentică a lui Constantin Severin, prozator, poet şi artist vizual pe care istoria literară nu îl mai poate ignora".

„Răsfoind clipele precum filele unui incunabul rar"

Prin cea mai recentă operă a sa, Constantin Severin probează nai mult decât convingător faptul că „o carte poate deveni uneori un mesager al destinului, îţi poate arăta o cale pe care poţi traversa miezul de foc al unui vis, oricât de îndrăzneţ" (p. 14), deşi, în tentativa lui iniţiatică, întâmplător sau nu definită de Empedocles din Agrigent, printr-o frază-motto, de frontierele astrale ale

cunoaşterii („Dublă e naşterea celor de mor, şi dublă pieirea”), frază de la care Constantin Severin o preia drept sinteză axiomatică a parabolei Ada Kaleh şi, desigur, a bibliotecii uitate sau ignorate şi, tocmai de aceea „a Diavolului” sau „a Infernului”, nu concretizează nimic păcătos, ci sacralitatea dumnezeiască a cunoaşterii, ignorată de fiecare dintre noi, deşi se află la îndemâna oricui, cu „cheile” la vedere.

Parabola Ada Kaleh sau a Bibliotecii, ingenios formulată într-o cuprindere atemporală şi a-spaţială, este cea în care se porneşte de la „o insulă jupuită de vie de memorie (…) o insulă care trece, cu imensa ei zestre de invizibil, dintr-un trup de femeie în altul, se naşte din ele şi le naşte *in aeternum*” (p. 289), o insulă „cheie către lumile din interiorul tău (care) se găseşte doar în interiorul tău” (p. 239) şi parabolă a creaţiei scufundate în uitare, în condiţiile în care „orice carte e o insulă de cuvinte, o formă pură şi închisă în care simţi uneori briza atemporalului” (p. 267), dar fără a respecta întru totul reperele rigide ale istoriei mărturisite, ci simbolizând, mai curând, dar tot parabolic, povestea vieţii interioare a autorului, o viaţă care înţelege că „dincolo de frumuseţe şi de nefrumuseţe, de bine şi de rău, de rostit şi de nerostit, ne aşteaptă Sufletul însuşi, simplu, gol de toate” (p. 32), pentru că autorul, artist plenar al Europei contemporane şi, tocmai de aceea, „administrator fantomatic al Bibliotecii Diavolului, răsfoind clipele precum filele unui incunabul rar” (p. 264), resimte „extrem de dureros povara timpului” (p. 265) şi, tocmai de aceea, aşa cum singur mărturiseşte, „în viaţă” nu a făcut decât să caute esenţa fiinţei sale, „sâmburele

atemporal aflat în consonanţă cu muzica sferelor" (p. 264).

„Stare de graţie în care te identifici practic cu Dumnezeu"

Parabola Biblioteca Infernului este, de fapt, parabola iniţierii, în care orice carte şi nu doar incunabulul, folosit drept simbol, este „îngerul, unicul nostru prieten dinainte şi de după viaţă" (p. 24), pentru că fiecare carte sau incunabul „îţi oferă arta de a intra, în anumite momente privilegiate, într-o stare de graţie în care te identifici practic cu Dumnezeu. Asta înseamnă, printre altele, să ai acces la întreaga cunoaştere" (p. 12), pentru că fiecare „tom îmi oferea arta de a intra, în anumite momente privilegiate, într-o stare de graţie în care mă identificam cu Dumnezeu. Asta însemna, printre altele, că aveam acces la întreaga cunoaştere" (pp. 267, 268).

Dorindu-şi măcar să întrezărească sensurile „prăpastiei spre care ne îmbulzim în ceea ce numim viaţă" (p. 23), Constantin Severin, valorificând un impresionant depozit de memorie, pe care obişnuim să-l numim erudiţie, adoptă „autoflagelarea onestă şi crudă a cuvintelor, biciul gândurilor cu care îmi zgândăresc, *ca să-l văd* (…) orgoliul rănit de propria-mi impotenţă de a crea ceva" (p. 31) şi se presură pe sine, aidoma nisipului, în toate personajele cărţii sale, inclusiv în cele fabuloase, precum Carravaggio, Shakespeare şi „*Doamna Neagră* din sonetele sale" (p. 11), adeseori cu trimiteri de

proroc ancestral şi spre scrierile sale, inclusiv la poemul „Oraşul Alchimic” (p. 14), publicat în 2003, despre care vorbeşte un personaj de la începutul secolului al XVIII, care l-ar fi copiat, deşi nu cunoştea limba română, în limba lui, pentru că „în perioada în care mintea ta se uneşte cu cea a lui Dumnezeu, înţelegi toate limbile”, drept consecinţă a faptului că „adevărul e o artă inaccesibilă (doar) omului comun” (p. 14).

„Atunci când cântecul cântă singur, fără trudă”

În unicitatea lui de creator, rătăcit prin universul cenuşiu al „omului comun”, Constantin Severin, cu „oasele sufletului tot mai durute” – splendidă intruziune lirică într-o aforistică reverberare a înţeleptei lui naraţiuni, în care opinează că „niciodată nu e prea târziu, doar că drumul de întors e tot mai lung şi oasele sufletului tot mai durute” (p. 23), înţelege pe deplin pitagorica definiţie a misticii muzicale, pe care o consacră parabolei Ada Kaleh, cu convingerea că „orice insulă scufundată poate fi regăsită în muzica universului” (p. 8) că „orice ştiinţă se află inclusă în muzică”, „citatul său favorit” dintr-un incunabul al lui Cornelius Agrippa (p. 9), concluzionând aproape tragic, dacă nu ar fi tumult existenţial, deci „nevoie sufletească şi organică de frumosul pe care voi, artiştii, ştiţi să-l coborâţi pe lume” (p. 31): „Eu, fără muzică, nu pot să trăiesc” (p. 286). Pentru că, „atunci când cântecul cântă singur, fără trudă” (p. 34), arta „respiră o incredibilă tinereţe”, iar cartea lui „va răspândi ca o molimă arta de a rămâne un adolescent

perpetuu, un vagabond rătăcind prin vămile Absolutului, dar mai ales arta de a regăsi acel drum de suflet” (p. 33).

„O insulă de cuvinte, pietrificată în stomacul cosmicului”

Ca naraţiune, deci ca epic excelent construit, cartea lui Constantin Severin dezvăluie „secrete” din viaţa reală a iniţiaţilor, cale de trei veacuri, desfăşurare prin Italia, prin Balcani, prin marile capitale ale lumii, printr-o Suceava natală altfel trăită, dar fără a-şi asuma calităţile de „spadasini neîntrecuţi” sau de „iniţiaţi martiri” ai personajelor exponenţiale, care populează adevărate „universuri paralele”, ci iniţiindu-se, prin repetate treceri ale fisurilor, ale faliilor timpului, permise şi înlesnite doar de Bibliotecă, de coborârea „în Împărăţia Întunericului, pe care trebuia să o iau în primire”, „un adăpost subteran, în care trebuia să trăiesc pentru o perioadă de timp nedeterminată”, în care „totul era învăluit într-o lumină de un albastru profund şi transparent” (p. 158) şi în care doar „o inimă frântă e mai deschisă la întâlnirea cu miracolul” (p. 132), deci cu îndumnezeirea prin cunoaştere. Uneori, Constantin Severin încearcă perspective şi înspre sinele biografic, Nini, vorbind şi despre neamurile şi despre familia lui, dar într-o fixaţie ereditară şi monografică înţelept construită, care dau simultaneitate, de pildă, legendarilor Cavaleri de Malta şi martirilor tovarăşi de luptă ai patriotului Motrescu, despre care Constantin Severin a scris şi publicat cândva, în „România liberă”, o atotcuprinzătoare relatare, un adevărat filon epic de

roman istoric. De altfel, dimensiunile mitice şi istorice ale personajelor reale ale cărţii, devin, în *Biblioteca Infernului*, „Balada lui Iorgu Iorgovan”, pe care Constantin Severin o aude, cântată de nişte ţigani, şi nu o mai uită niciodată, cântând-o oriunde are o ocazia imaginată să o facă. Fără citări din străvechiul cântec al „titanului Iorgovan”, deci colind – după confirmarea lui Strabon, ci doar ca parabolă a altor fapte urieşeşti din scufundarea astrală, pentru că, în fond, aşa cum şi recunoaşte autorul, în ultima frază a cărţii sale, „nici o întâmplare nu poate fi povestită fără riscul de a nărui realul într-o insulă de cuvinte, pietrificată în stomacul cosmicului” (p. 289).

Din „gândirea filtrată a unor adevăraţi artişti”

Biblioteca Infernului, roman inconfundabil al literaturii mondiale, deşi, la o privire pripită, poate sugera influenţe din „Codul lui Da Vinci”, înseamnă, probabil, pentru creaţia în proză a lui Constantin Severin ceea ce însemna, în lirica lui, „Oraşul Alchimic”, adică nu doar un vis, ci şi o împlinire deplină, înseamnă „a trăi întru adevăr şi mituri sfinte”, o stare de graţie în care „Întru e mai mult decât identitate” (p. 31), înseamnă, în palierele creaţiei, „cu câte o viaţă cu fiecare carte” (p. 32), înscriindu-se, firesc şi decisiv, „între spaţiile fizice ale timpului în care trăim”, drept un exemplu din „gândirea filtrată a unor adevăraţi artişti” (p. 285). În fond, creatorul sucevean Constantin Severin este un adevărat artist, iar *Biblioteca Infernului* îi consacră deja consolidatul lui statut, obligându-ne să-i reevaluăm, din

această insolită perspectivă realitate-mit şi întreaga lui creaţie plastică, în care, până acum, eu, de pildă, îi desluşeam doar poezia, nu şi răsfrângerea dumnezeiască prin faliile timpului.

Constantin Papuc

Constantin Papuc

Deocamdată

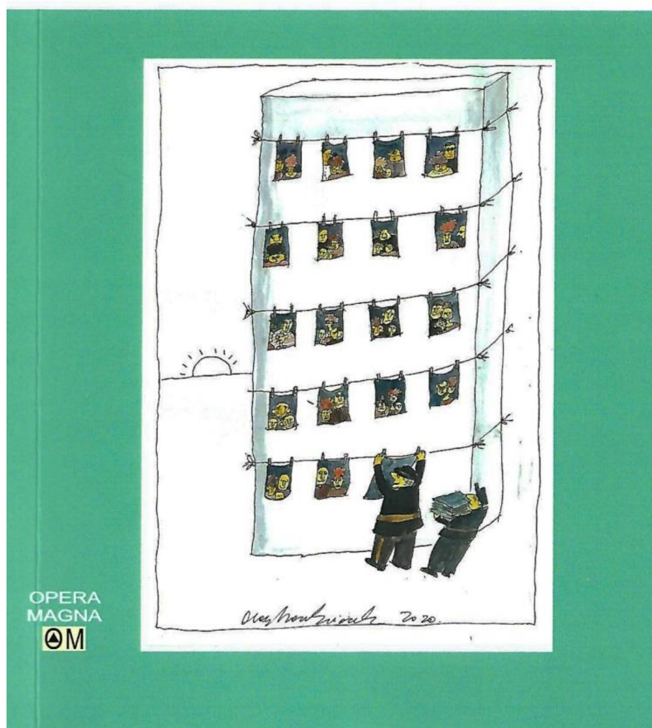
Deocamdată

Un mucalit incorigibil, cu premii pentru caricatură dobândite la Zaporojye (Ucraina), Gura Humorului (România), Margate (Anglia) Legnica (Polonia), Cuneo (Italia) şi cu desene satirice răspândite prin întreaga lume expoziţională, cu expoziţii personale la Suceava, Londra, Iaşi, Sydney, Cambera, deocamdată revinde în atenţia lumii cu „Deocamdată”, un album de caricatură, publicat, în condiţii excepţionale, la Editura „CreArt” din Iaşi, 2020, prin care Constantin Papuc îşi eşalonează o parte a vieţii lui creatoare (2005-2020). Într-o scurtă prefaţă, Mihai Boacă semnala aproape axiomatic faptul că „un volum de caricatură este o victorie a spiritului, a tenacităţii, a credinţei că avem ceva de spus, şi, ca un corolar, o victorie raportându-ne la noi înşine”. Iar Constantin Papuc îşi explică, olograf, ideea noii lui cărţi: „După ce ani de-a rândul am muncit şi a fost cât pe ce să făurim societatea socialistă multilateral dezvoltată, brusc, ei au schimbat macazul şi ne-au propus ceva cu totul şi cu totul original, ajungând cam în acest stadiu, DEOCAMDATĂ!”.

Desenele lui Constantin Papuc sunt tot atâtea filipice, care-i vizează pe „ei”, cei ce „au schimbat macazul”, începând de la tâlharii de pe copertă, care nu sunt bieţi meseriaşi ai şperaclului, ci politicieni, care au palate care i-au costat „doar doi ani de puşcărie” şi promit „lucrul bine făcut” pentru a ne obişnui cu „merge şi aşa”, într-o ţară în care domină şi îşi face de cap prostia agresivă şi nesimţită, rareori aflându-se cât un „cioban”, care să se mulţumească doar cu rosturile lui: „Aş putea să fiu prim-ministru, da’ nu vreau”. Desenele lui Constantin Papuc râd-plâng o ţară a eroismului bagatelizat, în care

„tot ce-aţi apărat… s-a vândut” şi în care integritatea este persiflată băşcălios: „N-are nici măcar dosar penal, da’ vrea să candideze!!!”. O Românie plină de grotesc se dezvăluie din peniţa lui Constantin Papuc şi se poate desluşi în textele mucalite, care fac parte din întregul satiric, dar şi dintr-o lehamite generală şi generalizată a românilor faţă de realităţile care îi domină şi îi irosesc. Şi-atunci, ca răsfoitori ai albumului, râdem, ici şi acolo, semn că, vorba lui Romulus Vulpescu, nouă nici măcar plânsul nu ne-a mai rămas.

Doru Olaş

Covid 19. Iubiri

Arhitect vizionar, care iese biruitor din matricea timpului său, dar şi caricaturist inspirat, cu o puzderie de premii naţionale şi internaţionale, suceveanul Doru Olaş scoate, la Editura „Opera Magna”, Iaşi 2020, o aparentă „trăsnaie” editorială, „Covid 19. Iubiri”, în care alternează poeme de dragoste, cu rădăcini stilistice şi discursive în „Cântarea Cântărilor”, şi caricaturi „de text”, care surprind şi ironizează discret mentalităţi şi animozităţi sociale, pe fondul unei prefăcătorii generale de-a înţelepciunea, deci de parvenire individuală prin dominarea celorlalţi cu regulile infailibile ale propriei inculturi. În general, textele caricaturilor se bazează pe jocuri de cuvinte, de genul „Dragă, cu pandemia asta am rămas covidă!”, „Dragă, vara asta se poartă Covid 19, dar la tenul tău cred că ar merge un Covid 20” sau „Dragă, stai şi tu în casă căci cu pandemia asta cine o să-ţi mai vină la înmormântare?”. Există, desigur, şi caricaturi fără cuvinte despre manipulare şi „orbirea” – „ţine-ţi gura” la vot, candidaţii pitindu-şi chipurile sub măşti, masca (botniţa) însemnând o spectaculoasă confundare cu poporul, şi nicidecum întoarcere.

În versuri, Doru Olaş este „lumina sărutului rămasă-n tine”, deci „măsura jumătăţilor”, „lăsând în urmă vechile metehne”, deci un zugrav al lăuntrului şovăielnic („umbra mea rămasă-n tine” sau „prezentul visului din vis”), este un rătăcitor biblic, şoptindu-şi lamentaţiile cu seriozitate: „Mă sculptez, michelangic, în faţă, / păstrând urme vii, păstrate în piatră. / Îndrept tăişul coarnelor aspre, / În singurul corn, inorog, / în singurul loc de piatră, / unde, în urme de pete de fată, / apar michelangiceuri sculptate. / Nu mai sculptez michelangic

în piatră, căci răspunsul, sculptat de mine, / este sculptură în om, ce lasă pete în destine”.

Dotat cu puterea tainică de a „răstigni sărutu-n ceară” şi purtând stigmatul de a fi „muşcat de somnul / de după naşteri”, arhitectul şi caricaturistul Doru Olaş se lasă ademenit de poezie şi se caţără „răsturnând, din cer, / iubirea, ce-ntr-o viaţă întreagă / în răstignire şi-a găsit apel”. Nonconformist şi vizionar, dar înrădăcinat în iubire aidoma arborelui cosmic, şi el cu rădăcinile-n cer, Doru Olaş se răsfaţă cu o carte nonconvenţională, care îl reprezintă şi îl defineşte pe deplin.

Anton Achiţei

Străjer la împărăţia cântecului

După două excelente cărţi de poezie, *Zbor în anotimpuri* (Editura „Plumb”, Bacău 2000) şi *Iscălitura mamei* (Editura Fundaţiei Culturale „Cancicov”, Bacău 2012), Anton Achiţei, „un nume aşezat consistent pe un portativ muzical”, cum îl definea prefaţatorul Daniel Nicolescu, s-a despărţit de vremelnicia acestei lumi printr-o naraţiune memorialistică, *Străjer la Împărăţia cântecului* (Editura „Egal”, Bacău 2019), o naraţiune aflată sub aura duioasă a mamei lui, „Anicuţa lu' Cimpoi”, personaj care, ca şi în versurile lui Anton, însemna o cosmicitate tulburătoare, care-şi scria sufletul pe cer prin copii. „Avea o privire caldă şi luminoasă, ce izvora din ochii strălucitori ca doi luceferi şi negri ca mura coaptă. Ştia să-şi pună barizul pe cap într-un fel cum nu-l mai puneau alte fete şi, cum era ruşinoasă, mereu îi înfloreau bujori pe obrajii albi ca floarea de crin”. Sau, altfel, adică liric spus, mama îşi scria „povestea vieţii / într-o cunună / cu şase flori de sânziene… / Noi eram, mamă, / iscălitura ta”.

Datorită acestei cosmice aure materne, Anton Achiţei există, în viaţă şi în carte, în două universuri distincte, inclusiv prin albumele foto, cel al familiei şi cel al artei, în care a pătruns, odată cu cântecul, şi prin poezie. Ca profesionist al cântecului a prins să se definească în 1970, când a fost angajat, prin concurs, la „Rapsozii Botoşanilor”, iar odată cu el, minunatul „Stejărel de la Guranda”, înregistrat şi la Radio Bucureşti, devenea un adevărat şlagăr al românilor şi aproape o identitate mitică pentru „străjerul cântecului” Anton Achiţei. A urmat o carieră firească pentru un om cu talent înnăscut, încununată cu tipărirea, începând cu

anul 1973, a cântecelor sale, cu distribuirea în „Florin şi Florica”, de Vasile Alecsandri, piesă pusă în scenă de Eugen-Traian Borduşan, dar interzisă de vigilentul şef al propagandei comuniste botoşănene, şi o densă participare la emisiuni radio-tv, participare care-i adusese renumele de „colecţionar de emisiuni” şi de albume muzicale. A cântat alături de numele mari ale folclorului românesc, pe care, în filele sale memorialistice, Anton Achiţei le descrie aidoma unor adevărate zeităţi ale cântecului: Sofia Vicoveanca, Maria Ciobanu, Irina Loghin, Maria Cornescu, Lucreţia Ciobanu, Florica Ungur, Ionela Prodan, Elisabeta Ticuţă, Elena Merişoreanu, Angelica Stoican, Aneta Stan, Florica Bradu, Maria Bararu, neasemuitul Ion Drăgoi, Benone Sinulescu, Ion Dolănescu, Tiberiu Ceia, Nicolae Sabău, Gheorghe Turda, Nelu Bălăşoiu, Nicolae Furdui-Iancu, fraţii Petreuş. Între timp, adică „în anul 1978, am hotărât împreună cu Adela, aleasa inimii mele, să pornim pe drumul vieţii împreună”, o tânără profesoară, iar pentru nunta lor a creat „un cântec special, pentru acest eveniment unic în viaţa noastră”.

Trecând prin mai multe ansambluri artistice profesioniste, Anton Achiţei era „mereu în mişcare”, datorită numeroaselor solicitări de colaborare, inclusiv din partea Maestrului George Sîrbu, care, în 1980, conducea Orchestra „Plaiurile Bistriţei”. „Acest om nu ştia ce înseamnă odihna. Încontinuu scria note muzicale, pregătea premieră după premieră, avea grijă ca soliştii vocali să aibă repertorii valoroase”. La Bacău, Anton Achiţei a stăruit vreme de un deceniu, apoi a plecat, tot ca solist, la Orchestra „Doruleţul” din Buzău, revenind,

curând, la Bacău pentru a fi alături de „marele dirijor şi folclorist George Sîrbu”, care, în 1981, a făcut din Anton Achiţei un surprinzător „Barbu Lăutarul”, care cânta „cu aşa mare drag acele bijuterii muzicale străvechi”, încât, chiar şi la repetiţii, îşi dorea „să ţină repetiţia cât mai mult timp”.

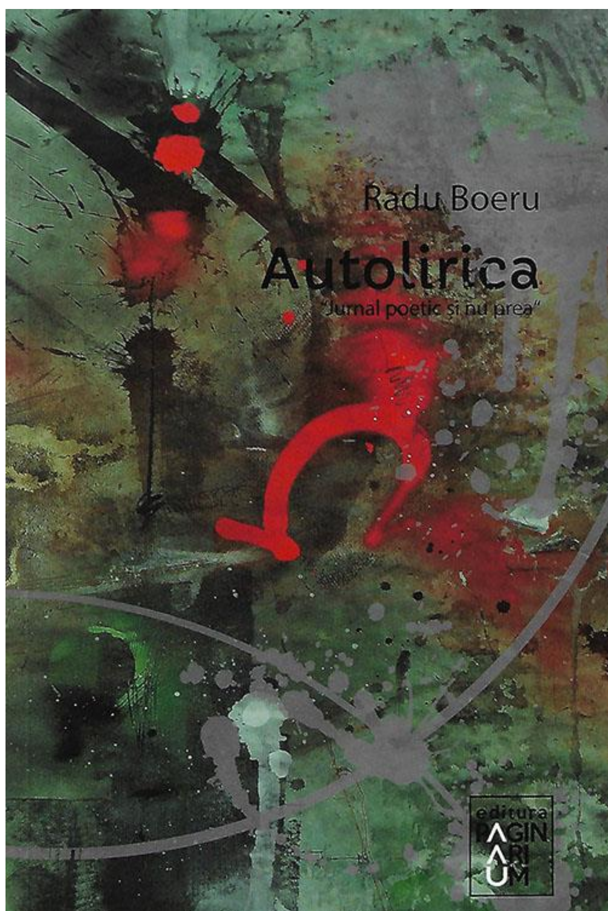
Puţini ştiu că Anton Achiţei a fost, între anii 1992-1999, la Bacău, şi profesor de canto popular, că a jucat, şi la Suceava, în vara anului 1995, în spectacolul „La hramul de Sfânta Maria”, pus în scenă de George Sîrbu, cu premeditarea de a atenţiona asupra unui determinant folcloric decisiv, dar ignorat de teoreticienii culturii: hramul bisericilor şi satelor respective.

Între timp, „anii au zburat ca păsările albe, vâslind pe-albastrul cerului şi aducând în familia noastră multe bucurii. Fiica noastră, Silvia, a parcurs treaptă cu treaptă” toate etapele vieţii şi ale şcolirii, absolvind cursurile Universităţii de Drept din Bucureşti, iar „la nunta fiicei noastre, Silvia, cu alesul inimii ei, Mihai”, Anton Achiţei a cântat ca şi la propria-i nuntă, dar de data asta ca socru.

Despre cel care a fost „un mare cântăreţ al Moldovei” au scris pagini memorabile Constantin Arvinte, George Sîrbu, Ioan Cobîlă, Petre Vlase, Răzvan Mitoceanu, Laurenţiu Ursache, Daniel Nicolescu, Ioan Dănilă, Silvia Achiţei-Andreescu, iar despre cel care slujise cu evlavie „Împărăteasa Poezie”, prin două cărţi remarcabile, adică un Anton Achiţei discret şi apăsat de timiditate, au stabilit repere de cronică literară Ştefan Olteanu, Petre Isachi, Bogdana Tihon, Corina Pavel, Ion

Drăguşanul. Şi e de subliniat că Anton Achiţei a scris poezie cu adevărat frumoasă, pentru că, „Anton Achiţei cântă şi trăieşte în cântec”, cum inspirat se scria într-o ştire botoşeneană. Iar când cântecul a ostenit, Anton Achiţei a pus capul, pentru odihnă şi visare, pe filele lui de „Străjer la Împărăţia cântecului”.

Radu Boeru

Autolirica
„jurnal poetic şi nu prea”

„Speriat de oamenii / care poartă cinci beţe. / Ei pot pune în scenă / două crucificări şi jumătate” (*Scris în 45*, p. 10), tânărul poet şi grafician Radu Boeru, născut în Suceava şi plecat la timp de aici, izbuteşte simfonii lirice entuziasmante, în ciuda modernismului de ultimă generaţie, de care s-a lăsat adoptat, de modernismul-protest extrem de cerebral, pentru a ciopli un „jurnal poetic şi nu prea” – pentru că poezia lui e mai mult decât atât, e cunoaştere şi iniţiere în cunoaştere, pe care l-a numit „Autolirica” (editura PAGINARIUM Publishing, Bucureşti 2019; coperta şi grafica: Radu B. Boeru).

„El şi-a cules fructul păcatului / Când era încă tânăr, foarte tânăr. / Nimic nu a mai rămas în uscăciunea arborelui, / nicio frunză neîntoarsă. El a mers pe pământ, încă merge, / până pământul va umbla pe el, / laolaltă cu noi, ursitoarele care i-au ratat / întâlnirea cu el însuşi” (*Creştere*, p. 6), scrie Radu B. Boeru (eu îl ştiam sub prenumele Bogdan) şi, astfel, încă din primele pagini, ne avertizează asupra universului mitologic prin care avem de rătăcit, cu sau fără decăderi mistice, într-un imaginativ care sugerează discret un marş de protest printre stele nopţii sau prin însăşi bezna existenţială, în care „Marele rit a început. / Din seara asta şi până mâine, / Mirosuri de pământ, vă rog să-mi arătaţi / căile pe care să nu merg, viitorul pe care să nu-l am” (*Ospăţ*, p. 8).

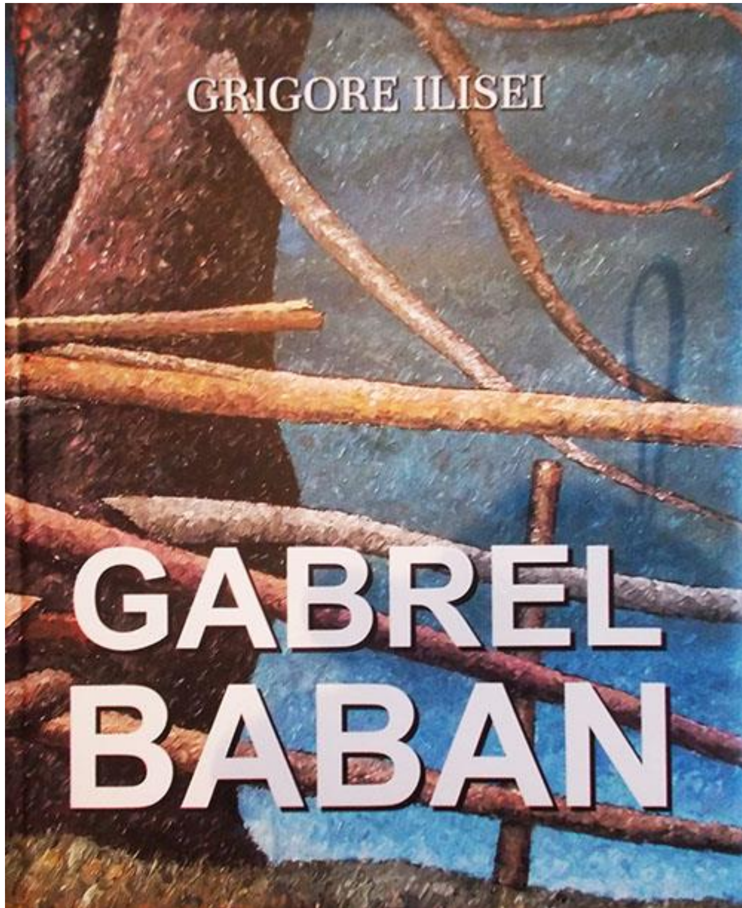
La o primă vedere, „Autolirica” e o revoltă împotriva poeziei şi, prin consecinţă, împotriva sufletului; la fel, şi o revoltă împotriva mitului şi a mistificării, deşi Radu Boeru, observând că „ultimele secunde private au izbucnit din ceas, / ţipând ca liliecii

orbi în după-amiaza vie” (*Dimineaţă*, p. 11), se reinventează, inclusiv liric, inclusiv mitic şi poate că şi mistic, dar o face printr-o individualizare distinctă şi răspicat susţinută. Fără voia lui, intră într-o incantaţie psalmică, care aminteşte discret de versetele primelor cărţi religioase ale omenirii şi mai puţin de psalmii biblici, deşi arhitectura alegorică des folosită ar putea lăsa şi o astfel de impresie. Şi tot la o primă vedere, Radu Boeru vehiculează şi retrăieşte trăirile contemporanilor săi, în momente de cumpănă, inclusiv trăirile lui Ceauşescu, „lângă Târgovişte”, pentru că „oamenii cu gânzi sunt blânzi. / Pe cuştile lor scrie **Nu zgandariti!** / cu Verdana de 24, / **Bold** şi subliniat, fără diacritice”. Modernismul acesta excesiv, care „pedalează pe Youtube”, poate semnala „Pericol de înec” (*Gânzi*, p. 24), într-o lume laconică *Planeta tristeţii*, p. 28), sărăcăcioasă, dar care îşi ajunge sieşi („Fascii glorioase. Bisericuţe. Ministere. / agregate baritoni, cântec de lemn. / Între ei, debalansat vă spun / că mă simt un mic nimic neputincios – *Muzică*, p. 27), dar salvarea este, iarăşi, simfonicul psaltic al salvării de la autopastişări, uneori abia schiţat („În era noastră, la vârf am năimit miei sfinţi / şi frunze căzătoare” – *Centenar*, p. 29), alteori amplu, dar fără a ieşi din matricea modernismului-protest sau, altfel spus, modernismul strigătului, ţipătului existenţial: „Păcat că vorba nu e încercare nici piatră de râu / iar vorba scrisă arde odată cu hârtia, / cu pulsul momentului, cu rotirile din ce în ce mai încete / a limbilor timpului în jurul axului înfipt / în roţi, arcuri, pârghii, scripeţi, pietre şlefuite şi şuruburi, / cam tot ce înţelegem din viaţă. / Strâng anotimpuri sub staturi de pile, / punga-nvechită în care-mi încap insomniile” (*Una lună, duminică, tristă*, p.

87). Iar statutul acesta de arbore mişcător, conferit propriului trup, atunci „Când libertatea s-a descheiat şi la ultimul nasture” (*Despre subordonare, coordonare, poesis şi toate cele*, p. 107), alienează cumva, pentru că „Trecură multe zile de la lunea albastră. / Lunea începuturilor, cu lună roşie, eclipsa / vrăjitoarelor, bejenia spre job” (*O lună de poezie (experimentând*), p. 123) sau pentru că „Toată lumea are nevoie să urască ceva” (*Luni, creed, Ctrl*, p. 140), precum într-o scenă de teatru absurd, în care „Actorii erau tineri, carnea stătea pe ei / în minunate feluri, piesa încă se scria singură / peniţele suple scrâşneau de zor / sărind din lacul de cerneală / în năvodul aruncat de cu seară / când ne amestecam paşii întretăiaţi / şi însemnam cu zgomote alocuţiuni / drumul spre bancul de probă” (*Scena*, p. 142).

„Constructor de senzaţii tari, termoizolante, / rezistente la cele mai groase plictiseli” (*Inutilitate*, p. 167), poetul pe care am avut onoarea să-l debutez cândva, la Suceava, îmi trimite, „din abisuri suspendate” şi „din timp, în timp, în timp” (*Colectorii de merite (lui Paul Neagu)*, p. 177) câte un amplu mesaj al viitorimii lirice a neamului nostru, însemnând câte o nouă carte de poezie, „Unde unde de val curăţă mocirla memoriei, / maşinăriile de spălat păcatele / cu distilat de smirnă” (*Piedică*, 181), iar poezia de acest fel, care defineşte generaţiile care vin, nu doar că îmi place, ci mă şi pune pe gânduri, înainte de a ţipa, împreună cu Radu Boeru, penultimul vers al cărţii sale: „Trăiască libertatea! Să trăieşti, domnul meu, îmi răspunde” (*Sfârşit*, p. 189).

Gabrel Baban

Contururile sacralităţii tăcerii

Trăisem clipita sacralităţii în atelierul înţesat cu opere tulburătoare al pictorului Gabrel Baban. Fusesem prevenit de admirabilul Grigore Ilisei, realizatorul albumului, că în tablourile marelui pictor din Fălticeni nu voi întâlni personaje umane şi, dacă vreţi, nici mistice, şi asta pentru că „pictura obiectelor, a arhitecturii pe care Gabrel Baban le transformă în nişte personaje care vieţuiesc în absenţa oamenilor care le-au creat, dar sugerând ideea lucrării geniale şi de o poezie cu totul stranie şi specială a omului care a fost acolo" (B., Iustin, *Gabrel Baban – 70*, în *Crai nou,* 19 noiembrie 2018), dar încă nu puteam îndrăzni un punct de vedere personal, chiar dacă, în primele pagini ale albumului, apărut la editura Dana Art din Iaşi, în 2018, este admirabil analizată „Opera sub lentila timpului", iar creatorul ei, drept „Pictor al luminii lăuntrice", câteva „Marginalii critice", ieşite din peniţele unor exegeţi cu adevărat iniţiaţi în estetica plastică, precum Gheorghe Macarie, Radu Negru, Sabila Fînaru, Luiza Barcan, Valentin Ciucă sau Doina Cernica, fiind demne de toată atenţia. Subscriu, desigur, la toate aceste perspective de interpretare, dar în cele ce urmează voi mărturisi cum respir eu universul plastic al lui Gabrel Baban, având la dispoziţie şi darul domniei sale, pecetluit cu o dedicaţie (pe care o ţin pentru mine).

Pictura lui Gabrel Baban, de parcă ar fi premeditat să identifice contururile sacre ale tăcerii (de aici fundalul ceresc masiv, menit să pună în lumină prim-planul desenului), sacralizează făptuirea umană, omul fiind, ca şi bunul Dumnezeu, prezent prin tot şi prin toate, dar fără a păşi vremelnic prin uriaşul templu al împlinirilor

pământeşti, devenite şi cereşti, deci sacre, prin risipa de tăcere liturgică (precum în poemele lui Lucian Vesper), incifrată în cromatic. Fără îndoială, fiecare tablou sugerează un subiect-personaj în sine, dar ajunge să priveşti, în templul artistului, un singur perete cu lucrări expuse sau să răsfoieşti câteva pagini ale albumului ca să înţelegi că în opera lui Gabrel Baban există un mai presus, pe care Grigore Ilisei inspirat l-a numit, generalizând, „personaje care vieţuiesc în absenţa oamenilor care le-au creat, dar sugerând ideea lucrării geniale şi de o poezie cu totul stranie şi specială a omului care a fost acolo”, oamenii căpătând identitatea dumnezeiască a Creatorului, nu doar prin nume (primul nume atribuit lui Dumnezeu a fost OM, scris AUM, dar pronunţat „om”), ci şi prin creaţie. Şi aşa cum Atoateziditorul există prin tot şi prin toate, actul propriei creaţii, pe care Gabrel Baban o identifică în toată măreţia sfinţeniei, transformă omenirea, inclusiv prin istoricitate, măcar în „mâna lui Dumnezeu”, dacă nu cumva într-o concreteţe tulburătoare.

Gabrel Baban devine, astfel, cum o şi sugerează una dintre lucrările sale (*Punte la Fântâna Mare*, în care scândurile sugerează o siluetă de zeitate pământească), căutătorul de Cale, care o identifică trudnic, timp de o viaţă intens trăită, şi o jalonează, cu mijloacele artei plastice, măcar pentru admiraţia semenilor, dacă nu şi pentru păşire. Calea duce din generaţie în generaţie şi are propria ei sfinţie. În jurul Căii, elementele Templului Tăcerii, adesea şi cu sugestie de pilde, contribuie la armonizarea creaţiei vremelniciei în cea nepieritoare, dar dintotdeauna inefabilă. Tăcerea cântă, tăcerea vibrează

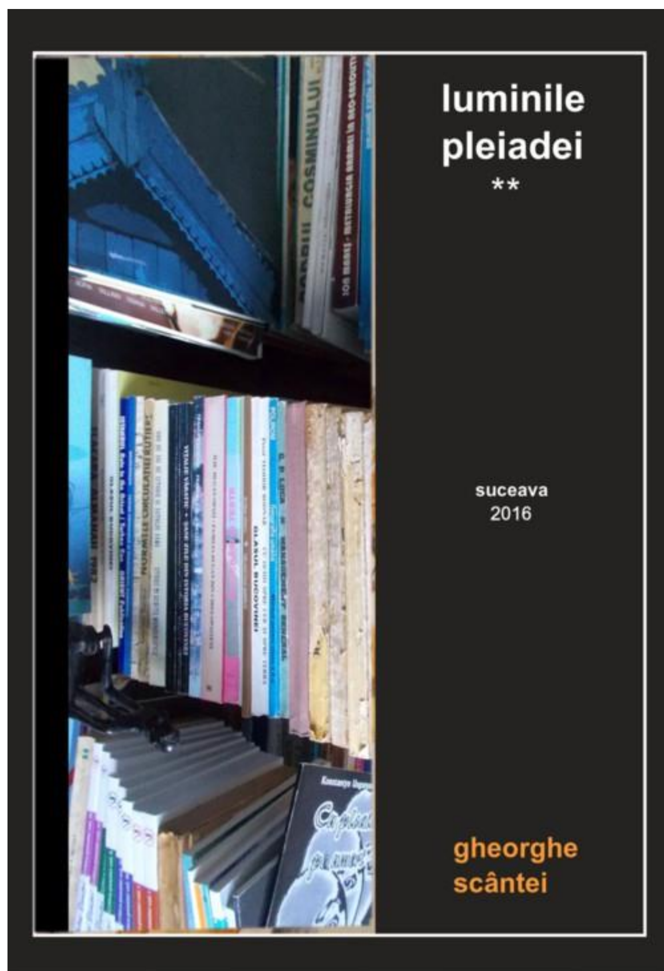
cuvinte prin suflete, deci îşi defineşte rolul liturgic. Fiecare punte, pod, uliţă drum e un detaliu al Căii, iar stâlpii, porţile, casele definesc o arhitectură sacră, o sugestie cosmogonică. Intoricizată, desigur, şi adoptată ca intenţinalitate distinctă printre celelalte intenţionalităţi conştientizate. Un act creator, realizat plastic, liric sau muzical, presupune un număr neprecizat de intenţionalităţi şi o infinitate de finalităţi, funcţie de câţi trăitori de sugestie şi de inefabil păşesc prin faţa unui tablou, al unui poem sau al unei melodii. Intenţionalităţile şi finalităţile, în relaţionare şi condiţionare reiprocă, definesc şi arhitectura spirituală, şi arhitectura sacralităţii, cu înglobarea elementelor lor de iniţiere sau doar de credinţă.

Pictura lui Gabrel Baban, mereu consecventă cu sine, transformă culorile în tăcere, adică în desăvârşit liric, vizual şi melodic. Capătă, deci, puterea de a-ţi vorbi şi a te convinge. Îţi pune indefinitul în mişcare şi te orientează spre răspunsuri, chiar şi la întrebări nepremeditate şi nepuse încă. Înveşniceşte nu doar mărturia, prin valenţele sale iconografice, nu doar devenirea, ci şi vremelnicia. Individualizează şi, în mod aproape paradoxal, conferă dimensiuni cosmice şi simţirii, şi cugetului. E vizionară şi e viziune, e definirea contururilor sacralităţii tăcerii.

Răsfoiesc paginile albumului, datorat, în cea mai mare parte, generozităţii cărturarului Grigore Ilisei, dar şi economiilor de o viaţă ale profesorului şi pictorului Gabrel Baban, unul dintre marii pictori ai acest nord de ţară românească a Moldovei, şi mă simt vinovat de

indiferenţă, deşi nu-i decât un efect al rarelor intersectări. Îi datorăm mult lui Gabrel Baban, ne datorăm imens nouă înşine, în goana noastră încrâncenată după deşertăciunea deşertăciunilor. Cine ştie, poate că, în anii care urmează, ne vom împlini măcar câteva dintre aceste îndatoriri, titlul de „Senior al Artelor Plastice Bucovinene”, pe care i l-a conferit, recent, Consiliul Judeţean Suceava, însemnând un prim pas, dar care nu trebuie să eşuez în nesemnificativ.

Gheorghe Scântei

Colecţionarul de înţelepciune

Timp de o îndelungată viaţă, suceveanul Gheorghe Scântei a colecţionat înţelepciune, apoi, când a venit vremea, a încredinţat-o tuturor celor care au sau vor avea nevoie de ea, prin două volume de aforisme inedite, „Luminile pleiadei", volume care au dezmorţit lumea culturală suceveană, dintr-odată implicată solidar în organizarea lansării celor două volume, atât ca instituţii, cât şi ca simpli slujitori ai culturii. Acolo, în cele peste 700 de pagini ale volumelor sale, Gheorghe Scântei soarbe din veşnicie, izvorul pământesc al nemuririi întrupându-se, dintotdeauna, în înţelepciune şi, implicit, în mărturisirea şi încredinţarea ei din generaţie în generaţie.

Îmi amintesc, de parcă s-ar petrece acum, concertul „Zicălaşilor", cu cântecele lui Wachmann, închinat sărbătoritului autor de carte, şi parcă îl văd pe Domnul Gheorghe Scântei, copleşit de emoţii, dar încercând să-şi asume câte ceva din curajul nestăvilit al cântecului. Şi, când i-a venit vremea, vocea lui frumoasă, plină şi catifelată, s-a revărsat armonie deplină peste aripile cântării, întregind-o cu tuşele luminoase ale cuvintelor cu care se poate zidi. În zilele următoare, a dus prietenilor exemplarele de carte care i se cuveneau ca autor şi era nespus de fericit de fericirea lor. Trăia însorit, de parcă şi-ar fi scos sufletul mănunchi de lumină la iveală.

Ca redactor de carte, ne-am văzut des şi ne-am descoperit prieteni. Cum fata lui, Corina, îmi este colegă şi… soră, rareori s-a întâmplat zi în care să nu ne zâmbim şi să nu-mi încredinţeze alte câteva nestemate ale spiritualităţii umane. Abia în zilele din urmă, când l-a înfă-

şurat osteneala unei vieţi depline, nu ne-am mai văzut, deşi n-aş exagera cu nimic dacă aş spune că şi în timpul acesta au existat clipe care ne-au adus împreună. Pentru că toate cărţile determină comuniuni şi dialoguri mai presus de simţurile şi de comunicările umane.

Apoi, adică adineauri, a plecat. În rafturi au rămas cărţile aidoma unor zâmbete, ca să risipească doar generozitatea luminii. Odihnă în lumină, Domnule Gheorghe Scântei, odihnă precum viaţa, pe care din lumină v-aţi împletit-o!

Constantin Horbovanu

„Cel care vede lumea în culori mai vii şi mult mai sănătoase”

Celebru, în tinerețe, datorită scenetelor interpretate, în emisiunile de umor ale postului național de radio, de mari actori români, dar și datorită schițelor și aforismelor („însemnările unui trecător”), publicate în „Urzica” și în presa locală, umoristul Constantin Horbovanu dă contur, de câțiva ani încoace, prin cărțile sale, unui dezarmant „Mare e grădina ta, Doamne!”, care surprinde și caracterizează, cum nu se poate mai bine, lumea în care trăim. Horbovanu râde, ca să nu plângă, dar o face cu eleganță și deloc ostentativ sau arogant, cu înțelepciunea înțelegătoare a unui cronicar, în trecere prin vremuri, izbutind cărți interesante, precum *Înțelepciunea umorului*, 2014; *Cu cărțile pe față*, 2016; *Așa-i românul!*, 2019. Le-am fost martor, le-am înțeles arhitectura ascendentă, de la temelia solidă a aforismelor, până la acoperișul trainic al dezinvoltelor sale schițe, cartea de față, *Cu câinele la plimbare*, însemnând, de fapt, o preumblare a privirilor înțelegătoare, de umorist înnăscut, peste păcatele lumii în care trăim și în care nimeni nu este infailibil, nici măcar umoristul. De fapt, asta este și principala calitate a literaturii umoristice „marca” Horbovanu: nu judecă pe nimeni, nu se substituie nici unei instanțe pământești sau divine, ci doar înfășură în lumina cuvântului ceea ce poate trece neobservat, în absența unor întăriri ale contururilor.

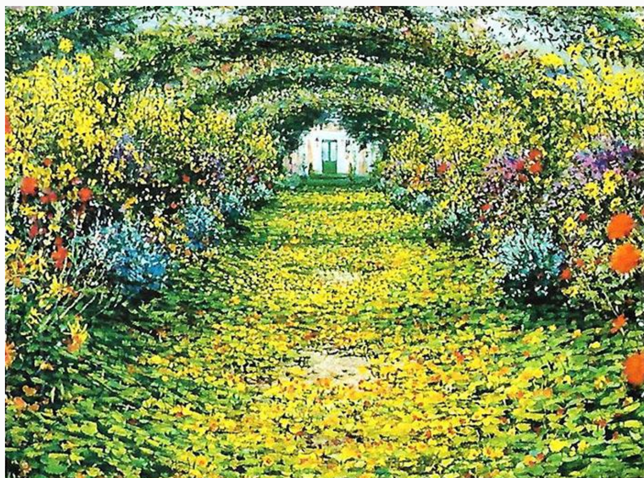
În scrisul său, mereu însetat de noi începuturi, Constantin Horbovanu este o sinteză existențială, în care „cei care au pășit în Anul Nou cu zâmbetul pe buze, vor zâmbi tot anul”, în cazul de față „Anul Nou” însemnând fiecare proză nouă, fiecare cugetare, care deja lunecă

discret spre miniatura satirică, prin care ni se oferă șansa tihnei surâzătoare. Hohotul de râs nu este o țintă a consecințelor lecturii, pentru că surâsul are mai mult bun simț, deci și înțelepciune, pe când hohotul înseamnă o dezlănțuire brutală, o descătușare și o detașare care nu mai lasă loc și meditării, cu sau fără tentațiile moralizatoare, de care ființa umană nu va scăpa niciodată, pentru că știut este că doar „cel care nu iubește, nu are inimă; iar omul fără inimă nu te va încălzi niciodată, nici sufletește nici trupește”. Iar Horbovanu are o inimă cât roata cerului, doldora de dragoste nu doar pentru minunata vremelnicie, pe care o numim viață, ci și față de toate personajele acestei epopei divine, pe care o tot scrie bunul Dumnezeu sau, dacă vreți, soarta ratărilor și împlinirilor existențiale individuale.

Aidoma omului străzii, care cânta, în vreme ce răscolea prin pubele, explicând dezarmant trecătorilor („Cânt pentru că sunt sănătos”), umoristul înseamnă o perspectivă la fel de luminoasă asupra lumii, în care „sunt oameni care ne vorbesc de rău și oameni bucuroși că suntem vorbiți de rău”, neuitând că precizeze că „ultimii sunt mai periculoși”, iar produsele literare ale scriitorului capătă, mai ales în cazul „însemnărilor unui trecător”, dimensiunile unui adevărat roman existențial, în pofida faliilor identităților distincte. Cugetările fac parte dintr-un întreg și narează, deloc epic, dar cu o forță epică uluitoare a întoarcerii în întreg, sensurile care ne scapă, din superficialitate sau din perspectiva unor „oameni care trăiesc din roadele pământului; de aceea sunt și cu banii și cu moralul la pământ”.

În treacăt și în final fie spus, Constantin Horbovanu, scriitorul sucevean de literatură satirico-umoristică, a izbutit, și prin această nouă carte, să se definească drept „Cel care iubește (și) vede lumea în culori mai vii și mult mai sănătoase”.

Maria Elena Cuşnir

MARIA ELENA CUȘNIR

Din depărtări
și
din adâncuri

roman

OPERA
MAGNA
OM

O mistico-mitică existenţială

O impresionantă ceremonie „în fragilul ritual existenţial" (*Călătoriile – clipe de eternitate,* p. 133) avea să transforme patru ani din viaţa sucevencei Maria Elena Cuşnir în patru cărţi, adică în tot atâtea altare, în faţa cărora sufletul „îşi caută culcuş / Printre cutele poemelor" (*Călătoriile – clipe de eternitate,* p. 125), dezvăluind perspective tulburătoare despre „viaţa / În veşnică chemare" (*Călătoriile – clipe de eternitate,* p. 138), despre „taina din ceasul vieţii" (*Autopsia mirărilor,* p. 5), prin care un suflet liric, oarecum înrudit cu cel al lui Rilke, îşi caută„urcuşul spre cerul despletit" (*Autopsia mirărilor,* p. 131), „apropiind pământul de cer" (*Din depărtări şi din adâncuri,* p. 111).

În aparenţă şi după confesiunea autoarei, două dintre cele trei cărţi, publicate de „Opera Magna" din Iaşi ar fi romane (*Din depărtări şi din adâncuri* – 2018 şi *Autopsia mirărilor* – 2020), iar pe cumpăna dintre aceste spaţii ceremoniale s-ar fi prelins, cu rol de memorii, „plânsul liniştii din ochiul cerului" (*Anomaliile singurătăţii*, p. 83), o altă superbă carte (*Călătoriile – clipe de eternitate* – 2019), în care, după cum observă Adrian Dinu Rachieru, după un prim contact cu naraţiunile Mariei Elena Cuşnir, „frisonul existenţial capătă un accent confesiv, o infuzie autobiografică". Iar a patra carte, apărută tot la Iaşi, dar la Editura „24:ORE", se autodenunţă drept „eseu mărturisire" (*Anomaliile singurătăţii* – 2021), deşi înseamnă, ca respiraţie liturgică, mult mai mult, adică o cuprindere de vibraţii care amintesc de litaniile egiptene, adică de primele tentative ale civilizaţiei pământeşti de descifrare plauzibilă a inefabilului drept „Rugăciune tuturor

întrebărilor fără răspuns” (*Din depărtări şi din adâncuri*, p. 154).

Pretextele narative ale celor patru recente cărţi ale Mariei Elena Cuşnir nu înseamnă un „vuiet de plâns al trecerii; rană vorbitoare” (*Autopsia mirărilor*, p. 187), ci mai curând „ţipătul ţesut din amintiri” (*Autopsia mirărilor*, p. 121), deci litania cosmică – unică formulă de intere în armonie –, iar autoarea, „căutându-şi / Drumul înspre miresmele iluziilor” (*Călătoriile – clipe de eternitate*, p. 121), îndură cu stoicism cruzimea vremelniciei sub„povara cuvântului” (*Călătoriile – clipe de eternitate*, p. 128), amăgindu-se sau chiar fiind încredinţată, graţie unei tentaţii demiurgice de tip blagian, că „inima ce va închide / timpul” (*Anomaliile singurătăţii*, p. 81) nu este decât „Cântecul nostru – jocul de-a viaţa” (*Din depărtări şi din adâncuri*, p. 51).

Există întâmplări, există secvenţe de cotidian, există şi idoli vremelnici – cântăreţi şi actori (în fond, „în cădere, lumina se risipeşte” – *Din depărtări şi din adâncuri,* p. 51), aşa cum există şi „vocaţia Vivianei pentru poezie”, care vocaţie „s-a relevat în adolescenţă prin fascinaţia pe care i-au produs-o versurile lui Rainer Maria Rilke” – „Nu-i de mirare: / s-apropie echinocţiul de primăvară” (*Din depărtări şi din adâncuri,* p. 51), dar Rilke nu-i decât o tentaţie a inefabilului, iar ferestrele lui rămân în general nezărite, în condiţiile necunoaşterii misticii şi miticii catolice, mai ales în profunzimile abisale, pe care, ca şi Trakl, Rilke s-a străduit să le descifreze şi să le contureze. În mod personal şi bine individualizat, Maria Elena Cuşnir beneficiază, în cărţile

sale, mai curând de o înrudire instinctuală cu spiritul lui Mircea Streinul, profund şi luminos ortodox, în care „cuvintele se caţără cât mai sus” (*Călătoriile – clipe de eternitate*, p. 127), „îşi caută rostul / În visul celui Răstignit” (*Călătoriile – clipe de eternitate*, p. 123), apoi îşi găsesc „sălaş, în ochiul păsării” (*Autopsia mirărilor*, p. 49).

De aici, din modernismul înţelegerii şi exprimării revoltei antidogmatice, deci din discreta aură a lui Rilke, „între nopţi de forma cerului” (*Autopsia mirărilor,* p. 63), v-aţi născut, Maria Elena Cuşnir. „La capătul visului eşti tu / Cel alungat de vocea adâncă a destinului” (*Autopsia mirărilor*, p. 49), iar „lumea ta nu-i cât cerul / E doar secunda, prăbuşită în veşnică fugă” (*Autopsia mirărilor*, p. 33). Tocmai de asta am grăbit cu spor să respir cele patru cărţi recente, regăsindu-mi răspunsurile (cele greşite ne individualizează) la întrebări nerostite încă. Rostul cărţilor este cel a dialogului care activează sinapse ignorate, slobozind adevărurile pe care le tăinuiau. Iar din punctul acesta de vedere, cele patru recente cărţi ale Mariei Elena Cuşnir, în parte naraţiuni, în parte lirică, întregesc o mistico-mitică existenţială, pe care am simţit nevoia să o salut, cu nestăvilit entuziasm, prin aceste biete rânduri de cronică omenească.

Cuprins